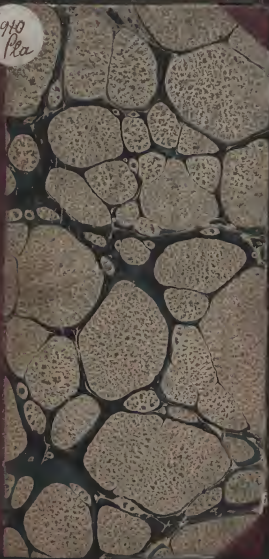
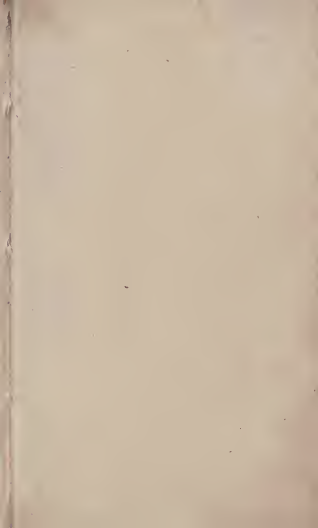

5.940
Pla

Halvorn.

Stutt

Landaskipunarfræði

handa

ólærdum,

sámin

af

L. St. Platon,

íslenskt

af

Olafi Pálsyni,

cand. theol.

Handwritten signature

Videyjar Klaustri,

Prentuð á kostnað Secretérs O. M. Stephensen,

1843.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1900

CHICAGO, ILL.

1900

1

1900

1

CHICAGO, ILL.

1900

CHICAGO, ILL.

1900

1900

Til lesendanna.

Þekking á lögun og ásigkomulagi hnattar þess, er vér byggjum, er bæði þarfleg og samileg. Það er mikilð varid í að vera fróður um afstöðu, lögun og stjórnan landa þeirra, er jörðunni er skipt í; enda hafa og margir orðid til þess, að semja fræðibækur um þetta efni. Vér Íslend-
íngar höfum og eignast þá bók, er bæði vel og skilmerkilega greinir frá þessu: það er Landa-
skipunarfræði Eira Gunnlaugs sál. Odds-
sonar. Bók þessi er í flesta stadi svo vel af-
hendi leyft, að ekki verður ofögum frá því sagt. En síðan hún kom út, hefir skipun landanna
víða svo breitt, að nú er allt í öðru horfi. Síðan hafa menn og víðahvar fengid nákvæm-
ari vísu um stærð landanna, tölur innbyggenda,
er át frá ári breittist, o. s. frv. Bókin er og
vegna stærðar sinnar svo dýr, að ekki geta nema
fáeinir ótt kost á að eignast hana. Allt þetta
ollir því, að bókin er hverki svo gagnleg nú,
sem hún hefir verid, né heldur svo almenn, sem
óskandi væri um þesskonar rit.

Þér hefir borist í hendur bæklingur sá, er nú komin fyrir almennings sjónir, smínn á íslenska tungu; álít eg hann bæði greinilegan og mátulega lángan fyrir hveru þann, er vill kynna sér höfund atviki landaákipunarfræðinnar. Þó þessi hefir verið prentuð á danski tungu 16 sinnum, hvað eftir annað, og vil eg álíta þetta eitt nóg til þess að mæla fram með henni; að öðru leiti mun hún gjöra það sjálf. Á stöfu stad hefi eg bætt einhverju inni, eða fært í lag, þar sem hinat nýrri breitingar krefdu þess. Eg fel þá almenníngi bókinna á hendur, með þeirri sannfæringu, að hún muni verða mörgun bæði til gagns og ánægju.

Videyart Klaustri, í Martsmán. 1843.

O. Pálfson.

S n n g á n g u r.

§. 1.

Landastipunarfræði. Landkort.

Landastipunar = edur jardarfræðin fræðir
is ofis um lögur, stærð og ásigkomulag
jardarinnar, edur hnattar þess, er vér byggj-
um. Ad innanverðu erum vér mjög ókunn-
ugir jörðunni. Jardarfræðin fræðir ofis
þvi einungis um ásigkomulag þeirra hluta,
sem eru á yfirborði jardarinnar.

Þil þess ad gétu fengid ljósa hugmind
um lögur landanna, afftöðu borganna,
farveg fljótanna o. s. frv., hafa menn tek-
id uppá þvi, ad mála löndin á pappír.
Þessi málverk kalla menn Landkort. Eins-
og menn gétu á pappír málad hús, svo
getu menn og málad heilan vöð, heilt land,

allan heiminn. Þó er á, að mælit sjá, sem menn brúka á málverkinu, svári nákvæmlega til þess mælis. er hlutirnir hafa í raun og veru. Munurinn er því einungis sjá, að málvefð er ófegjanlega miklu minna enn hluturinn, sem málður er.

Mælit sjá, er menn almennt brúka í landamælingum, er það, er vér köllum Mílu, sem er 12,000 álnir ¹. Ferhirnd mila ² er ferhirndur flötur, sem er ein míla á lengd og ein míla á breidd.

§. 2.

Um lögun jarðarinnar.

Jörðin er hnöttóttur líkami ³ einsog túnglið, og er þeim svo háttad, einsog vörum himinlíkumum, að þau hverfi hánaga á neinu, né styðjast við nokkud annað.

¹) Það sem vér Íslendingar köllum Þingmanna-leið á að vera jafnt 5 mílum.

²) Ferhirnd mila táknaft almennt með merkinu □, t. a. m. 10 □ M. þ. e. 10 ferhirndar mílur.

³) Líkama kalla menn hvern þann hlut, er hefir lengd, breidd og þykt.

Ad jörðin sé frínglótt geta menn sannað af því, að fluggi jarðarinnar sýnir sig frínglóttan í túnglósformyrkjunum. Því hvæær sem jörðina ber á milli túnglós og sólar, á meðan hún er að ganga ífríngum sólina, þá verður túnglós formyrkvað af jörðunni. Nú sjáum vér að fluggi sá, sem af jörðunni ber á túnglós, er frínglóttur, og þegar flugginn er frínglóttur, þá hlýtur jörðin sjálf einnig að vera það. Þó vita menn að hún er ekki að öllu leiti lögub einsog hnöttur, heldur er hún í lögum vidlíka og epli¹.

Ad jörðin sé hnöttótt verður sannað af því, að menn geta ferðast ífríngum hana og komist aftur á þann stað, er menn héldu á stað frá. Þannig geta menn farid á stað frá heimili sínu og haldið í vestur, og þannig farid beina leið í fríngum jörðina, en komid heim aftur úr austri.

Þessar ferdir í fríngum jörðina (er menn kalla svo) eru þær lengstu, er menn

¹) Þ. e. gildir um miðjuna enn til endanna.

geta farid í sömu átt. Dýptast fara menn þessar ferdir sjóleidis, og géta menn lofid þeim á einu ári, þegar byr og vedurátta eru hagstæð. Vegalengdin yrði nálægt 5,400 mílum, ef menn gætu alltaf haldið beint áfram.

§. 3.

Um tvöenna hræringu jarðarinnar,
dag og nótt, sumar og vetur.

Jörðin fær ljós og hlýindi frá sólunni. Af því jörðin er hnöttur, gétur sólin ekki lýst nema öðrum helmingi hennar í einu, því er dagur á þeim hluta jarðarinnar, er að sólunni veit, en nótt á þeim hluta, er snýr frá henni. Ef jörðin stæði fyrir, eins og sólin, hlýti alltaf að vera dagur á öðrum helmingi jarðarhnattarins, og alltaf nótt á hinum. En á hverjum 24 klukkustundum, snýst jörðin í hring um miðpunkt sinn, og vér höfum því jöfn, regluleg umskipti á birtu og dymmu, á nóttu og degi, í hverjum sólarhring.

Þeir tveir punktar á yfirbordi hnattar

vörð, sem standa fyrir þegar jörðin snúist um miðpunkt sinn, kallast heimsfaut (pólur), nyrðra og syðra heimsfaut (nordur- og suður-pól). Hin beina lína, er menn geta ímíndað sér dregna í gegnum jörðina milli beggja þessarra punkta, kallast hjólgaddur eður hjólás jarðarinnar, því það lítur út einsog jörðin snúist íkringum hann. Bangur sá, sem menn ímínda sér dregin íkringum jörðina frá austri til vesturs, jafnlangt frá nyrðra og syðra heimsfauti, kallast miðjarðarlína (Æquator).

En jörðin hefir einnig aðra hræringu. Hún gengur í aflaungum hríng, sem ekki breittist, í íkringum sólina; þessari gaungu lýtur sólín á einu ári, eður rúmum 365 dögum. Fjarlægð hennar frá sólu er 20 millíónir mílna. Á meðan á þessari hræringu stendur, horfir jörðin stáhallt við sólunni, svo að á 6 mánuðum ársins veit hinn nyrðri hálfhneftur jarðar móti sólu, en á hinum 6 hinn syðri. Hina 6 fyrstu mánuði er því sumar hjá þeim er byggja hinn nyrðri hálfhneft, einsog vér gjörum, en hina

sfidari 6 er vetur. Þessi hræring og af-
stada jardarinnar ekkir árstíðaskiptunum.

Á því sólín aldrei fer langt frá mid-
jardarlínunni til norðurs eða suðurs, þá
eru þau lönd heitust, er liggja á þessu mid-
biki jarðarýfirborðsins, báðumegin við mid-
jardarlínu, þvíad sólín er næstum því allt
af beint uppi yfir þeim. Þessi lönd nefn-
ast því hita- edur bruna- belti. Því leng-
ra sem menn fara frá midjardarlínunni til
heimsflautanna, þess kalðara er loftslagið.
Við heimssflautin er jafnan ís og snjór.
Lönd þau, er liggja umhverfis heimssflaut-
in, eru því kölluð Faldabelti (hið syðra og
nyrðra), en lönd þau, sem eru á milli þess-
arra belta og hitabeltisins, kalla menn hin
mildu lönd edur mildu belti (hið syðra
og nyrðra).

Túnglið fer í kringum jörðina 12 sinn-
um á ári hverju; árinu er því skipt í 12
mánudi. Þó stendst tími sá, er túnglið
er að ganga 12 sinnum í kringum jörðina,
ekki á við þann tíma sem jörðin eyðir til
þess að fara einu sinni í kringum sólina.

Þaraf sprettur mismunur sá, sem er á sól-
arári og túnglári.

§. 4.

Sjóndeildarhringur. Áttir.

Baugur sá, er himin og jörð sýnast
að mætast í, er almennt kallaður sjóndeild-
arhringur, og púnktar þeir, er menn hafa
markað í honum, kallast áttir. Sólin á-
foedur sjálf stöðu þessarra púnkta. Sú átt
himins, er sólin er á um hádegis, þegar hún
er hæfst á lopti, kallast sudur, hin gagn-
stæða, er sólin er á um miðnætti, kallast
nordur. Sú átt himinsins, sem er midja
vega milli nordurs og sudurs, og sem sól-
in kémur upp í, kallast austur, en hin gagn-
stæða áttin, þar sem sól gengur undir,
kallast vestur.

§. 5.

Stærd jarðarinnar. Efni jarðarinnar:
vatn og land.

Yfirbörd jarðarinnar er nokkud meira
enn 9 milljónir □ M.; af þessu er það

tæplega $2\frac{1}{2}$ millíón $\square$ M., sem er byggi-
legt land; þannig eru frekar 6 mill. $\square$
m. af yfirbordi jarðarinnar þakkt af vatni.

Á þurtlendinu sjá menn fjöll, dali
og fléttlendi.

Sjöll eru stórar hæðir á jörðunni, og
eru nokkur meðal þeirra meira enn hálf
míla vegar á hæð, og eitt meira enu 1 míla.

Þegar fjöll eru áföst fleiri enn eitt,
og þannig minna lánan vegg, kallast það
fjallgarðar. Allir stórir fjallgarðar eru
áfastir hverr við annan og liggja tengsl-
in á milli þeirra opt á sjáfarbotni. Þessu
lýsa eyarnar, því flestar þeirra eru ekki ann-
að enn fjallatindar, er mæna upp yfir yfir-
bord sjáfarins.

Gofdi edur annes er endi á fjallgarði,
er flagar fram í sjóinn.

Stórir fjallgarðar eru tignarlegir ásjúnd-
um, og opt undireins fagrir og ógurlegir
á að líta. En óttalegust eru þó eldgjós-
andi fjöll, sem hittast hér og hvar á jörð-
unni. Hvert og eitt eldgjósandi fjall hefir
eina gjá edur fleiri, og gýs alloft reykur

upp af þeim; stundum spyr fjallid, með miklu braki, glóðheitri öflu og steinum, ásamt með brennanda efni, en flýtur áfram og eyðileggur allt, sem er í nánd fjallinu¹. Þetta hefir sín upptök af því, að loifnab hefir í ýmsum hlutum undir jördunni; en þegar svo ber til, að eldurinn gétur ekki fengið andrúm og komist út með þessum hætti, þá skélfur og hrislist yfirbörð jarðarinnar. Þetta kalla menn almennt jarðskjálfta.

Land það, er á alla vegu er umfringt af vatni, kalla menn eyu; en sé vatnið einungis á tvo eða þrjá vegu, kallast það nes. Það eru því einungis hin stærstu samföstu lönd á jördunni, er menn í sambanburði við hinar minni eyar kalla meginland, því í raun eru það tvær eða þrjár stórar eyar, er menn kalla svo.

Glefst fljót hafa upptök sín á fjöllum, eða nálægt þeim, og spretta annað-

¹) Af þessu, sem setnaft er talid, eru sú hraun kominn; þegar hið brennanda efni floktnar, verður það að hrauni.

hvert uppúr jördunni, úr uppsprettum, eða þau renna úr stöðuvötnum. Kennsli það, er kémur frá uppsprettunni, falla menn læf; margir læfir, er renna saman, minna á, og margar ár, verða að fljóti, þegar þær koma saman. Eð miðmunur, sem er á fljótum og ám, er því eingaungu undir stærðinni kominn.

Öll fljót renna frá hærri stöðum niður á láglandid, og falla þau allopfast í sjóinn eður í stór stöðuvötn. Þó eru einnig fléttir sandar á jördunni, er menn falla heidar, og vill það þá stundum til, að fljótin hverfa niður í þá, áðurenn þau ná til sjáfar; þessi fljót eru menn vanir að falla heidafljót.

Vatnid er á sífeldri rás á jördunni; uppaf öllum höfum, öllum stöðuvötnum og fljótum stendur gufa; þessi gufa safnast saman og verður að skýum, skýin detta aptur niðurá jördina, og verða þá að regni, en þegar þau frjósa í loftinu verða þau að snjó og hagli. Af þessu safna uppsprettur nar vatni því, er síðan rennur frá þeim

í fljótin, og þannig til sjóar. Það sem jörðin drekkur í sig af vatni, leggur einnig uppaf henni með sama hætti.

Uppsprettunum er oftast kaldið, hreint, einnig ferskt vatn. En stundum hittast einnig heitar uppsprettur eða saltar, og sjóða menn þá salt af vatni þeirra. Vatn það, sem er í sjónum, er sérlegrar tegundar; smekkur þess er saltur, beiskur og óþægilegur. Botn sjáfarins er ekki annað enn framhald jarðvegsins, allur sjór hefir því botn, og þegar hann finnst ekki, þá témur það af því, að menn stórtir áhöld til að mæla hafsbjúpib.

Sund er sú mjóðd haffins, er skilur tvö lönd að, er stutt er á milli, en tengir tvö haf saman. Þegar sundið er gjört af manna verkum, edur grafid, til þess að tengja saman tvö vötn, þá kalla menn það skurð (Kanal).

Þegar einhverr hluti sjáfarins er að hálfu leiti, edur meir enn að helmingi umgirdtur af landi, kallast það flói, ef það er breiðt og mynnið er vídt. Sé það

mjótt og mynnið þraungt, kallast það víf
edur fjordur.

§. 6.

Um ávöxtu (pródukt) jarðarinnar.

Allt það, er náttúran gefur af sér, kalla menn ávöxtu hennar, jafnvel þó mennirnir studdi til að afla þess. Ávöxtunum er skipt í þrjá aðalsflokk, edur ríki náttúrunnar, sem eru dýraríkið, grasaríkið og námuríkið.

Náttúran er svo orlát, að hún hefir gefið hverju landi allt það, sem nauðsynlegt er til að fæða og flæða innbyggendurna. En af því að mennirnir altéð sæfjast eptir því sem betra er, þá kaupa allar mentadar þjóðir þesskonar ávöxtu jarðarinnar, sem þær hafa ekki sjálfar, og láta optur það, er þær geta án verid. Þessi skipti á hlutunum kallast kaupverðslum, og allir þeir hlutir, er menn geta verðslab, kallast vörur. Í jarðarfræðinni er einungis talinn sá gróði jarðar, í hverju

landi er margir menn afli, vinna og verðsla.

Þesskonar eru:

A. Í grasarífinu: Forn, ávextir af trjám, vidarolia, (bómolia), er menn freiðta úr ávörtum oliutrésins, vín, kaffe, sem er fjarninn úr ávexti nokkrum, er ver á trjám, vidlíka og firfiber, the, sem er blöð af smávidi nokkrum, er hvergi ver, nema í Kína og Japan, sykur, friddjurtir, (t. a. m. pipar og fanelbærfur), tóbak, hør, er menn freiðta línolíu úr, vidarull (bómull), sem er ávörtur af smávidi nokkrum, er þúngar vora á, sem ullin er fólgin í. Með þessu má einnig telja esnið þann, sem fæst af ýmsum trjátegundum, og brúðadur er til eldsneytis og smíða.

B. Í dýrarífinu: Silki, sem silkiormurinn spinnur, er lifir af blöðum mörbertrésins, skinnavara, sem er skinn af villudýrum, t. a. m. úlfum, refum, otrum, bjarnadýrum, tigrisdýrum og öðrum fleirum. Kvíffjærrækt er í því innifalin, að bera umhyggju fyrir rækt hinna tömbu dýra. Silfveidar eru oft stundadur í

höfum er liggja langt í burtu og á stór-
skipum, og kallast þá stórfisiveidar. Af
þessari tegund eru:

1. Gvalaveidar og selaveidar, er Norð-
urálfa-búar einum stunda vegna lúfs-
ins, er fædd er af kjöti og spíki býra
þessara.

2. Sildarveidar, þegar fíli eru veidd og
söltud niður, svo mörk, að varla verður
tölu á komid. 3. Þorskeiðar.

C. Í námurifinu: gimsteinar, sem eru býr-
astir af öllum þorum, en ekki gagnlegir
nema til skatts. Demantinn er hardast-
ur og þýrmæstur allra gimsteina. Al-
gengari eru málmar, enda eru þeir í
mörgu tilfelli gagnlegir. Sumir þeirra
kallast edla málmar, t. a. m. platína,
gull, sylfur, aðrir óedla, t. a. m. Þop-
ar, tin, blý, járn og margir aðrir.
Dýrast eru þeir grafnir upp úr fjöllum,
og byggíngar þær, sem til þess eru
gjörðar, kallast námur.

§. 7.

Um innbúa jardarinnar.

Madurinn gétur lifað allsstaðar á jörðunni. Líkami hans gétur hardnæð, og vandin gétur féant honum að þola steikjandi hita og hinn hardasta kulda. Því hafa og mennirnir dreift sér um alla jörðina, fremur enn nokkur önnur þépna.

En á mönnum þessum er mismunur í tönnu tilliti, sumpart í tilliti til líkamans ásigkomulaga, sumpart í tilliti til lífsaðarháttanna.

Hinn fyrrtalði mismunur lýsir sér einlúm á hörundslitnum. Norðurlálfubúar og þeir er byggja hinn vestri hluta Austurlálfunnar hafa hvítt hörund og sídt og óbrokkt háir. Sudurlálfumenn hafa svart og mjúkt hörund, þykkvar, uppbrettar varir, nefid breiðt, hárid stutt, ullarkennt og fólsvart. Hinir eystri Austurlálfubúar hafa dökkgulan hörundslit, lítid nef og lágt, smáeygdir eru þeir, en eyrun stór og standa mjög út. Þeir er fyrrum byggdu Vestur-

álfuna, eru dymmráudir á lit og eru augu þeirra mjög sokkin inn í höfudid. Medal Vesturálfumanna eru stærstir menn á jörðu: þessir eru Patagónar, er byggja syðri hluta Vesturálfunnar, og eru sumir þeirra rúm-
ar 3 álnir á hæð; hinir fyrstu Norðurálfumenn, er sáu þá, lýstu þeim því eins og tröllum.

Þeir lifnadarháttum skipta menn mann-
syninu í þrjá adalsflokk, sem eru: Villi-
þjódir, hirdaraþjódir (Nomader) og ment-
adar þjódir.

Villiþjódirnar leita fæðu sinnar með sama hætti og dýrin, og er hún að mestu leiti innifalin í kjöti villtra dýra, fiskum, ávæxtum trjáa og rótum. Þeir eru dug-
legir veidimenn og fiskimenn, hraustir og fimir. Eign edur eignarrétt þekkja þeir ekki. Þeir eru allir jafnir og hafa engin lög ed-
ur reglubundna stjórn. Þeir eru brádir í flapi, hefnigjarnir og grimmit; sumir þeirra eta menn þá, er þeir hertaka í stríði.

Hirdaraþjódirnar eru betur viti börn-
ar og fíðadar. Þeir hafa hugmind um

eignir; þvíad fyrirhöfn sú, er þeir hafa fyrir rækt kviksjárens, gefur þeim rétt til þess. Eif þeirra er næðisfama, enda hafa þeir stöðugri verkum að gegna. Þeir fara út einum stað í annan, til að leita að hagskvisti fyrir hjardir sínar. Híbhli þeirra eru því tjöld og smákoðar. Gestrisni er höfudkostur þeirra.

Mentadar þjóðir falla menn þær, er kunna afurkju og íþróttir: hverrtveggi þessarra hluta útheimtir meira vit, meiri funnáttu og fast heimili. Afurkjumennirnir settu í upphafi kosa sína hjá afri þeim, er þeir yrktu; kofarnir urðu smámsaman að reglulegum húsum, og þegar húsin urðu mörg saman, þá varð út því bær edur þorp.

§. 8.

U m r í f i.

Ríki er félag manna, er hafa komid sér saman um að búa undir sameginlegri stjórn, til þess þeir gætu verid óhultari bæði hvorr fyrir øðrum og fyrir árásum annara útifrá.

Ef allir menn væru einś góðir og þeir eiga að vera, þá væri ekki þörf á þesskonar tilskipunum. En af því að menn opt verða með naubúng að halda öðrum til að láta hvern og einn halda því, er hann á, þá eru Lög ómisgandi, sem eru: opinberar skipanir og bönn. Það er augnamid laga þessara, að verja ofś fyrir svikum, árásum og manndrápum; lögin eru því sett sakir almennings friðar og spektar.

Þeir sem hafa rétt til að setja lög, eru í því tilliti kalladir stjórnendur ríkisins, og hafa þeir ýms nöfn í ýmjum löndum. Allir innbyggjendur ríkisins, er hlýða lögnum, eru kalladir þegnar, og einstakir þeirra, sem til þess eru skipadir, að sjá um að lögnum sé hlýdt og framfylgt, kallast æðri eður lægri yfirvöld.

Þegar í einhverju ríki einn einstakur maður hefir rétt til að setja lög, þá kalla menn hann einvaldsstjórnara, og þegar þessi réttur gengur í erfdir, þá er ríkið kallad arfgengt ótakmarkað einvalds herradæmi; þannig er t. a. m. háttad í Danmörku.

En þegar einvaldsstjórnarinn er eptir lög-
unum bundinn við samþykki annara edur
áfoðnar tilskipanir, er hann verdur að hoga
sér eptir, þá kallast ríkið tafmarkað ein-
valdsherradæmi; þannig er háttad í Eng-
landi. Þegar fleiri menn með jöfnum rétti
mega setja lög, þá heitir ríkið frístjórnar-
ríki. Það er svo kallad, af því að innbúarnir
eru ekki undirgæfnir einum einstökum manni.
Að öðru leiti eru þeir einn undirgæfnir lög-
unum og menn eru í einvaldsríkjunum.

§. 9.

Skipting jarðarinnar.

1. Sinn gamla heim falla menn meginlönd
þau þrjú, er liggja að Midjardarhafinu,
og voru þau í fornöld kunnug mentud-
um þjóðum, sem skiptu þeim í þessa
þrjá parta:
 - a. Norderálfa (Európu), er liggur að
nordanverdu við Midjardarhafid. Þessi
álfa er minnst, en ofis er hún merki-
legust, af því að vér búum í heani.
Hún er að austanverdu áföst við

b. Austurálfu (Asíu), er liggur að austanverðu við Midjardarhafid. Hún er stærst af álfum hins gamla heims.

c. Sudurálfu (Alrífu), að sunnanverðu við Midjardarhafid. A milli hennar og Austurálfunnar liggur mjór grandiz; að öðru leiti er sjór á alla vega umhverfis hana. Hún er að stærð miðja vega milli Austur- og Norderálfunnar.

2. Sinn nýja heim kalla menn lönd þau, er Norderálfurnenn hafa uppgötvað á seinni tímum. Þessum nýja heimi er flípt í tvo hluti:

Vesturálfu (Ameríku), er liggur í tveimur stórum nessjum, og er stærri enn Austurálfan.

b. Eyjaálfu (Australíu), sem er öll í eyrlöndum, er liggja sumpart sunnanverðt við Austurálfu, sumpart í útsudur frá Vesturálfu.

Öll þau lönd, er menn þekkja á jörðunni, eru innitundin í þessum fimm álfum. Menntu eru nokkurnvegin vissir um, að ekki verda fleiri merkileg lönd uppgöt-

vud, því svo opt hafa menn siglt um allt
veralðarhafid.

Sinn opna sæ, er liggur umhverfis
alla jörðu, edur fimmm álfur hennar, kalla
menn Utsæ edur Veralðarhafid mikla. Umsa
hluti þess hafa menn nefnt sérlegum nöfn-
um.

- a. Ishafid nyrðra kalla menn haf það,
er liggur umhverfis nyrðra heimss-
flautid.
- b. Ishafid syðra, er haf það er liggur
í kringum hid syðra heimssflaut.
- c. Sid atlantiska haf, liggur á millum
Nordur = Sudur = og Vesturálfunnar.
- d. Sid austlæga edur Byrra haf, á milli-
um Austurálfu og Vesturálfu.
- e. Indía = haf, að sunnanverdu við Aust-
urálfu.

Einstakir hlutir af þessum höfum hafa
og sérleg nöfn, er seinna mun getid verða.

Nordurálfa (Eorópa).

§. 1.

Stærd, tafmork og hof.

Nordurálfa er minnst af öllum fimmm álfum heimans; er hún að flatarmáli nálægt 180,000 □ M. Austurálfa er fersfold við hana að stærð, Sudurálfa nærstum tvöfold og Vesturálfa fimmsfold. Þó er Nordurálfa þeirra merkilegust, þar er afurðir, íþróttir, stríðslist og víðindi dafna miklu betur í henni, en í hinum öðrum álfum heimans.

Nordurálfa er á þrjá vegu umflötin af sjó. Að nordanverdu er Ishafid nýdrea, að vestanverdu hið Atlantiska haf, og að sunnanverdu Midjardarhafid. Að austanverdu er hún áföst við Austurálfuna.

Auf þeirra hafa, sem hér eru talin, eru einnig þessi merkileg: Eystra Salt (Austursjórinn), sem er fjordur stór á milli

Danmerkur, Svíþjóðar, Rússlands, Prússa-
veldis og Þýðskaland's. Frá Íslands-
hafi edur Kattegati, sem er fjörður nokkur
úr Norðursjónum, liggja þrjú fund inni
Eystra Salt, og heita þau Þyrarsund,
Stóra belti og Litla belti. Norðursjórinn
er einnig af Dönum kallaður Vesturhaf,
og er það réttara að orði komist, því að
hann liggur að vestanverðu við Noreg og
Danmerku, en fyrir norðan Þýðskaland,
og austan England og Skottland. Frá
Vesturhafinu liggur aptur Kanallinn, á
milli Englands og Frakklands, úti hjá
Atlantíska hafi. Frá Atlantíska hafinu og
inni Miðjardarhafid liggur Njörðafund
(Gibraltor = fund), og úr Miðjardarhafinu
inni Svartahaf liggur Stólpafund (hjá
Ríflagardi).

§. 2.

Adal = fjöll og ávextir jardar.

Af fjallgördum eru þessir merkilegast-
ir í Norðurláfunni: 1. Njálurinn, sem er
fjallgördur langur, er aðskilur Noreg og

Svíþjóð. 2. Mundíafjöll (Alpafjöll), er gjöra skilnad á milli Ballands, Frakklands, Helvetíu og Þýðskalandís. 3. Pýrenæafjöll, er aðskilja Frakkland frá Spáni. 4. Karpathafjöll, er aðskilja Gallííu frá Ungaralandi; í þeim eru gullmámur bestar í Norðurálfunni. Af fjöllum þeim, er eldi gjósa eru einkalega þrjú nafnfunn; Hekla á Íslandi, Vesuvíus á Syðra Ítalíu og Etna á Síkíley. Þínir merkilegustu höfðar eru: 1. Norðurhöfði (Norðekap) í Noregi, sem er hinn nýrðsti, 2. Landsendahöfði (Kap Finistierre) á Spáni, hinn vestasti, 3. Gíbraltarhöfði, á Spáni, og 4. Matapanhöfði á Gríkklandi, sem eru syðstir.

Átvinnuvegir þeir, er náttúran hefir kennt Norðurálfubúum, eru afurðir og kvíðsjárræft; enda geta menn alíð kvíðí, nær því allsstaðar í Norðurálfunni. Þar eru sandaudnir fáar og óvída heidar graslausar. Samt er það ídjusemí Norðurálfubúa, er hefir útvegad þeim flestallan þann hinn fagra gróða, er þeir njóta, því

Þeir hafa sólt mikla auðlegð náttúrunnar, sem þeir eiga nú, í adrar álfur heimðins; og er það einfum Austurálfan, er hefir byrgt Norðurálfuna með margvíslegum ávörtum náttúrunnar. Rúgur, hveiti, bóg-hveiti, hirsí, spelt¹, er sagt að allt sé í upphafi komið frá Austurálfunni. Bygg og hafrar eru sömuleiðis aðfengnir ávertir. Flestar matjurtir vorar hafa og hinn sama uppruna; blómkal, aspargus, rediskur, blómur, kirsiber og cítrónur, er alltsaman ættad úr Austurálfunni. Úr Vesturálfunni höfum vér fengið jardepli og tóbak.

§. 3.

Skipting.

Norðurálfunni er skipt í Land og ríki. Það eru ekki öll land, sem eru eitt ríki sérilagi, og ekki öll ríki, sem eru heilt land. Men verða því nákvæmlega að gjöra mun á löndum og ríkjum.

Land Norðurálfunnar eru þessi:

1. Danmörk, 2. Noregur, 3. Sví-

¹) Korntegund.

Þjóð, 4. Prússaveldi, 5. Þýðskaland, 6. Bretland hið mikla og Írland, 7. Míðurland, 8. Belgjaland, 9. Portúgal, 10. Spánn, 11. Frakkland, 12. Helvetia, 13. Valland, 14. Ungaraland og Gallizía, 15. Pólsland, 16. Rússland, 17. Tyrkjaveldi, 18. Gríkkland, og 19. hinar Jónísku eyar.

Þrjú eru þau ríki í Norðurlálfunni, er sjá er Keisari nefndur, er stýrir þeim; þau eru: Austurríki (í Þýðskalandi), Rússland og Tyrkjaveldi. Konungar ráða þessum ríkjum: 1. Danmörku, 2. Svíþjóð og Noregi, 3. Prússaveldi, 4. Bretlandi, hinu mikla, 5. Frakklandi, 6. Portúgal, 7. Spáni, 8. Ne-pel (á Vallandi) og Sikiley, 9. Sardíníu (á Vallandi), 10. Bæheimi (í Austurríki), 11. Ungaralandi, Gallizíu og Dalmatíu (í Austurríki), 12. Bæaralandi, 13. Búrtemberg, 14. Saxlandi (sem öll þrjú eru í Þýðskalandi), 15. Míðurlöndum, 16. Belgjalandi, 17. Hannovera ríki (í Þýðskalandi), 18. Pánga-

barðaríki (á Bollandi), og 19. Grikklandi. Helvetía er frístjórnarríki. Páfaríkið (er menn kalla „Kirkjulönd“, á Bollandi) er eign Páfans. Hinar Tónisku eyar eru frístjórnarríki, undir vernd Englands. Álf þessa eru ýmisleg önnur hérað með ýms- um nöfnum, t. a. m. Stórhertogadæmi, Hertogadæmi; Greifadæmi o. s. frv.

Danmörk (Konungsríki).

Stjórnarögun. Innbúar.

Fyrir Danmörku ræður Konungur, með ótakmörkudum veldi; ríkið gengur í erfðir bæði í karls- og kvennlegg. Árið 1834 voru innleiðd fulltrúafing, er gefa Konungi ráð; í þeim taka þátt Eyðanir, Norðurjótur, Suðurjótur og innbúar hertogadæmisins Holfsetulands. Í Danmörku drottmar kristin trú, samhljóða trúarjátningu Lútherskra. Stærð allra ríkja Dana-Konungs er á milli 2 og 3000 □ M., og er Danmörk sjálf, ásamt með hertogadæmunum Holfsetulandi og Pá-

enborg, rúmar 1000 M., og fólksfjöldinn frekar 2 millíónir manns.

Takmörk, firðir, sund og ár.

Danmörk samanstendur af 4 stórum eyum og nesinu Myrðra Jótlandi; liggja umhverfis hana: Vesturhafid, Jótlandshaf, Eyarsund, Eystra Salt og Þýðskalaland. Jótlandshaf (Kattegatid) samtengir Vesturhafid við Eystra Salt með 3 sundum eður beltum; þan eru: Eyarsund, sem er frek hálf míla á breidd, og liggur á milli Krónborgar á Sjálandi og Helsingjaborgar á Sláney, Stóra belti, 4 mílur á breidd, milli Sjálands og Fjóns, og Litla belti, milli Fjóns og Jótlands. Fjót eru engin í Danmörku, en firðir og ár því fleiri. Af fjörðunum eru þessir hinir merkilegust: Isafjörður á Sjálandi, Odinseyarfjörður á Fjóni, Limafjörður á Jótlandi, og er hann stærstur allra þeirra; gengur hann 20 mílur í land inn frá Jótlandshafi. Bestanverdt á Jótlandi er Ringkaupángursfjörður. Af ánum má nafngreina þessar: Gúdená,

er rennur framhjá Randárósi í Fótlandsþhaf, Skotborgará, er aðskilur Norðra og Sydra Fótland, og rennur í Vesturhafid, Eyðará (Ægisdyr), er aðskilur Sleðvík og Holsetuland, og rennur sömuleiðis í Vesturhafid.

Landslag. Aðveittir.

Danmörk er að mestu leiti flatlend. Lágaland og Falskur eru flötust; en á Sjálandi, Fjóni og austurparti Fótlands eru nokkru meiri miðhæðir edur holt. Láglandi þau, sem allsstaðar eru á eyrum Danmerkur, og einum Marsskóndin á ströndum Sydra Fótlands og Holsetulands, eru mjög fjóssöm og sérlega vel lögud til afurðræktu og fólksfjárræktar.

Aðveittir Danmerkur eru þvi korn, gardsjurtir, hør, hampur, tóbak, humall; á Lágalandi og Falsstri mannagrión; peningsrækt er góð, hestar fagrir, sauðsfjárrækt, býflugnarækt og fískveiðar. Svordur fæst allsstaðar og skógar eru á ýmsum stöðum. Á Borgundarhólmi eru steinkol. Á Saltbólma hjá Amager, hjá þorpinu Faxey á

Sjálandi, hjá Daugbergi og Mönsted í Be-
bjarga stifti og hjá Sudumlundi í Al-
borgar stifti, grafa menn upp kalkstein og
brenna úr kalk. Krit sæst úr Manarkletti
og frá Þegstær.

Lond og skipting.

Danmörku er skipt í 8 stifti, liggja
4 þeirra í eyrum, en 4 á Myrðra Jótlandi:
þarabauki er hertogadæmið Slesvís edur
Södra Jótland. Hvert stifti hefir einn
stiftamtmann og einn biskup. Hertogadæm-
inu Slesvís ásamt með Holsetulandi rædur
jarl einn (Stotholder), en hvert hertogadæmi
hefir einn biskup, er kallast Superintendent.

I. Eyarnar.

1. Sjálands stifti innibindur eyarnar
Sjáland, Møn og Borgundarhólm, auk nokk-
vrra minni eya. Sjálandi og Møn er skipt
í þessi 5-ømt: Raupmannahafnar Amt, Frid-
riksborgar Amt, Holbeks Amt, Söreyar
Amt og Presteyar Amt. Amtmennirnir eiga
að búa í bæ þeim, er ømtin eru nefnd eftir.
Borgundarhólmur hefir Amtmann sérilagi.

A. Eyran Sjáland er 17 mílur á leið og 14 á breidd. Kaupstaðir eru þar þessir :

Kaupmannahöfn, höfudborg ríkisins, er liggur á austurströnd eyrinnar, og er veggirt með veggjum og táljum. Í þessari borg er aðsetur Danakonungs; þar eru og stjórnarráð þau, er skipt er á helstu stöfum ríkisins. Þar eru háskólar handa lærdum og stríðsmönnum, íþróttaskóli, handlæknaskóli, fjöllistaskóli, skólar handa þeim, er stríðsforingjar eiga að verða á sjó eða landi, bókasöfn stór, spítolar, góðgjörðastiftanir og hin nýja höll Konungs, Kristjánsborg, og annað fleira. Þar eru naust handa herskipum Dana, forðabúur o. s. frv. Höfnin er góð, og kaupverðslun bæjarins er mikil á öllum flöðum Danmerkur. Kristjánsböfn, er í raun réttir liggur á eyrunni Amager, er með tveimur brúum samtengt við Kaupmannahöfn, og er hún því talin með höfudborginni. Bæði í borginni og flammt fyrir utan hana eru verksmidjur ýmsar. Dala innbúanna er nálægt 120,000. Amager er eya, rúmlega 1 □ M. að stærð,

er liggur sunnanverdt við höfudborgina. Hana byggja 6000 manna, sem eru komnir frá Hollendingum, er Kristján Konungur hinn annar baud þángad. Austanverdt við Amager liggur eya önnur minni, er Salt-hólmur heitir; þar er brotinn upp kalksteinn.

Selsíngjaeyri liggur hjá Eyrafundi og er verðflunarbær. Hún er þingamannaleid norður frá Kaupmannahöfn, og eru þar rúmlega 7000 innbúar. Í þessum bæ borga eðl þau skip. toll, er hjá sigla. Hjá bænum er fastalinn Krónborg.

Westanverdt við Selsíngjaeyri, en norðanverdt við Esserumsvatn er Essetum, er fyrrmeir var klaustur. Þar hefir allt til þessa verið Konungsbúi (Skæferi) til að bæta kyn sandfjárins. Til útsudurs frá Selsíngjaeyri er kaupstaður, er Gillerød heitir og þar nálægt konunglegur hofgaurdur, að nafni Fridriksborg, og sémuleidis flóðhrossa-eldi, til að bæta kyn hrossanna. Hjá Þsafirði er Fridriksverf, þar eru fleyp- ar, fallbysur og þúdur malad; fleiri verk-smidjur eru þar, og ganga þær allar með

afli vatns þess, sem kémur úr Arrevatni. Jagerspris er þar nálægt; það er hofgards-
ur Konúngs, og eru þar flammt frá í flóg-
arrjóðri minniðvarðar úr marmarasteini eptir
hmsa eðallýnda og heidursverða menn og
konur, er hafa verið ættjörðu sinni til sóma.

Umhverfis Isafjörð og nordanverdt á
Sjálandi eru kaupstaðirnir: Lýkaupáangur
og Solbeð vestanverdt við fjördinn; Gró-
arskelda við þá víl fjardarinn, er heitir
Gróarskeldufjörður; í bæ þessum er dóms-
kirkja sú, er Danakonungar eru grafnir í;
þar koma saman fulltrúar ríkisins, er gæfa
Konungi ráð um hmiðleg málefni. Fyrir
nordan Gróarskeldu er Fridriksfund, fyrir
austan Slangerúp og Girsþólmur, sem eru
smáorp; í Slangerúp er engin kaupverðsl-
un, en í Girsþólmi lítillfjörleg. Frá Kal-
lundborg, er liggur $12\frac{1}{2}$ mílu frá Kaup-
mannahöfn, vestanverdt á Sjálandi, gánga
ferjur til Króss á Götlandi.

Í suðurhluta Sjálands eru þessir kaup-
staðir: Bjøge, er liggur við víl þá er Bjøge-
bugt kallast, og nafnkunn er af orustu þeirri,

er Niels Joul vann þar árid 1677; Strings-
 stadur midja vega í landinu; Sórey, er
 hefir nokkurskonar háskóla (Academie); nýs-
 býgdan upp; Slagelse, er hefir spítala and-
 ugan; Rosseyri, er ferja gengur frá til
 Nýborgar; Skelstæyri (Skelstjør); Vest-
 ved og Gerlúfshólms skóli þar í grend;
 Stórahedinge; í landsudur frá bæ þessum
 er Stevnshofsi (Stevnsflint). 3 mílum
 sunnar enn Kjöge er þorpið Sæy, er þar
 brotinn upp kalksteinn; þá eru þar sudur
 frá kaupúnin Prestey og Vordingborg, er
 ferja gengur frá til Fálsturs; þar er og
 turn og tóptir af hofgardi Valdimars Kon-
 ings Átterdags.

Alflestir eru þessir kaupstadir litlir og lifa
 innbúar þeirra á lítilfjörlegri kaupverðslan
 og sumpart af búum sínum. Valley og
 Vemmelstóftir eru meya-klaustur.

B. Mön er eya lítil en frjófföm, 4 □
 M. að stærð, er liggur til landsudurs frá
 Sjálandi. Á milli Sjálands og Manar
 er Ulfesund, en milli Manar og Fálsturs
 Grænasund.

Stege er þar kaupstaður og ekki aðrir, og liggur miðja vega á eyunni. Á austurströnd eyarinnar eru krítarhólar margir; er menn kalla Manarhofða (Moen's Klint); þar er flettur sá hærstur, er heitir Sommerspiret, og er 228½ alin yfir sjómál.

C. Borgundarhólmur liggur í Eystra Salti, 16 mílum austar enn Sjáland, og er 15 □ M. á stærð. Á eyu þessari eru heidar og flettar, en sumstadar akrar og engi. Margskonar steintegundir eru þar, t. a. m. sandsteinn, marmari og porcellansjörð; þar eru og steinkol. Á eyunni eru þessir 5 kaupstaðir:

Ronne, sem er stærstur, og Gæle á vesturströndinni, Svanike og Urey á austurströndinni; Akirkjubær liggur uppá eyunni. Innbúar þessarra bæa lifa á laxveidum. sjóferdum og búskap.

Kristjánsey kallast 3 smáeyar, er liggja 2 mílur til landnordurs frá Borgundarhólmi; á einni þessarra er höfn góð, þar er og sjókaftali byggður og viti lindtur; þar eru æðarfuglar margir.

2. Sjóns Stífti innibindur eyarnar Sjón og Lángaland og nokkrar eyar minni. Því er skipt í 2 smt: Odínseyar og Svendborgar Amt.

A. Sjón er eya frjóssöm og vel velt, 11 mílur að lengd, og 9 mílur á breidd, frá Týborg til Álsens. Þar eru þessir Kaupstaðir:

Odínsey, sem er höfuðbær stiftisins, liggur hálfa mílu á land upp frá Óðins-eyarsyrði, og er nú grasinn sturður upp að bænum, til þess að gjöra kaupverðslun hægri. Í bænum eru 8,700 manns, kirkjur 3 og spítali audugur. Áustanverðt við Óðínsey er Bjertemínde. Týborg er austastur bær á eyinni; er það bær vel bygður og víggirdur; þaðan gengur ferja til Króksæyrar. Svendborg er þar sydstur kaupstaður, og liggur fund eitt mjótt á milli bæar þessa og hinnar frjóssömu eyar Þórsengis. Norðanverðt á Sjóni eru þessir kaupstaðir: Bogenø nyrðst og Medalfør vestast; þaðan fara menn á ferju til Snólahæðar á Jótlandi. Álsens er fyrir

funnan Bogenße og Fáborg fyrir sunnan
 Öðinsey; nálægt Fáborg er barónsdæmið
 Brahetrolleborg; Smáeyan Sprogey liggur
 miðja vega í stóra belti.

B. Lágaland, til landsudurs frá Fjöni,
 er 7 mílur á lengd og 1 míla á breidd.

Rúðkaupángur, vestanverdt á eyinni,
 er þar kaupstaður, og ekki fleiri.

3. Lágaland og Fálstur stífti inni-
 bindur, auk nokkurra minni eya, eyarnar
 Lágaland og Fálstur; allt þetta til sam-
 ans kallast Maríubús amt, og ráða þvi
 einn stiftamtmaður og einn biskup.

A. Lágaland liggur austanverdt við Langa-
 land og er 6 mílur á lengd, en $3\frac{1}{2}$ á breidd;
 eyan er frjófsöm, einkum að baunum og
 hveiti. Þar eru kaupstaðir þessir:

Ílafskógur, vestanverdt á eyinni; þar
 er kaupverðslun góð á ávextum eyarinnar;
 Randibær og Nýstadir eru fjóporp lítil,
 sunnantil á eyinni. Fyrir norðan Nýstáð
 liggur Sakaupángur, og þar vesturifrú
 Maríubú; þar deydi Eleonora Ulfeld.
 Báðir þessir bæir liggja á landi uppi.

B. Faltur er 6 mílur á lengd, og nærfeldt 3 á breidd: það liggur fyrir austan Vágaland, og er þar Gullbergarsund á milli, sem er mjótt mjög. Kaupstaðir eru þar: Nýkaupáangur vestanverdt og Stubbekaupáangur nordanverdt á eyinni; í báðum þessum bæum er kaupverðslun nokkur til sjóar.

Fyrir nordan Vágaland liggja smáeyrnar Sægey og Sæmey, og fyrir nordan Faltur Vaagey.

II. Jótland (Reidgotaland) er neð eitt allmikil, 56 mílur á lengd frá Vindilsfoga til Eyderár og 24 mílur á breidd, þar sem það er breiddast. Eftir midju Jótlandi liggur Alheidi, sem er hálendi nokkurt sendið og ófrjófsamt, língi vorid. Landið er audugt að hestum, sandfé, kúm, hampi, litarjörð, og yfir höfud að tala frjófsamt. Fiskiveidar eru þar stundadur bæði á rúmsjó og í fjörðum mörgum, er fléraft inn í landið.

Jótlandi er skipt í Tyrðra Jótland

og Sydra Jótland edur hertugadæmið Slesvið.

1. Nýrðra Jótlandi er skipt í 4 stifti: Alaborgar, hið nýrðsta, Vebjarga, í miðju landi, Árós, austast, og Rípa stifti vestast. Stiftum þessum er aftur skipt í 11 ómt, 1. Hjørrings, 2. Alaborgar, 3. Thistabar, 4. Vebjarga, 5. Randaróss, 6. Nýrðra Árós, 7. Sydra Árós, 8. Skanderborgar, 9. Beile, 10. Ringkaupángurs, og 11. Rípa amt.

A. Í Alaborgar stifti eru þessir kaupstaðir:

Alaborg, höfuðbær stiftisins, liggur á syðri strönd Limafjardar, og er einhverr hinn bestí bær Danmerkur, og hefir kaupverðslun mesta, næst Kaupmannahöfn. Innbúar eru þar fleiri enn 7000. Gagnvart Alaborg, norðanmegin Limafjardar, er Sundbær, og voru þar fyrrum Handidnamenn margir og kaupverðslun meiri enn í mörgum kaupstöðum. Mið mynni fjardarins liggur þorpið Gáls; þar eru víggardar byggðir til þess að verja fjardarmynnid.

Vid Jótlandsþhaf, til útnordurs frá Ala-
borg, er Sæbyr, og þar norður frá Frid-
riksþöfn (er fyrrum kalladist Flatströnd);
þar er þöfn ný og fer bænum mjög fram;
þadan er vegur flémmstur til Noregs, 12
mílur sjóleidis; nyrðst er Skaginn. Hjá
Skaganum er vitaturn, til þess að vísa
sjófarendum á Skagafir, er þar liggur
nærri, og farast þar þó mörg skip á ári
hverju. Hjörting (edur Þórung) er fyrir
vestan Fridriksþöfn, upp í landinu; þar
lifa menn á búum sínum. Lengra til vest-
urs er Thistadur á Thilandi vid Lima-
fjörð; þar er kaupverðslun góð vid inn-
lenda. Thiland er nafnfrægt af hestum,
urum og kúm, er þar þrífast í besta lagi;
þadan koma og oftar þeir (Thybo = oftar),
er jafnvel erlendis eru í afhaldi. Á Lima-
firði liggja eyar margar; Mårsey (Mors)
er þeirra stærst. Á eyu þessari er Ný-
Kaupáangur: þar eru bú góð og kaupverðsl-
un innanlands.

B. 3 Vebjarga stifti eru þessir kaupstadir:
Vebjörg hafa 3,419 innbúa, og er

Það einhverr hinn eldsti bær Dannmerkur, og álitinn höfudbær alls Nýdra Fótlands. Bærinn liggur $1\frac{1}{2}$ mílu suður frá Vímáfirði, og því eru þar engar sjóferdir. Þar er yfirdómstóll Nýdra Fótlands, því bærinn er miðja vega í landinu; þar er og Markaður á ári hverju, er Snopsting er fallaður; á þessum markaði er lokið peningagjöldum, og er það helsti atvinnuvegur bærmanna. Til landnordurs frá Webjörgum liggur Skive við á eina, er rennur í Vímáfjörð. Hjá þorpunum Daugbjerg og Mønsted tveim mílum vestar enn Webjörg, er kalk brotið upp og brennt og lúngi findt undir. Með Webjarga stifti er talin eyan Gléseey, 5 mílur til austurs frá Fótlandi. Eyan er 3 mílur á lengd, og $1\frac{1}{4}$ míla á breidd; fyrrum var hún fjölbygð, en er nú mjög skemmd af sandrofi; eyan er nafnunnust af grynningum þeim hinum hættulegu, er umhverfis hana eru. Þar liggur því jafnan skip eitt á sumrum, er viti er findtur á.

C. 3 Aróss stifti eru þessir kaupstaðir:

Arós hefir 6,700 innbyggjendur og dóms-
 firkju merkilega; stadurinn liggur austan-
 verdt á Götlandi, eru þar sjóferdir miklar
 og atvinna nokkur af ferjum þeim, er ganga
 til Kallundborgar. Þyrir norðan Arós er
 Randarós; þar er atvinna góð. Þær þessi
 liggur við Gudená, og þar norðar eru
 Mariuakur og Gábrú við Mariuakursfjörð.
 Austanverdt við Randarós er Grená og
 þadan sudur eru Ebelstóstr; bæir þessir eru
 litlir, og hafa kaupverðslun lítilsjörlega. Til
 útsudurs frá Arósi er Skanderborg upp í
 landinu, og þadan til útsudurs Grosanes
 (Horsens) við Grosanesfjörð, er gengur
 inn af Götlandsbafi. Þessi stadur er ein-
 hyrr hinn segursti í Danmörku; þar er
 kaupverðslun góð og atvinna.

Undir Aróss stifti liggur í andlegum
 efnum eyan Sámsey, sem er 3 mílna laungr,
 og 1 mílu breidd; eyan er frjóffoni, og vara
 þar einum baunir góðar. Eins er háttad-
 eyunni Anholt, er liggur 7 mílur til útnorð-
 urs frá Grená. Þar er viti lindtur, eins
 og á Skaganum.

D. Í Kípa stifti eru kaupstaðir þessir:

Kípar, við Kípa, syðst í stiftinu, hafa 2,365 innbúa, og eru meðal hinna eldstu bæa í Danmörku. Þýrrmeir gátu haf, Kíp flotid að bænum, er nú komast varla smátænur. Þaðan til norðurs liggur Varde við Varðesfjörð, er gengur inn of Vesturhafi, $2\frac{1}{2}$ mílu frá bænum. Lengra til norðurs er Ríngkaupáangur, við Ríngkaupáangursfjörð. Solstebrú er 6 mílum norðar, við á eina allmikla, er rennur um þveran bæinn; siglúngar eru þar samt engar. Enn þá norðar er Lemvík, við Limafjörð.

A austurströnd stiftisins er Veile, við Veilefjörð, er gengur inn frá Beltinu. Þá er sunnar Fridriksoddi (Fredericia), sem er víggirtur bær; þar er afurðir góð og ver þar tóbak nokkud. Enn þá sunnar er Rolding, við Roldingsfjörð. Undir Kípa stifti liggja eyar nokkrar í Vesturhafi, hjá Syðra Jótlandi. Þessar eru: Faney, og að nokkru leiti Rómey; á þá þeim búa næst um því eingaungu sjómenn og fíðimenn.

2. Syðra Jótland edur hertugadæmid

Slesvík er 18 mílur á lengd og 11 á breidd, og aðstíkur Skotborgará þad frá Myrðra Jótlandi, en Eyðará frá Holfsetu-landi. Bestanverdt á landinu eru hin frjófs-
sömu Marðklönd (feitilönd), er Danir kalla svo, þau eru svo undir komin, að menn hafa bægt þar frá sjónum og grædt út landid; verður þvi að verja sjáfaraföllum með girdingum. Að austanverdu er Ge-
estlandid, er svo fallast, og er það midur frjófsamt enn Marðklöndin, en þó er jarð-
vegur þar góður. Í midjunni er heid-
lendi flatt og þurrlendt.

Kaupsladir á Eyðra Jótlandi eru:

Slesvík (Heidabær), höfudbær lands-
ins, við Elie = edur Sleð = fjörð, hefir 9,000
innbyggendur. Þadan til landsudurs er Æff-
ernförde, við Eystra Salt. Þyrir nordan
Slesvík er Slensborg, við Slensborgarfjörð;
þad er verðssunarsladur bestur í þessu her-
togadæmi; eru þar sjóferdir miklar, og
15,000 innbyggendur. Lengra til norðurs
er Alpenrade (Alventaa), við Alpenradeffjörð,
og Gaderslev, við fjörð einn. Allir þeir

firðir, er hér eru nefndir, ganga inn frá Eystra Salti. Upp í landinu, miðja vega milli Haderslevs og Koldings, liggur Kristjánsfeldt, sem er fagurt þorp og bjarglegt, byggt árið 1773, af þeim svonesndu Hernhútum eður Evangelísku bræðrum.

A vesturströndinni liggur Tøndern; þá bær er frægur af kniplingum þeim, er þadan fluttast. Þadan til suðurs er Sulum, og þá sunnar Fridrikstadur og Tønningen; báðir þessir stadir liggja við Eyderá.

Undir Sleðvík liggja þrjár eyar, þar á meðal eru :

Alsey í Eystra Salti, er hið mjóa Alsfund skilur frá Sleðvík. A eyinni er kaupstadurinn Sudurborg og hofgardurinn Augustenborg, er hertuginn frá Augustenborg býr í. Til austurs frá Alsey liggur Wrey; þar er kaupstadur Wreyarkaupángur. Yfir báðum þessum eyum er einn biskup. Sudur frá Lágalandi liggur eyan Semern; þar er kaupstadur, er Borg heitir. Þyrir vestan hertugadæmið Sleðvík liggja

eyarnar Norðurströnd, Sylt og Søhr og nokkrar eyar smærri, er liggja þar undir.

Undir híd danska einvaldsherradæmi liggja enn fremur þau lönd, er hér greinir:

Hertugadæmið Gölsetuland, 156 □ M. að stærð. Gölsetuland innibindur hérað þau, er fyrrum voru köllud Gölsetuland, Stórmarn, Þéttmerki og Vagría; en Herradæmið Pinneberg og Greifadæmið Kantzau eru lönd sérslagi.

Kaupstaðir á Gölsetulandi eru þessir: Kendsborg, sem er kaðali á landamærum við Eyderá. Austur þadan liggur Kíll, við vís eina af Eystra Salti, er Kílsfjörður kallast; þar er háskóli. A milli Kílsfjardar og Eyderár er grafinn fludur, og geta skip farid þar frá Eystra Salti út á Vesturhaf, og þurfa ekki að fara í kringum Jótland. Vestar á landinu eru Itzehó og Glückstadur, við Hamborgarelfu. Íanar í landinu er Plön. Í Herradæminu Pinniberg liggur kaupstaðurinn Altona, við Hamborgarelfu, nálægt Hamborg. Í þessum bæ búa 25,000 manns,

og er hann kaupstada stærstur í Danmörku, nærst Kaupmannahöfn. Nálægt Altona er þorpið Vandsbækkar: þar eru verksmidjur nokkrar og 3,000 innbyggendur.

Hertugadæmið Lænborg, á Nedra Saxlandi, hefir 40,000 innbúa. Höfudbærinn er Lænborg, er liggur við Hamborgarelfu; þar eru 4,000 manns. Hertugadæmi þetta eignadist Danakonungur árid 1815, þegar hann seldi Prússakonungi eignarrétt þann, er hann vid friðarsamning í Rsl, 14da Janúar 1814, hafði fengið yfir þeim hluta af Pommern, er Svíar höfdu átt, og eyunni Rügen.

Særeyar eru smáeyar 25, og 17 þeirra bygðar; þar eru 6,400 manns. Eyar þessar liggja 80 mílum fyrir vestan Norveg, og ráða stiftamtmaður og biskup á Sjálandi fyrir þeim. Eyarnar eru ekki mjög yrktar, en saudsfjárrækt er þar góð og fískiveidar og fugla. Þar vidræt svo vel á vetrum, að saudfé gengur sjálfala.

Hin stærsta eyan heitir Straumsey; þar er verðslunarstaður sá, er Þórshöfn

heitir. A Sudurey eru steínfól uppgráfin.

Ísland er eya, rúmlega 1400 □ M. að stærð, 90 mílur á lengd, en 50 á breidd. Innbyggendur eru þar 60,000. Landið liggur 120 mílum fyrir vestan Þrándheim. Þar eru fjöll mörg og stór, og situr jafnan snjór á sumum; nokkur þeirra gjósa og eldi, og er Geikla þeirra merkilegust. A Íslandi eru og hverir margir; Geisir er þeirra stærstur; hann spýr daglega vellanda vatni 60 álnir í lopt upp. Jarðskjálftar koma þar oft. Akuryrkja er ekki mjög stundud, en á ýmsum stöðum eru hagar góðir handa saudfé; enda er saudfjárrækt og fiskeiðar hinn helsti atvinnuvegur landsmanna.

A Íslandi eru nokkur verðslunarplátó. Af þeim er Reykjavík stærst, og hefir hún ein kaupstadaréttindi. Þar er biskup einn og stiftamtmaður, sem undireins er amtmaður yfir sudurhluta landsins, þaradanki eru og amtmenn tveir, annarr á norðurlandi, en annarr á vesturlandi. Grá Dan-

mörku eru kornvörur fluttar til Íslands, en þángað sólt saltad, kjöt, fiskur, lýsi, ullarvörur og brennisteinn.

Auf þess, sem hér er talid, á Danmörk þessi itöl: í Austurálfu: bæinn Tranquebar, ásamt með landi nokkru, á Róðsmandelströndinni, og hinnar Níkobarsku eyar; í Sudurálfu. Kastalann Kristjánsborg, ásamt með smáköstulunum Fredensborg og Prindsensteen á Guineaströnd; í Vesturálfu: eyarnar St. Croix (Kroa), St. Thomas og St. Jean (Sjean), í Vestur-Índíum, og Grænland á norðurströndum Vesturálfunnar.

Noregur (Konúngsríki).

Takmörk. Stærd. Stjórnarstípun. Takmörk Noregs eru: að sunnanverdu Íótlandshaf, að vestanverdu Norðurshórin, að nordan Íshafid, að austan Svíþjóð og nokkurr hluti Rússaveldis.

Land þetta er 240 mílur á lengd, en á breidd minnst 9 og mest 60; flatarmál

Þessi er nálægt 7,500 □ M., og er það því hérumbil fjöfaldr að stærð við Danmörku; ekki eru samt innbúar þess fleiri enn freklega 1 millíón.

A friðarsamningi í Kíl, árið 1814, hefir Danakonungur látið af hendi Noreg til Svíakonungs. Noregur jätti sig undir veldi hans og var þá sameinadur Svíþjóð, en er þó sérstakt ríki og hefir stjórnarskipun sérilagi.

Trúarbrögð ríkisins eru evangelísk-krístillig, samhljóða trúarjátningu Lútherskra Landslag. Aðvextir.

Noregur er fjallendur mjög, og eru fjöllin há, og sum þeirra jafnan hulin snjó. Hinn stærsti fjallgardur er Kjölnum, er skilur Svíþjóð og Noreg. Frá Kjölnum liggja fjórir fjallgardar. Dofrafjall til útnordurs, er aðskilur Þrándheims- og Aggerhúss stifti, Sevebjörg til suðurs, Lángafjall til vesturs og Silafjall þaðan til suðurs. Innanum fjöll þessi eru dalir margir, og víð fjóinn höfðar. Af höfðunum eru þessir merkilegastir: Lídandisnes, er

liggur syðst í Noregi, Stadur, er liggur vestast, og Norðurhöfði (Nord = Kap), sem er norðuroddi allrar Norðurálfu. Vángsetis frammed sjáfarströndinni er ótallegur fjöldi eya og skerja.

Í Noregi eru ár margar edur elfur, er ekki eru fljögengar sakir fossa þeirra, sem í þeim eru og víða steypast af björgum ofan. Af elfunum eru þessar stærstar: Glaumá, er hefir upptöf sín í Þrándheimsskifti og rennur síðan saman við Varmá, og kallast þær fyrir nedan ármótin Stórelsa, er rennur út í Norðursjóinn. Løugen, er kemur frá Guðbrandsdal og rennur í Njers. Løven, er kemur frá Nummudal, og rennur framhjá Róngsbergi í Norðursjóinn. Stöðuvötn eru mörg í landinu, og eru þessi þeirra merkilegust: Samundshér, við Solþjóð á landamærum, þaðan til sudurs Njers, þá sunnar Eyavatn, (Øyeren). Af fjördum í Noregi eru þessir stærstir: Kristjánufjörður (Fjeld), Skensfjörður, Stafángursfjörður, Þrándheimsfjörður og Vestfjörður.

Meðal hinna helstu ávaxta landsins má telja skóga þess hina miklu, og ver á þeim mestmegnið greiniðidur og fura, sumpart eyð og birki; frá Noregi er því á ári hverju fluttur til útlanda trjávidur, siglutré og bord-vidur, svo miklu verði nemur. Kvíðsfjár- rækt er þar talðverð, og víða lifa menn eingaungu á fiskiveidum, einkum fyrir norð- an Þrándheim. Afurðerfja er ekki nóg til vidurværis landsmönnum sjálfum, og er einkum sáð byggi og höfrum. Málmann- ur eru miklar í Noregi, silfurnáma 1, kop- arnámur 6, og járnnámur 20, og er ágóði mikill af þeim.

Land og skiptingar.

Landslag og fjallgarðar hafa skipt Nor- egi í tvo hluti, sunnanfjalls og nordanfjalls. Stjórnendur hafa skipt landinu í fjögur stifti.

Sunnanfjallé: Aggerhúss og Krístjáns- sands stifti.

Nordanfjallé: Bjergvínar- og Þránd- heims- stifti og Nordurland.

1. Í Aggerhúss stifti eru þessir kaupstaðir:

Kristjanía, norðanverðt við Kristjáníusfjörð, höfuðborg ríkisins, er stórhengið er haldið í og ríkisráðið hefir aðsetur sitt. Stað þenna hefir Kristján hinn 4di byggt, og er þar kaupverðslan mikil og 23,000 innbyggjendur. Árið 1811 stofnadi Fridrik Konungur hinn 6ti þar háskóla. Aggerhúss kastali á að verja borgina. Opsló eru leyfar af gömslum bæ, og er biskupssetur. Sudur frá Kristjáníu er Mós; þar er járnáma stór, þá er sunnar Fridriksstaður, kastali í Storelfsu mynni; þaðan í landsudur er Fridriksheild og landvarnarkastalinn Fridrikssteinn, við fjörð þann er Svínasund kallast. Þar féll Karl hinn 12ti Svíakonungur, árið 1718. Róngsvínger er kastali við Glauma í landnordur frá Kristjáníu. Til útsudurs frá Kristjáníu eru bæirnir Dragarnes og Straumsey, sinn hverjummeigin Dramssjardar; báðir tilfamanð kallast þeir Drammen. Þaðan til sudurs Gólmastreond, þá sunnar Túnberg, hinn elsti bær Noregs; er þar verðslad trjávíði. Hálfri mílu austur enn Túnberg er Valleyar saltáma;

þadan til sudurs er Lárvið; það er járn-
náma stærst í Noregi; fjórðung mílu þadan
er kastralinn Fridriksværn, er herskip Noregs
liggja í. Þyrir austan Kristjáníu er fjall-
bærinn Kongsberg: þar var fyrrmeir silf-
urnáma, er um tíma var lögð niður, en
nú er aptur grafin með miklum ágóða.
Þadan til sudurs eru Sken, Þorsgrund,
Brevik, Långasund og þá vestar Kragerøy,
sem allt eru sjóþorp síná. Í stifti þessu
eru greifadæmi þau tvö ein, er til eru í
Noregi, Lárvið, er Danakonungur selði fé-
lagi nokkru, þegar hann hafði látið Noreg
af hendi, og Tønsberg; þar eru koparnám-
ur 2, járnnamur 15, og hjá Gillebeð er
marmaranáma.

2. Kristjánssands stifti liggur til útsu-
durs frá Kristjáníu stifti. Þar eru kaup-
staðir þessir: Austur Griseyar. sjóþorp lítill
í landnordurhluta stiftisins. Þadan til su-
durs er Arendalur; þar er kaupverðslun góð
og sjóferdir miklar. Sunnar er Kristjánss-
sandur, höfuðbær stiftisins, nefndur eptir
Kristjáni hinum 4da, er hefir byggt

bæinn; þar er kaupverðslan góð og 7,500 innbúar. Til landsudurs skammt frá bænum er kastalinn Fridrikshólmur á eyunni Fletten. Syndst í stiftinu er Mandalur, hjá Mandalselfu; þar eru larveidar miklar. Til útnordurs frá Mandal er Stekkufjörður og þá norðar Eggersund (Eylundafund), fjöörp lítil. Til útnordurs þadan er Staf-ángur, er hefir 3,400 innbúa og liggur við Búkkafjörð; þetta var fyrrum höfudbær stiftisins. Í þessu stifti eru járnámur 4, og 1 koparnáma.

3. Björgvínar stifti liggur fyrir vestan Aggershúss stifti og fyrir norðan Kristjánssands stifti. Þar er Björgvín kaupstaður, er liggur við Norðursjóinn sunnanverdt á stiftinu; þar eru 23,000 innbyggendur, og kaupverðslun meiri enn á nokkrum bæ öðrum í Noregi. Þadan er hardur fiskur mjög fluttur til útlanda. Landmeginn verja bæinn fjöll há, en sjáfærmegin kastalarnir Bergenhús og Fridriksberg. Til útsudurs frá Björgvín er barónsdæmið Rósendalur, og er það eitt barónsdæmi í Noregi.

4. Þrándsheims stifti liggur í norður frá Björgvínar stifti. Kaupstaðir þar eru: Þrándheimur (Nidarós), höfuðbær stiftisins; þar er bánki Noregs og 12,000 innbúar; bærin liggur við Þrándheimsfjörð og er þar kaupverðslun talðverð og siglingar; þar er dómkirkja víðfræg. Kastalinn Múnkhólmur ver stáinn sjáfarmegin; hann liggur á flétti einum í firðinum og sat Griffensfeld þar fanginn í 18 ár. Fyrir vestan Þrándheim liggur Gitterey, við mynni fjardarins; þadan til útsudurs er Kristjánsfund, á hólma einum; þá er sunnar Molde. Bæði þessi smáorp verðsla mjög. Sudur frá Þrándheimi er Meldals koparnáma, og þadan til austurs Keirás, við Gláumá; þar er og koparnáma mikil. Auk þessarra er í stiftinu 1 koparnáma og 1 járnáma.

5. Norðurlöndum og Finnmerku rædur 1 biskup og amtmenn 2. Á Norðurlöndum er afurðarkja lítil, en fiski- og býra-veidar miklar. Þar er Bodey, er hefir kaupstaðarréttindi. Finnmerk er þadan norður; þar er strjálbyggt mjög fyrir kulda. Þar

eru verðslunarpláts Þrumsey, Samarsfest og Vardey. Sanbyggendunum, er menn kalla Finna, er flípt í Sæfinna, er búa á sjáfarströndinni og lifa á fífliveidum, og Sjallfinna, er reika um fjöllin og leita hagkvistis handa hreindýrum sínum, er þeir ala mjög mörð.

Í landnordurhluta Finnerkur liggur Vardeyarthús, er allt að árinu 1793 var fastali. Hjá sjáfarströndinni er Moskey, og nálægt henni hringida hættuleg. Enn þá norðar er Spitsbergen, eya stór, óbyggileg fyrir kuldasafir.

Svíþjóð. (Konungsríki).

Takmörk. Stærd. Stjórn.

Umhverfis Svíþjóð liggja Noregur, Rússland, Eystra Salt, Eyarsund og Fótlands haf. Flatarmál landsins er freflega 8,000 □ M., og þetta ríki er því næst Rússlandi hið víðlendasta í Norðurálfu; en eptir stærðinni er það strjálbyggt, þvíad tala inn-

byggðanna er ekki meiri enn 850,000 yfir 2 millíónir.

Því að leggja skatta er Konungur tafmarkaður af ríkisstéttunum, sem eru: adalstétt, andleg stétt, borgara- og bændastétt. Þessir koma saman einusinni á hverjum 5 árum; samkoma fulltrúa þeirra, er sendir eru af þessum fjórum stéttum, kallast Ríkisdagur. Ríkið gengur í erfsdir í þorlægg. Kristin trúarbrögð drottna þar, samhljóða trúarjátningu Lútherstra.

Landlag. Avertir.

Swíþjóð er fjölsótt mjög. Á landamærum Noregs og Swíþjóðar liggur Bjölurinn, sem er þar adalsjallgardur, og ganga þadan fjalláfar margir í gegnum landið til sjáfar; er þá við strendurnar fjöldi skerja, hólma og eya.

Í landi þessu eru elfur margar, og er Gautelfa þeirra stærst; hún er skipgeng, þó að skurdur er grafinn framhjá fossi þeim; er Tröllhetta er kallaður. Þar eru og flöðuvötn stór; af þeim eru þessi merkli-

legust: Væmir, Veitur og Lögurinn (Mælaren).

Hinir helstu áværtir landsins eru járn og kopar, er fæst úr námum; skógar eru til fjalla og fiskiveidar við sjóinn, í ám og flóðuvotnum; síðarveldi er þar mikil. Sunnan til í Svíþjóð er afurðkja góð, en í norðurhluta landsins neyðast landmenn til að gjöra braud af trjáberki og rótum.

Lond og borgir.

Svíþjóð er skipt í 4 höfudparta. Hinn fyrsti er:

I. Sid Gautska ríki, er skipta má í Vestur-Gautland, Sudur-Gautland og Austur-Gautland. Þar eru borgir þessar:

A vestur-Gautlandi: Gautaborg við Jótlandshaf, sem er stærst allra bæa í Svíþjóð, nærst Stokkhólmi; þar eru 25,000 manns og kaupverðslan mikil. Þadan til norðurs liggur Marstrand og Kastalinn Karlssteinn, er Tordenstjöld náði með brögðum.

A Sudur-Gautlandi er Helsingjaborg hjá Eyrarsundi, gagnvart Helsingjaeyri.

Þar sudur frá liggur eyan Svædn í Eyrsarsundi; hún er nafnfunn af Tycho Brahe. Lengra til sudurs á landi upp er Lundur, gamall bær, gagnvart Kaupmannahöfn; þar er háskóli og dómkirkja víðfræg. Fyrir austan Helsingjaborg er Karlskróna, sagður bær með 12,500 manns; þar er fastali og höfn góð, er herskip Svía liggja í.

A Austur = Gautlandi er Kalmar, fyrir nordan Karlskrónu, víggirdtur kaupstadur, er liggur við sjó; þar var gjört um sameiningu Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar árid 1397. Fyrir nordan Kalmar er Nordkaupángur, kaupstadur góður. Undir Austur = Gautland liggur eyan Eyland, beint austur frá Kalmar, og Gottland, er liggur þadan í landnordur.

II. Sin eiginlega Svíþjóð. Þar eru borgir þessar:

Stoffhólmur, höfuðborg ríkisins og aðsetursstadur konungs, er byggdur á átta hölmum í Veginum; þar er kaupverðslun mikil, og 90,000 innbyggendur. Uppsala

ir, erkibiskup's stóll, er bær mjög gam-
all; þar er háskóli. Þar vestar er Sala,
fjallbær með sölfulnámu. Þadan í land-
nordur er Galún, er hefir koparnámu mikla.
Skattland það, er Galún liggur í, kallast
Dalarnir, og eru það dalir eintómir, er
liggja á milli hárra fjalla. Innbyggend-
urnir, er menn kalla Dalafarla, eru frægir
af hreyftri sinni og fædurlandsást.

III. Nordurland liggur fyrir nordan
hina eginlegu Svíþjóð lángetis með Hels-
ingjabotni. Land þetta er mjög stógi var-
id, einkum furu og greni; hagar eru þar
góðir, dýra- og fuglaveidar og afurð-
ja nokkur.

Gesle, fyrir austan Galún, er stærst-
ur bær í Nordurlandi, og hefir 7,700
innbúa.

IV. Lappland, liggur fyrir nordan
Nordurálfu. Land þetta er auðt mjög, og eru
þar hverfi kaupstaðir né bæir; jöklar eru
þar háir og fen djúp og heidar miklar.
Við árnar eru þó á ýmsum stöðum hag-
tvífti gott. Í landinu búa hérumbil 7000

Lappar, er menn falla svo ; þeir reika um landid með tjöld sín og lifa á dýraveidum, fíflafla og hreindýraræft.

Í Vest-Indíum eiga Svíar eyuna St. Barthélemy, sem er $2\frac{1}{2}$ □ M. að stærð, með 1600 innbyggendur ; þar er bær einn, er Gústavía heitir, og búa þar 900 manns.

Bretland hið mikla og Írland (Konúngsríki).

Stjórnarstípan.

Skotland var sameinad við England árið 1707 og Írland árið 1801, svo þau eru nú eitt ríki, er hefir eitt stjórnarráð (Parlament). Nú þessi ríki eru nú kallað hið sameinada Konúngsríki, en optast Bretland hið mikla.

Konúngsríkinu Bretlandi hinu mikla (Englandi og Skotlandi) og Írlandi ræður konungur, og er vald hans tafmarkað af ríkisráðinu, sem er skipt í þinghús (hina æðri adalmenn og biskupa), og undirhús

(er þjóðin fýs fulltrúa til). Ríkið gengur í erfdir til afkomenda konungs bæði í karlegg og fvennlegg; konungsefnið er kallaður „prins af Wales“. Trúarbragðafélag það, er drottinn í Englandi og Írlandi, kallast hið engelska eður biskuplega trúarbragðafélag, en í Skottlandi hið prestlega (presbyteríanska). Álf þessa eru þar Kátólískir margir, einum á Írlandi (fleiri enn 5 milliónir), og öllum trúarbragða flokkum er leyft að vera í ríkiu.

Takmörk. Stærd.

Bretland hið mikla er á alla vegu umflotið af sjó. Til norðurs og vesturs er hið atlantíska haf, til austurs Norðursjórin, og til suðurs Kanallinn á milli Englands og Frakklands. Land þessi þrjú eru 5,600 □ M. að stærð, og þegar fólk var seinast talið, voru þar 24½ millión. Áf þeim eru 14 milliónir á Englandi, 2½ á Skottlandi, og 8 á Írlandi.

Landslag. Aftirt.

England er að mestu leiti flakland;

þó eru hérð þau, er midja vega liggja og hin vestari, fjöllótt. Norðurhluti Skotlands er einkum fjöllóttur, og kallast því Sálund. Írland er enn þá flatlendara enn England. Hinar stærstu ár á Englandi eru þessar: Temsá, er rennur frá vestri til austurs í gégnum sudurhluta landsins og í gégnum Lundúnaborg úti Norðursjóinn. Þá er norðar Trent edur Gumbra, er einnig rennur í Norðursjóinn. Severn rennur til útluburs í Írlands haf. Á Skotlandi er Tay, sem rennur til sjávar á austurströndinni, og á Írlandi er Sannon, er rennur í hið atlantíska haf.

Sinir helstu ávextir eru: kviðsjárrækt, sem er talðverð, því engjar eru ræktadar mjög vel. Þar fæst og korn, hør og hampur. Fiskveiðar eru þar, og námur þæt, er menn fá tin best úr í Norðurálfunni; kopar er þar mikill, blý, járn og einkum steinbol. Akuryrkja, kaupverðslun, siglingar og verksmidjur er þar í hinu besta gengi.

Englandi

er skipt í 40 skíra edur greifadæmi; borgir eru þessar merkilegastar:

Lundúnaborg, við Temsá, Lofubborg
 ríkisins og aðsetursstaður Konungs. Þar
 er kaupverðslun mest í heimi, og nærfelt
 1½ millíón innbyggjenda. Í landsudur frá
 Lundúnaborg er Dover; þadan er ferja
 til Kalais á Frakklandi. Í sudur frá Lund-
 únaborg er Portsmót, verðslunarstaður mik-
 ill, er hefir höfn fræga hjá Spithed.
 Plýmót, verðslunarbær mikill með höfn
 víggirdtri; þar liggur mikill hluti herskipa
 Englands. Í vestur frá Lundúnaborg ligg-
 ur Bristól, við Bristólsund; það er verðsl-
 unarstaður hinn þriðji að stærð, nærst Lun-
 dúnaborg, í öllu ríkinu, og búa þar 105,000
 manns. Þadan í norður er Birmíng-
 heimur, er fyrr meir var sveitahorp eitt,
 er nú hefir 142,000 iunbyggjendur, þar
 eru stál- og málmsmidjur mestar á Eng-
 landi. Þar nálægt er hin mikla smidja,
 Sóhó, sem er stærri enn þorp flest; þar
 hafa 2000 erfidiðsmenn atvinnu sína, og
 eru þar byggð, gufumagnsverkfæri (Damp-
 maskiner) ágjæt. Í norður þadan, er Man-
 chester, sem einlum er víðfræg af víðar-

ullar = vefstodum sínum; þadan í vestur er Liverpool, er hefir 195,000 innbúa, og er verðslunarbær mestur á Englandi, nærst Lundúnaborg; Liverpoolsmenn voru fyrrum illa ræmdir fyrir manfal til Vestur = Indía. Á austurströnd Englands liggur Hull við ána Humber; þadan er verðslun á Norðurlöndum. Í útnordur frá Hull er Jórvík, og þadan í nordur Nýkastali; þar er steinkolastekja mikil. Fyrir sunnan Hull er Boston, og þá austar Tárnamóða; hverrtveggi þessarra er verðslunarbær við sjó. Í Wrenafurdu og Rumbryggju eru háskólar frægir; í Nýmarkaði eru haldnar kappreidir Enskra, sem mjög eru viðfrægar. Á austurströnd Englands er furstadæmid Valland (Wales); þar er bærinn Pembrók. Til landsudurs frá Englandi eru eyar tvær, er þar liggja undir, og heita Jernsey og Gernsey; þær liggja við strendur Frakklands, og eru eptirstöðvar ríkis þess, er Bretar áttu þar forðum. Á báðum eyunum búa 51,000 manns, og er þar kaupverðslan mikil.

S k o t l a n d i

er skipt í Sudur-Skotland, Mid-Skotland og Nordur-Skotland og Nýlöndin. Borgir eru þar þessar:

Edinborg, höfuðborg Skotlands, liggur við vís eina, er gengur inn af Nordursjónum; þar eru 160,000 innbúar. Þadan í vestur er Glasgó, og þá norðar St. Andrews; borgir þessar liggja allar við sjó og er þar kaupverðslun. Í öllum þessum borgum eru háskólar.

Umhverfis Skotland eru þrír eyaklasar. Í norður liggja Orkneyar, og eru 29 þeirra bygðar; Þómóna er þeirra stærst. Lengra norður eru Shaltilandseyar; af þeim eru 30 bygðar, og Shaltiland (Mainland) þeirra stærst; þar eru silðarveidar miklar. Hverutveggi ena þessara lágu undir Noreg, þángaðtil árið 1474. Þyrir vestan Skotland eru Sudureyar; af þeim eru eyarnar Lódhús, Skid og Nyl stærstar. A eyunni Staffa er Fingalskellir.

I r l a n d.

Enu þessari er skipt í fjögur flattlönd, er svo heita: Leinster, Munster, Connaught og Ulster.

Dýslin er höfuðborg Írlands; þar er háskóli og kaupverðslun mikil; innbúar eru þar 270,000. Nordanverdt á landinu er Londúnderry. Vestanverdt er Galway, gagnvart Dýslinni. Syðst er Cork. Í öllum þessum borgum er kaupverðslun mikil. Silðar- og Farveidar eru miklar á Írlandi. Í Írlandshafi liggur eyan Møn í landnordur frá Írlandi; hún liggur annars undir England.

Enstir eiga auk þess sem hét er talid, fastalann mikla Gibráltar á Spáni, eyarnar Malta í miðjardarhafi og Selgusland við Hamborgarelfu mynni, hérað mikil í Austur-Indíum og norðræhluta Vesturálfu, eyar ekki allfáar í Vestur-Indíum og hjá Sudurálfu, nýlendur á ströndum Sudurálfu og í Eyaaílfu.

Þinar sameinudu eyar standa undir vernd Enstra.

Ensir eiga herskipastól mestan í heimi, og eru herskip þeirra fleiri enn 1000; þar á meðal eru 250 stórskip (línuþip) og 260 fregátur. Hin önnur eru minni herskip af ýmsum tegundum.

Portúgal (Konungsríki).

Takmörk. Stærd.

Nordan- og austanverdt að Portúgal liggur Spánn, sunnan og vestan hið atlantíska haf. Stærd landsins er nálægt 2000 □ M, og innbúar $3\frac{1}{2}$ millíón, að tælu. Ríkis gengur í erfiðir, og ráða með konungi fulltrúar þjóðarinnar, er kalladur eru „Kortes“. Trúarbrögð þau, er þar drottna, eru rómverf-katólísk.

Landslag. Avertir.

Í Portúgal eru fjöll mör og hó, en fléttlendi lítið. Þar er og votnótt mjög, þaræð mör stór fljót frá Spáni renna í gegnum landið. Merfílegust þeirra eru Tog, er rennur framhjá Lissabon, og norðar

Dúro, er rennur framhjá Porto, og falla bæði þessi fljót í hið atlantíska haf. Lands-
id er frjóffamt, en illa ræktad; hinir helstu
ávértir eru: salt, vín, víðarósa, súðurlanda
ávértir, t. a. m. citrónur, fiskur, mandlar og
kastaníunytur; kviksjárrækt er þar góð, og
saudfé ullargott.

S k i p t i n g.

Hiu nýðri flattlönd eru: Löndin milli-
um Dúro og Mínho (Entre Douro e
Minho), 2. Löndin hinum megin fjalla
(Tras os montes), 3. Estremadura, 4.
Beira, og sunnar: 5. Alenteio; 6 syðst er
konungsríkið Algarve.

B o r g i r.

Lissabon, við Dögfljótid, er höfudborg
ríkisins, og hefir höfn góða, 250,000 inn-
búa og kaupverðslun mikla. Mestur hluti
borgarinnar lagdist í eyði árið 1755 af
jardskjálfta ógutligum; er hún því byggd
upp að nýu. Fyrir norðan Lissabon er
Porto, sem gengur nærst Lissabon að stærð,
og er alfunnug af víni því, er þaðan

kémur; þar búa 70,000 manns. Fyrir nordan Þortó er Braga. Í Coimbra er háskóli; í Braganza bjuggu lángfedgar ættar þeirrar, er nú situr að völdum; Setuval (edur St. Rbes) hefir 14,000 innbúa og verðslar mjög sjávarsalti. Í Alenteio er Elvas, fastali rambygdur. Síðst í Portúgal er Lagos, kaupstaður við sjóinn, og þá austur Faro og Tavira.

170 mílum fyrir vestan Portúgal liggja hinar Azórísku eyar.

Auf þessa liggur undir Portúgal Góa og Mafao í Austurálfu og eyan Madeira fyrir vestan Sudurálfu. Einnig lá undir það konungsríkið Brasília í suðurhluta Vesturálfu, en þetta ríki er nú gengið undan, og ræður því keisari.

Spánn (Konungsríki).

Tafmörk. Stærd. Stjórnarskipan.

Umhverfis Spán liggja: að norðanverdu Ítalíaland og hið atlantíska haf, að vestan

híð atlantíska haf og Portúgal, að sunnan og austan Miðjarðarhafid. Stærd landsins er nálægt 9000 □ M. og tala innbúanna hérumbil 14 milliónir. Mikil gengur í erfdir, og ráða Kortes með konungi. Þar eru trúarbrögð rómverfs = katólk, og engin önnur.

Landslag. Aðværtir.

Spánn er land mjög fjölliótt; Pyreneasfjöll aðskilja það frá Frakklandi; fjöll þessi eru svo há, að jafnan situr snjór á þeim, og á einum 5 stöðum eru vegir yfir þau til Frakklands. Fjallgarðar liggja og um hinn innri hluta landsins.

Batnsfjöll eru þar samt ekki mikil. Hin stærstu fljót eru: Minhó, Dúró, Tog og Guadiana, er öll renna til vesturs, í gegnum Portúgal, í híð atlantíska haf. Þyrir sunnan Guadiana rennur Guadalquivir; norðarlega á Spáni er Ebró, er rennur til austurs í Miðjarðarhaf.

Hinir helstu áværtir eru: salt, vín (einkum sætar vintegundir), sudurlanda á-

vertir, víðarolia, silkí, og öllu fremur kvið-
fjárræft, sem einlúg er innifalín í hesta-
og saudfjárelði. Saudfé þetta (er menn
kalla Merínos), er fullar 5 millíónir að
tölu, og er ull þess hin besta í Norðuráls-
unni; því er skipt í, rekkra stóra, er á
sumrum eru reknir í hin nýrðri herðin.
Ásnar og múlafnar eru þar og margir.

Skipting.

1. Nedri-Andalúsía, er innibindur
konungsríkin Sevilla, Bórdóva og
Jan, 2. Granada edur Efri-Anda-
lúsía, 3. Múrjía, 4. Estremadura,
5. Nýja Kastilía, 6. Gamla Kastil-
ía, 7. Leon, 8. Gallizía, 9. Astúr-
ía, 10. Arragónía, 11. Katalónía,
12. Valenzía, 13. Mallorka, 14.
Navarra, 15. Biskaja. Flest þessi
flattlönd eru kóllud konungsríki, og inni-
binda þau hin fyrstu 9 þau Kastilíanskú-
lönd, og hin nærstu 4 hin arragonísku
lönd.

B o r g i r.

Madrid, er liggur í midju landi, hefir 130,000 innbyggendur og er höfudborg ríkisins og aðseturástandur konungs. Þaðan í suður er Tóledo, erkibiskupssetur. Enn þá sunnar er Sevilla, hjá fljótinu Guadalquivir; þessi borg er stærri enn Madrid og hefir kaupverðslan mikla. Þaðan í suður er Kadix, er hefir höfn frjálsa, og er einhverr hinn mesti kaupstaður í Norðurláfu. Enn þá sunnar er Trafalgarhöfði, er frægur er af sigri og dauða hins Enska herskipa foringja Nelsons. Í landsuður frá Kadix er fjallkastalinn Gibraltar, er menn halda óvinnanda; kastala þennan eiga Enskir, og unnu þeir hann árið 1704. Árin 1781 og 1782 settust Frakkar og Spánverjar um hann árángurslaust. Fyrir austan Kadix er Málaga við Miðjardarhaf; sú borg er kunnug af vínslu þeirri sem þar er.

Austanverðt á Spáni eru borgirnar Kartagena; þar norðar Alíkante; þaðan í norður Valencia, þá norðar Tortósa og í

landnordur Barcellóna; þetta er allt kaupstadir við Midjardarhaf.

Saragóssa, er liggur innar í landinu, er nafnfræg af hreisti innbyggjendanna, er setið var um borgina í stríðum Napóleons.

Fyrir sunnan Barcellóna eru hinar balearísku eyar, Manork (Mallorka) og Minsork, og til útsudurs frá Manork Toiza og Formentera, er kalladar eru hinar pythyusísku eyar.

Auf þessa liggja undir Spán: hinar kanarísku eyar fyrir austan Sudurálfu, hinar philippínsku eyar fyrir austan Austurálfu, eyarnar Rúba og Portóríkó hjá Vesturálfu.

Þend þau hin miklu, er Spánverjar áttu í Vesturálfu, hafa gjört uppreisn og rífið sig undan völdum þeirra, og hafa Spánverjar ekki gétad unnið á þeim.

Þýðskaland.

Stjórnarstípun.

Þýðskaland var á fyrri tímum kallad Ger-

mania, og yfirmadur þess, er kjerfurstar
kusufu, var allt að árinu 1806 kalladur róm-
verskur keisari og Konungur í Germaníu.

Austurríski keisari fleppti árið 1806
hinna rómversku Keisara : nafnbót og hinu
germaníska konungsvelði; í sudur- og vestur-
hluta Þýðskalandis var stofnað félag
eitt, er menn kölluðu Rínarsamband, og
varð Frakkakeisari Napóleón verndari þess.
Þeir sem áður voru kjerfustar (Prússakon-
ungur var einn þeirra) í Pfalz og Bæara-
landi, á Wurtemberg og á Saxlandi, fengu
konungstign; úr nokkrum löndum var flétt
saman konungsríki og kallad Vestpal; það
fékk Gírónýmus Bónaparte, bróðir Napó-
leons. Í flestum furstadæmum og ríkj-
um urðu skipti á stjórnendum, stjórnarstí-
un og sambandi við önnur ríki. Þegar
lofid var hinum seinustu tveimur stríðum
við Frakkland, fékk Þýðskaland aptur þau
tálmörk, er það hafði áður. Sum ríki
þess fengu nýja stjórnendur. Furstar þeir,
er einvaldir eru í Þýðskalandi, og fjögur
frístjórnarríki hafa sín á milli gjört sam-

band það, er kallað er hið Þýðska samband, og koma fulltrúar þess saman í Strakka-
furdu við Mýn.

Takmörk. Stærd.

Þýðskaland nær að norðanverdu til
Norðursjóar, Danmerkur og Eystra Saltis,
að austanverdu til Rússaveldis og Ungara-
lands, að sunnan til Geneyabotns, Bal-
lands og Helvetíu, að vestan til Frakklands
og Midurlanda. Landid er nálægt 12,000
□ M. á stærð; þar eru 2,416 borgir,
stærri og minni, og fólksfjöldinn hérumbil
35 milliónir; eru trúarbrögð sumra þeirra
kátólsk, sumra Lúthersk og sumra reformer-
ud. Af Gyðingum ætla menn að þar séu
nærfeldt 300.000.

Landslag. Afbætur.

Fjöll eru allmörg í Þýðskalandi, eink-
um í suðurhluta þess, er kallaður er Eystra-
Þýðskaland; hinn nyrðri hluti landsins, sem
er láglandari, er kallaður Nedra-Þýðskaland.
Aðalfjallgarðar eru þessir: 1. Garzfiell, á
milli Eystra og Nedra Saxlands, á því er

Broffen edur Bloksbjarg stærst; 2. Mýr-
vi Skógur (Schwartzwald), er liggur frá
sudri til nordurs um Svafaland, sem er ved-
ursælast og frjóffamast í öllu Þýðskalandi;
3. Mundiafjöll á landamærum Ballands og
Helvetiu; 4. Siftelfjöll í Franken; 5. Riss-
fjöll í Slesiu.

Í Þýðskalandi eru vatnsföll mörg, og
eru þar fljót þessi stærst: Dóná (Dunn),
er rennur frá vestri til austurs um sudur-
hluta Þýðskaland, og þadan í gegnum Ung-
araland og Tyrkjaveldi í Svartahaf. Sam-
borgarelsa kemur frá Bæheimi og rennur
til útnordurs í nordursjó hjá Holsetulandi.
Oderá sprettur upp á Mæri og rennur í
gegnum Slesiu nordanverða og hid Efra
Saltlands umdæmi (er fyrrmeir var sve-
fallad) í Eystra Salt. Rín er merkjofljót
er hefir upptök sín í Helvetiu, rennur í
gegnum Bodensjó og gjörir sumpart flin-
ad á milli Franklands og Þýðskalands, og
rennur lofsins í gegnum Holland í Nordursjó.

Þinir helstu ávertir eru: Skógar miklir
einkum til fjalla; korn, hør, gardsjurtir,

vín, einfanlega í héraðum þeim, er ligga með Rín, kviksjárrætti og málennámur, helst silfur-járn- og koparnámur, en samt einnig tinnámur. Saltbrunnar, velgar laugar og heilsubrunnar eru þar merkilegir.

Skipting. Borgir.

Þýðskalandi var fyrrum skipt í 10 umdæmi (Kredse), og var Búrgúndar umdæmi fyrst sameinad hinu Frakkneska Keisaraveldi. Hin umdæmin 9 að telu, voru þessi: hin norðstu: Vestpals-, Nedra Saxlands og Östra Saxlands-umdæmi; þau 3 miðlentis voru: Kjörtnar-, Vírtnar- og Fránka-umdæmi; hin 3 syðstu: Svafalands-, Bæaralands- og Austurríkis-umdæmi. Eptir breitingum þeim, er á seinni tímum eru gjörðar, er haganlegast að skipta Þýðskalandi í Austurríkis-lond, Prússa-lond, Konungsríkin, Stórhertugadæmin, Hertugadæmin, hin önnur Furstadæmi og hin sjögur fristjórnarríki.

Austurríkis-lond. Þau eru nálægt 4000 M. að stærð, og hafa 11½ millión inn-

búa. Høfudborg keisaradæmisins Austurríkis er Vín, er liggur við Dóná; þar er aðsetur keisarans og 320,000 innbyggendur. Þar var haldin samkoman fræga 1814 og 1815, er allir furstar Nordurálfunnar komu þar, edur sendu fulltrúa sína. Gretz er höfudborg hertogadæmisins Styrjarmerkur, og hefir 40,000 innbúa; þar eru stál- og járn-smidjur miklar. Í hertogadæminu Krain er Triest við Geneyabotn, kaupstadur mikill með 50,000 manns. Í Tyról er Innsbryggja höfudborg. Trient hefir 12000 innbúa; þar var haldid kirkjupíngid fræga, árin 1545 til 1563.

Með hinum Þýðsku löndum Austurríkis keisara eru enn fremur talin: 1. Bæheimur, 2. Mæri og nokkur hluti Slesíu.

Konungsríkið Bæheimur liggur fyrir norðan hið eginlega Austurríki, og er það á alla vegu umfringt af fjöllum; Rísafljóll aðskilja það frá Slesíu, Erzfljóll frá Saxlandi, Fíttelffljóll liggja að vestanverðu. Hið stærsta fljót er Moldá; hún rennur í Hamborgarelfu og er flippeng. Hamborgarelsa

hefir upptöf sín á Rísafjellum. Kornyrkja og kviksjárrækt, humall, hør, læknisjurtir margar og málmtægundir eru ávextir landáins. Gólfstali í Bæheimi eru 4 milliónir.

Stærstar borgir eru þar: Prag, er liggur midja vega í landinu, báðum megin Moldár, er höfudborg ríkisins, hefir 120,000 innbúa, háskóla og verksmidjur miklar. Í Karlsbadi, Tøplitz og Eger eru heilsu-brunnar nafastægir.

Fyrir austan Bæheim liggur markgreifadæmið Mæri. Nordanverdt í því er Olmutz, veggirð borg, og suananverdt Brunnur. Í landsudur frá Brunni er þorpíð Asterlitz; það er alþekkt af bardaga miklum, er þar var háður árið 1805.

(Austurríki hefir mjög aukist á seinni tímum. Þá ríki þau og lönd er nú liggja undir það, eru 12,000 □ M. á stærð og hafa 33 milliónir innbyggenda).

Rússa-lönd innibinda skattlöndin á Efra og Nedra Saxlandi, í hinu forna Vestpals umdæmi og báðum megin Rínar, hertugadæmin Pommern og Slesín og nokkurn

hluta af Lásitz. Einnig Prússaveldi hefir
 outið mjög, er aptur eru unnin lund þau
 flestall er þod hafði mist, og ennur hafa
 goldið í flodabætur. Lund þess all eru
 meir enn 5,000 $\square$ M. á stærð, og býr
 í þeim $13\frac{1}{2}$ millión manns. Berlín, í
 Brandenburg, er höfuðborgin og aðsetur
 konungs, einhver hin fegursta borg í Nord-
 álfa; þar er hóskóli og 250,000 innbyggj-
 endur. Spandá, fyrir vestan Berlín, er
 fastali frægur. Potsdaminn, í suður frá
 Spandá, hefir 30,000 innbúa og verksmidj-
 ur miklar. Frankfurtur vid Oderá hefir
 16,000 innbúa og kaupverðslun mikla. Rost-
 rín er fastali vid Oderá. Í Halle er há-
 skóli og salnáma mikil. Magdeborg hefir
 fastala mikil og liggur vid Hamborgarelsu;
 þar eru 40,000 innbyggjendur. Eisleben í
 greifadæminu Mansfeld; þar fæddist Mar-
 teinn Lúther, 10da dag Nóvembermán.
 1483, og deydi 1546. Erfurda, í Thy-
 ringen, er borg mikil og viggirdt, með
 25,000 manns; þar héldt Napóleón með
 öðrum miklum einvaldsherrum samkomu árið

1808. Mulhásen og Nordurhásen voru fortrunum frjálfsar borgir. Árið 1815 fengu Prússar tvo fimtu þarta af Konungsríkinu Særlandi, og þar með 1,200.000 manns. Þessi land kallast nú Hertugadæmið Særland; þar er Vittenberg bær merkilegur; þar var háskóli sá, er Lúther byrjandi við síðabót sína árið 1517. Hið forrveranda hertugadæmi Berg innbindur nokkurn hluta Vestpals-umdæmis. Þar er Münster, er hinn Vestpalski fridur var saminn í, árið 1648. Í Rínar-skattlöndum eru þessar borgir merkilegar: Dusselþorp, með 30,000 manns; Köln, gömul borg mikil, er hefir 63,000 innbúa; þar er dómkirkja fræg og siglingar miklar og kaupverðslun á ánni Rín. Aften hefir 37,000 innbúa; þar eru volgar laugar nafnkunnar og verksmidjur miklar; þar er dómkirkja gömul með gautsku byggíngarlagi, og hefir Karlamagnús byggt hana. Koblenz er borg sú, er flóttamenn Frakkneftir flyktuð að meðan stóð á stjórnarbiltingu Frakka. Í Bonn er háskóli. Á hertugadæminu Pommern (Bind-

landi) er Stettin við Oderá, kaupstaður víggirdtur með 30,000 innbyggendum. Kolborg við Eystra Salt er víggirdt borg; þar eru siglingar miklar og kaupverðslun. Í þeim hluta Pommerns, er Svlar áttu fyrrum, er Strælusund, víggirdtur kaupstaður mikill. Þar liggur nálægt eya sú, er Kygen heitir, og er $18\frac{1}{2}$ $\square$ M. á stærð og hefir 35,000 innbyggendur. Í hertugadæminu Slesíu er Breslá höfudborg víggirdt; þar er 90,000 innbúar, háskóli og kaupverðslun mikil á landi. Miða Glesgá er kastali rammgjör. Í greifadæminu Glatz er Glatz, kastali sterkur. Hertugadæmið Sleška er 148 $\square$ M. á stærð og hefir $2\frac{1}{2}$ millíón innbúa; þar græða menn einkum á léreptavefnadi.

Ronúngsríkið Bæaraland (stofnad árið 1805) innibindur, auk Bæaralands, er áður var svo kallað, nokkurn hluta hins Frankísta og Svafísta umdæmis. Þar er höfudborg Múnken, er hefir 96,000 innbúa; borgin liggur við Tjórá; þar er háskóli. Aulíborg (Mugsborg) var fyrrum

frjáls borg; þar eru 35,000 innbúar; þar seldu Prótéstantar Karli tínum Sta trúarjárníngu sína, árið 1530. Til landnordurs frá Munken er Nürnberg (í hinu fyrrveranda Frankísku umdæmi); það var fyrrum frjáls borg; borg þessi er alþekkt af smáðóti því er þaðan er flutt til sölu, og kallað er Nürnbergarglínur. Vurtzburg hefir 22,000 innbúa og háskóla. Regensborg; þar var fyrrum haldinn ríkisdagur Þýskalands. Konungsríkið Bæaraland er 1,400 □ M. að stærð og eru þar rúmar 4 millíónir manns.

Konungsríkið Vurttemberg hefir 1,600,000 innbúa, er 360 □ M. að stærð og innibindur mestan hluta Soasalandsumdæmis. Þar er Stuttgardur höfuðborg, með 32,000 innbyggenda. Í Tybíngen er háskóli. Seilbrunnur var fyrrum frjáls borg. Ulm, fyrrum frjáls borg, við Dóná, hefir 15,000 manns. Hér var orusta mikil milli Austurríkismanna og Frakkna, 14da dag Októbermánaðar 1805.

Konungsríkið Sæxland er 271 □ M.

á stærð og hefir $1\frac{1}{2}$ millíón innbyggenda Lútherskra; hirdin hefir katólíka trú. Það innibindur þann hluta hins fyrrveranda Kjörfurstadæmis Saxlands, er Saxakonúngur héldt, þegar Prússar fengu það sem áður er gétid. Þar er Dresden hjá Hamborgarelfu, einhver hin fegursta borg Þýðskalandís, og hefir 75,000 innbúa. Þaðan í Vandnordur er Leipzig, einhver hinn mesti kaupstaður Þýðskalandís; þar er háskóli. Hjá Leipzig varð orusta sú hin mikla, er Napóleón átti við sambandsher Nordurálfu árid 1813. Lützen; þar nálaegt féll Guðstaf Adólf, Svíakonúngur, er hann bardíft fyrir trú Prótestanta, árid 1632. Í Erfjsöllum eru sýlfurnámur miklar.

Markgreifadæmid Lásitz liggur á milli Saxlands og Slesíu; nokkurn hluta þess á Saxakonúngur, en nokkurn Prússakonúngur. Í þeim hluta er Saxakonúngur á, er Gernshút, aðsetur hins svokallada „Bræðrasafnaðar“.

Við fyrrveranda Kjörfurstadæmi Sann-

öfra var gjört að Konungsríki árið 1815; þar eru 1,700,000 innbyggendur, og stærð landsins er 700 □ M. Þar er Hanusöfra höfudborg og aðsetursstaður konungs, hefir 27,000 innbyggendur. Lyneborg hefir saltvámum mikla. Celle; þar dó drottning Karólína Matthildur, og er þar jörðud. Göttingen, hefir einhvern sinn frægasta háskóla í Norðurlöfum. Klásdalur er fjallbær. Í Gildisheimi er dómkirkja skrautleg. Í Osnabryggju var saminn hinn Vestpálsti fridur, árið 1648, er gjörði enda á 30 ára stríðinu. Í furstadæminu Austur-Sveislandi er Emden, er hefir 12,000 innbúa. Þar er kaupverðslun mikil og silðarveidar.

Rjörfustadæmid Gessen = Kassel, (Rjör-Gessen). Höfudborgin er Kassel, fogurbær, er hefir 27,000 innbúa. Hjá Eysli-gardinum Vilhjálmskæð er uppspretta nasfræð. Í Marborg er háskóli.

Stórhertugadæmid Gessen = Darmstadur; þar er Darmstadur höfudborg. Marburg er fastali þjóðsambandsins; þar

fæddist Jóhann Güttenberg, er fann uppá prentverkfi, árið 1440.

Stórhertugadæmið Baden hefir 1,200,000 innbúa; það innibindur auk hinna fyrverandi Badenslanda, nokkur af hinum Rjörpsalzisku löndum, er fyrrum voru svo kölluð, austanmegin Rínar. Karlsró er þar höfuðborg og aðsetursstaður stórhertuga; það er borg fægur og vel víggirt og hefir 20,000 innbúa. Mannheimur er fægur borg, er liggur þar sem Neckará fellur í Rín. Í Heidelbergi er háskóli; Kastadur er kunnur af samkomu þeirri, er þar var halðin árángurslaust, árin 1797 til 1799.

Stórhertugadæmið Oldenburg, ásamt með furstadæminu Lybek og borginni Rottin, á hertugi sjá, er kunnur er við Holstein-Gottorp. Þadan eru ættadir Danakonungar, allt frá Kristjáni hinum 1ta. Danir hafa höft flípti á Oldenburg og þeim hluta er Rúsíar áttu á Holstetulandi. Höfuðborgin er Oldenburg.

Í Stórhertugadæminu Saxa-Weimar

er Jena merkileg, borg litil með háskóla; þar er og Veimar, aðseturstaður stórhertuga. Málægt Jenu var orusta mikil 14da dag Októbermán. 1805.

Í Stórhertugadæminu Mecklenborg-Sverín eru kaupstaðir Rostockur og Vismar; í Rostocki er einnig háskóli.

Hertogadæmid Brúnsvík; þar er höfudbær Brúnsvík; þar er kaupverðslun ekki allitil. Í Volsenbuttel er bólasafn nafn- togad.

Auf þessa er einnig talid með Pýðsta- landi: stórhertugadæmid Lúxemborg í Belgja- landi; stórhertugadæmid Mecklenborg-Stre- litz, er hefir höfudborg Nýu Strelitz; her- tugadæmid Sapa-Róbúrg-Góta, með bæ- unum Góta og Róbúrg; hertugadæmid An- halt, með bænum Dessá; hertugadæmid Nassá, með bæunum Visbaden og Nassá; hertugadæmin Solusetuland og Láenborg, er liggja undir Danmörku; furstadæmid Valdeck; þar er bærinn Pymont, er nafn- frægur er af laugum sínum; furstadæmid Söhenzollern; þadan eru Prússa- konungar

ættadur; og furstadæmið Lichtensteinn, á milli Þýróls og Helvetíu: það er 3 $\square$ M. að stærð.

Grakfufurda við Mýn hefir 56,000 innbúa og kaupverðslun mikla á landi; borg þessi var fyrrmeir frjáls borg, og voru Þýðskalands keisarar kosnir þar og krýndir; nú er hún frístjórnarborg, og heildur hif Þýðska samband þar samkomnr sínar.

Gamborg hefir 120,000 innbúa og liggur við Hamborgarelfu; það er einhoerr hinn mesti kaupstadur Norðurláfu. Lybeckur, flammt frá Eystra Salti, hjá Travea, hefir 27,000 innbúa. Brímar, við Wesera, hefir 48,000 innbúa; þetta eru kaupstadir miklir. Þessar þrjár borgir, sem hér eru talðar, voru lofs lagðar undir keisaraveldi Grakka, en eru nú aptur frístjórnarborgir.

Prússaveldi (Konungsríki).

Tafmork. Stærð.

Umhverfis Prússaveldi liggur að norðanverðu Eystra Salt, að austanverðu Rússland, að

sunnanverdu Pólinaland, og að vestan Þýðskaland. Innbyggendur eru þar að tölum 3,120,000 (þaraf 88,000 gyðinga). Stærð landsins er 1700 □ M.

Í hinum eldri landsálfum Prússaveldis drottna Lútherísk trúarbrögð, og tala þar allir þjóðverska tungu; í Þósen, er fyrrum lá undir Pólinaland, drottinnar Katólsk trú og er þar talad Pólaþka tungumál.

Landslag. Avertir.

Prússaveldi er flatlendt og frjóssamt, og eru þar stöðugt mör. Hin stærstu fljót eru: Veiksel, er rennur til norðurs í Eystra Salt; Pregel rennur til vesturs, í hid Friska haf, sem er sjórdur einn af Eystra Salti; Memel, að öðru nafni Nímen, kemur frá Rússlandi og rennur í Eystra Salt.

Avertir landsins eru: korn, kólké, flógur, málur, fiskiveidar, rafur, sem er dýrmætur mjög og sumpart rekur upp af Eystra Salti, en sumpart er grafinn upp úr sjálfarandi.

Skipting og borgir.

1. Í Austur-Prússalandi eru: Konúgsberg, við Prege:ár mynni, höfuðborg lands þessa, er hefir 68,000 innbyggenda, háskóla og kaupverðslan mikla. Adsetursstadur konúgs er Berlin í Þýðskalandi. Pillá er fastali vestanverdt í landinu; Memel er þar sjáfarbær norðarlega. Tilsið er bær alkunnur af friðarsamningi, er þar var gjört árid 1807.

2. Í Vestur-Prússalandi eru borgir þessar: Dansvik við Weiskelá, hefir 61,000 innbúa; eptir friðarsamninginn í Tilsið 1807 var borg þessi gjörd að frístjórnarborg undir Graffnessum yfirmanni, en komst aptur undir Prússaveldi árid 1815, eptir nærþví árlángt umfátur; það er kaupstadur mikill. Sunnar við Weiskelá er Mariúsborg, er fyrrum var aðal-adsetur hinnar Þýðsku riddaraordu. Elbing er kaupstadur í útsjudur frá Konúgsbergi.

Thorn er kaupstadur allmikill; þar fæddist hinn nafnfrægi stjörnufræðingur Mikulás Kópernikus, árid 1473.

Stórhertugadæmið Þósen; þar er borgin Þósen; þar eru 26000 innbyggjendur, og eru 5000 þeirra Gyðingar.

Ungaraland (Konungsríki).

Tafmörk. Stærd.

Umhverfis Ungaraland liggja Þýðskaland, Prússaveldi, Rússland, Tyrkjaveldi og Póslaland. Stærd þess er nær því 7,000 M., og innbúar eru rúmar 14 milliónir. Austurríkis - keisari er konungur yfir Ungaralandi.

Landslag. Aðveztir.

Nordurhluti Ungaralands og sémuleiðis Síbenborg, er fjöllótt mjög; á öðrum stöðum er láglendi. Karpatafjöll, er talin eru með aðalfjallgördum Nordurálfu, flíja Ungaraland frá Gallizíu. Á láglendinu er vedursæld mikil og frjófssemi. Hid stærsta fljót er Dóná, er rennur í gegnum landid og í Svarta haf. Drá og Sá koma frá Austurríki og renna í Dóná.

Innbúar Ungaralands eru af fernu ættum, og tala 4 túngumál: 1. Ungarumál, 2. Slavónísku, 3. Wallakísku, 4. Þjóðverskt mál; sumpart er og tölud Látínsk tunga, mjög afbókud. Katólk trúarbrögð eru þar drottandi; þó er þar leyft að vera þeim er aðra trú játa, og hafa þeir meira edur minna frelsi.

A Ungaralandi er kornvæxtur afbragðsmikill; þar er og kviðsjárrækt, vínækt og málannámur þær, er mest gull og silfur kómur úr í Norðurálfu. Í Wallízíu er steinsalt mikil, er grasid er upp úr fjallnámum.

S k í p t i n g.

1. Sid eginlega Ungaraland, 2. Illyría; þar með eru talin konungsríkin Slavónía, Króatía og Dalmatía; 3. Stórfurstadæmid Sibenborg, 4. konungsríkid Wallízía; norðurhluti þess var fyrrmeir kallaður Lódómería; land þetta fékk Austurríkis keisari þegar Pólanlandi var skipt.

Borgir hinar stærstu.

Í hinu eginlega Ungaralandi: Presborg, höfudborg ríkisins, við Dóná, hefir 35,000 innbúa; Ofen, á vesturströnd Dónár. Pest, þar gagnvart, hinumegin árinnsar, hefir 62,000 innbúa. Kemniz og Kremniz eru fjallbæir nasnfrægir, og eru þar gull- og sýlfurnámur miklar og audugar; austar er Tokay, alunn af víni því, er þaðan kemur.

Í Tyrku: Semlin; þar er fastali mikill, og kaupverðslun mikil á milli Tyrkja og Austurríkismanna.

Í Síbenborg: Sermannstædur, höfudborgin; einn af útkjálkum bæarins er eptirlátinn fólki því, er 3igonar kallast.

Í Gallísku: Lemberg, höfudborgin, hefir 54,000 innbúa, hástóla og kaupverðslun, mikla. Brody hefir 20,000 innbúa; 16,500 þeirra eru Gyðingar. Hjá Vílizka eru saltnámur audugar mjög.

Landvarnar- = landamæri (Militairgrændse) kallast sjá hluti landsins, er nærst-

ur er Tyrkjaveldi. Þar eru bændur all-
ir stríðsmenn, og eiga 5000 þeirra að
gæta landamæra dag og nótt, til þess að
verja hinna Tyrknesku drepsoft.

Rússland (Keisaradæmi).

Takmörk. Stærd. Stjórnarstípun.

Nordanverdt að Rússlandi liggur Íshafid,
að austan hid Kyrra haf, að sunnan Tyrkja-
veldi, hid Svarta haf, hid Kaspiška haf og
Austurálfa, að vestan Gallizía, Pólinaland,
Prússaveldi, Eystra Salt og Svíþjóð og
Noregur. Rússland er alls nálægt 375,000
□ M. að stærð, og hafa menn talid svo
til, að það sé $\frac{1}{3}$ hluti alls þurrlendis í
heimi. Eftir viddlendinu (1800 mílum frá
vestri til austurs, 600 mílum frá norðri til
súðurs) er Rússland strjálbyggt, því innbú-
ar eru þar ekki fleiri enn fækar 55 mill-
íónir (í þeim hluta er í Austurálfa liggur
eru ekki fleiri enn 10 millíónir af því sem
hér er talid). Innbúar þessir eru ýmislegs

þjóðernis, og eru því síðir þeirra og hótta-
lag mjög ólíkt. Adalþjóðirnar eru: Rúss-
ar, Fínnar, Kósakkar, og Samójedar.

Keisaratignin gengur í erfsdir, og vald
keisarans stakmarkað; börn stjórnandans
eru kállud stórfurstar og stórfurstainnur.
Grífl trúarbrögð eru þar drottnandi; en
samt sem áður eru þar menn með alls-
konar trú.

Landslag. Avertir.

Yfir höfud að tala er Rússland flat-
lendt; sumstadar eru fjall-lendur. Hinn
stærsti fjallgarður er Uralfjöll í Austurálfu.
Í Rússlandi eru fljót mörg og mikil, og
renna þau í allar áttir. Í Norðurálfu
eru fljót þessi: Neva og Dýná, er renna í
Eystra Salt; Volga er rennur í hid Kasps-
ka haf og er fljóta stærst í Norðurálfu,
570 mílur að lengd; Dnipur, er rennur í
hid Svarta haf; Viná (Dvína), er renns-
ur í Gandvík (hid Hvíta haf). Í Aust-
urálfu eru: Ob, Jenisei og Lena, er allar
renna í Íshafid nyrðra. Af stöðuvættum

eru þessi stærst: Peipus, Ladóga (200 □ M., stærst flöðuvatn í Norðurálfu), Onega, Baikal og Ilmen.

Rússland er andugt af margskonat ávextum. Af þeim má einum telja: korn, kviksjárrækt, málminámur, flóga, hør, hamp og tóbak, flinnavöru dýrmæta, er flytst úr Austurálfu. Í hinum nyrðri landsálfum Rússlands er hráslaga vedur og kuldar; hin syðri löndin eru hlý, en ekki vel ræktuð; samt vaxa þar vínþrúgur og aðrir góðir ávextir.

Borgir Rússlands í Norðurálfu.

Þétursborg við Nevu mynni, þar sem hún fellur í Nyrjálabotn; borg þessa byggði Pétur hinn 1ti árið 1703, sumpart á eyrum í dænni, sumpart báðum megin hennar; borg þessi er höfuðborg Rússlands og aðsetursstaður keisarans, faupstaður mestur í Rússlandi, og hefir 450,000 innbúa. Þaðan í vestur er Krónstaður á eyu einni í Nyrjálabotni; þar er höfn góð, og liggja þar herflot Rússa.

Áiga höfudborg Líslands, við Dýna, er rennur í Eystra Salt, þar er kaupverðslun mikil á hør og korni. Keval, höfudborg í Eyxlandi, er kaupstadur við sjó.

Stórfurstadæmid Finnland er frjófsamt mjög af korni, hampi, hør og tóbaki, en skógar eru þar miklir og forræði. Í þeim hluta þess, er Svíar áttu, eru borgir þessar: Ábó, þar sem Helsíngjabotn og Kyrjálabotn ganga sinn til hverrar handar; þar er kaupverðslun mikil til sjáfar, og var sú borg mest í Finnlandi, áðurenn húsbruninn mikli geyfði þar árið 1827. Fyrir austan Ábó er Helsíngfors, sem nú er höfudbær Finnlands, og liggur við Kyrjálabotn; þar er háskóli og höfn ramlega víggirt. Torneá, fyrir norðan Ábó, við Helsíngjabotn, er nyrðstur bær á Finnlandi. Hinn frjóffamasta hluta Finnlands, er 800,000 manns búa í, hafa Rússar unnið frá Svíum í hinum seinustu stríðum, er þeir áttu saman, árið 1809. Í þeim hluta Finnlands, er Rússar áttu áður, er Viborg, víggirtur kaupstadur við sjó.

Allandseyar, 80 að tölum, liggja fyrir opnum Helsíngjabotni.

Moskva, í miðju Rússlandi, hefir 300,000 innbúa, og var fyrrum höfuðborg Rússlands, og voru Rússar af því kalladir Moskóvit-ar. Borg þessi brann nær því gjörvöll árið 1812, þegar herlið Frakkna réðst á hana, en er nú byggð að nýu, og strautlegri enn áður. Fyrir sunnan Moskva, þar sem Don-elfa fellur í hið Afsóvsta haf, er Afsóv, er fyrrum var kaupstaður mikill og fastali, og hafa Rússar og Tyrkjar barist um borg þessa, svo hún er nú orðin að þorpi einu. Fyrir norðan Moskva er Arkangel, nálægt Bínármynni; þar er kaupverðslun mikil á vörum þeim, er fást norðantil í Rússlandi og í Síberíu.

Ronúngeríkið Pólinaland.

Adurenn ríki þessu var skipt meðal nággranna þess, bjuggu þar $11\frac{1}{2}$ millión manna, en nú eru þar tæpar 4 milliónir; á samkomunni í Vín, árið 1814, var það ákveðið, að Rússa-keisari skyldi ráða ríki þessu, og fulltrúar þjóðarinnar með honum. Þeg-

ar lofid var uppreisn þeirri hinn miklu, er hófst þar í Nóvembermån. árid 1830, var ríkið aptur lagt undir Rússaveldi, og misti það med öllu sjálfræði sitt. Høfudborg er Varsjá, er liggur við Weitselá, og sátu þar fyrrum konungar Pólinalands; þar eru 120,000 innbúar; hinumegin áringar er Praga, er hefir 7,500 innbúa. Pólaðkar (svo kallast innbúar landsins) hafa katólíska trú.

Kraká, er fyrrum var høfudborg og krýningarstadur Pólinalands, er nú frístjórnarríki, og er landeign þess 20 □ M.; Austurríki, Rússland og Prússaveldi vernda ríki þetta.

Borgir Rússaveldis í Austurálfu.

Rússar hafa á seinni tímum einnig aukid veldi sitt í Austurálfu, og unnid þar lönd frá Persum og Tyrkjum.

Asirakan, á eyu einni í Volga, þar sem hún fellur í hið Kaspiíska haf, hefir 40,000 innbúa og kaupverðslun mikla. Nordar við Volga liggur Kasan; borg þessi er alunn af soffiani þvi og stinni er þaðan flytst; þar er og þudurgjörd mikil; háskóli er þar einnig.

Síbería (er stórbrotamenn eru sendir til) innibindur hinn nyrðsta hluta Austur-álfa, og skilur hana frá útnordur horni Vestur-álfa Þeríngsund, sem er 4 mílur á breidd. Síbería er 250.000 □ M. að stærð, og er þar landlag mjög ýmislegt. Bæir eru þar stærstir: Tóbolsk, er liggur við árnar Irtyss og Tóbolsk, og hefir kaupverðslun mikla; austur þadan er Irkutsk við stöðuvatnid mikla, er Baikal heitir; innbúar þessa bæar eiga kaupverðslun landsins við Kínverja.

Þorir austan Síberíu er neð þad, er Kamskatka heitir; þadan flytst Kinnavara mikil; þá eru þar austar hinar Alextísku og hinar Rússísku eyar, er hvertveggi liggja undir Rússland.

Uý = Jembla kallast eyar tvær miklar, en óbyggilegar, í Nordur = Tshasi.

Í norðurhluta Vestur-álfa eiga Rússar neð þad er Alaskka heitir.

Nidurlönd (Konungsríki).

Nidurlönd (edur að öðru nafni Holland).

Kalladist fyrrum frísljórnarríki eitt, er Napoléon Bónaparte árid 1806 gjörði að konúngsríki og gaf bróður sínum Lódvík, en tók það aftur frá honum árid 1810, og lagði undir keisaraveldi Frakká. Á samkomummi í Bín var Vilhjálmur frá Nasbá-Dranfu, er áður var forstöðumadur frísljórnarríkisins, settur konúngur yfir Míðurlöndum; honum var einnig fengið stórhertugadæmið Lúxemborg, er nú er í hinu þýðska sambandi, og Belgíu eigna sér.

T a l m o r k.

Umhverfis konúngsríki það, er menn nú á dögum kalla Míðurlönd, liggur að norðanverðu Norðursjór, að vestanverðu Norðursjór og Frakkland, að sunnanverðu Belgíaland og að austanverðu Þýðskaland.

Sljót og Víkur.

Auf Rínar, er skiptist í marga ála, eru þar Mas og Skelde, er báðar koma frá Frakklandi og renna í Norðursjó. Hin stærsta vík er Sudursjór; útúr honum liggur fjörðurinn Setey.

Skipting. Stærd. Stjórnarskipun.

Ríkinu er nú skipt í státtlönd þessi: 1. Holland, 2. Utrekt, 3. Geldern, 4. Eftir-Rásel, 5. Drente, 6. Græningland, 7. Frísland, 8. Sæland, 9. Nordur-Brabant, 10. Limborg, er liggur austast. Fólksstalan (þegar Luxemborg er fráskilid) er $2\frac{1}{2}$ millíón, og hafa landsmenn flestir prótestantíska trú. Trúarbragðafrelsi hafa þar allir. Stærd landsins er 570 □ M. Um landið liggja sturdir allmargir, og eru þar flatnefjur og láglendi mikil, svo að víða verður að verja sjáfargangi með stíflum.

Ríkið gengur í erfdir. Konungsfenid er kallaður „prinds af Oraníu“. Með konungi ráða stéttir ríkisins (Generalstater) löggjöfum öllum.

Borgir eru þar stærstar: Amsturdammur, við Sudursjó, hefir 210,000 innbúa, og er einhverr hinn mesti kaupstaður í Nordurálfu. Fyrir vestan Amsturdamm er Harlem; þar bleikja menn lérept best og búa til blómstur. Fyrir sunnan Harlem er Leiden, borg mikil; þar er háskóli; þá er

sunnar Rotterdammur, er hefir 74,000 innbúa og kaupverðslun mikla. Þar er fæddur hinn frægi Erasmus, er lifði á dögum Lúthers. Sag, í útsudur frá Leiden; þar sátu fyrrmeir stjórnendur frístjórnaarríkisins Hollands; nú er þar aðsetur konungs. Græningur og Utrekt; þar eru háskólar, Maastricht er kastali sterkur. Slissíng, á eyrunni Valkern (hinni stærstu af eyum Sælands), er víggirðtur kaupstaður.

Undir Níðurlönd liggja nýlendur: 1. í Indium, á Java, Súmatra og hinum Mólúkkisku eyum, og eru þar fleiri enn 6 millíónir manns. 2. Í Gvínæu verðslunarpláts nokkurt og kastali. 3. Súrínam í Gvajana og eyar nokkrar í Vestur-Indium, með 90,000 manns.

Belgjaland (Belgía, Konungsríki).

Umhverfis land þetta liggur: að norðanverðu Holland, að austan Þýðskaland, að sunnan Frakkland og að vestan Norðursjór.

Land þetta innibindur Nidurlönd þau, er fyrrmeir láu undir Austurríki, og var það á fundinum í Vín lagt saman við Holland, og hverttveggja gjort að einu konúngsríki. Nú brautst þar út stjórnaarbíltíng árið 1830, og þjóðsamkoma Belgja álistabi, að Belgja skyldi laus vera undan völdum Hollendinga; var þá Leopold hertugason frá Saxa-Kóbúrg kosinn til konúngs. Í Belgíu er tafmörkud einvaldsstjórn. Landið er 500 $\square$ M. að stærð, og eru þar $2\frac{1}{2}$ millíón innbúa, sem eru katólskrar trúar. Grafknefla er þar almennt tölud.

Brussel í Sudur-Brabant hefir 95,000 innbúa, og er hin segursta borg ríkisins og aðsetursstaður konúngs; þar eru gjörðir kniplíngar góðir og önnur hannyrðaverk. Þar nálægt er Vátérís, er orusta mikll var háð við árið 1815. Gent hefir 86,000 innbúa og kaupverðslun mikla og verksmíðjur. Antwerpen, við ána Skelde, hefir dómfírkju fræga, verksmíðjur miklar og kaupverðslun; innbúar eru þar 75,000. Um borg þessa hefir opt verið setið. Austendi

er fastali mikill og kaupstaðir. Í Luttis eru vopnasmíðjur miklar; þar er og stund-
ud mjög flinnaverkun og flæðavefnadur og
aðrar handidnir.

Helvetía.

Takmörk. Stærd.

Helvetia (ad øðru nafni Sveitz) er frísljórn-
arríki, sem skipt er í 22 sameinud fylki
(kantónur); fyrir norðan og austan land
þetta liggur Þýðskaland, fyrir sunnan Bal-
land og fyrir vestan Frakkland. Stærd
þess er 870 □ M. og fólksfjöldinn rúm-
ar 2 millíónir, og hafa sumir innbyggend-
ur reformerada trú, en sumir katólíka. Þjóð-
verskt mál tala menn þar almennast, en
einnig Frakkneskt og Ballendskt. A lands-
deginum (þjóðsamkomu þeirra), sem halð-
inn er á ári hverju, hmiðt í Bern, Zuríkk
eður Luzern, er gjört um öll málefni
landsins. Þessar 3 borgir eru því kalladar
forstaðir.

Landslag. Avertir.

Í Helvetíu eru fjöll stærst í Norður-álfa. Í suðurhluta landsins eru Mundíafjöll, og eru sum þeirra jafnan hulin snjó og ís. Í vesturhluta landsins eru Júrafjöll. Miðja vega í Mundíafjöllum er St. Gotthardsfjall. Yfir St. Bernhardsfjall færði Napóleon herlið mikil árið 1800. Vatnsfjöll eru mörg í landinu: fljótin Ar og Rens spretta upp midlendis og falla í Rín, sem hefir nýptól sín í Grábunden. Róðanusá rennur í vestur inni í Grakland. Stöðuvötn eru mörg, og eru þessi þeirra stærst: Genfersjór í útsuðurhluta landsins; þadan í norður Týfastala-vatn og Bilar-vatn; Bodensjór í landnordur, og Sjægra Stógstada-vatn miðja vega í landinu.

Á Sveitzarfjöllum spretta ilmjurtir margar og heilnæmar. Rvíksháttækt er hinn helsti gróðrarvegur Sveitzarmanna; þeir reka sauðfé sitt á fjöll upp, og eru þar hagar ágætir. Akuryrkja er þar ekki mikil; þó fæst vín og ávertir í mörgum dölum.

Járn- og marmara-námur eru þar víða í fjöllum, fást þar og adrir málmar.

Skipting.

Helvetíu edur Sveitz er nú skipt í þessi fylki, er kantónur kallað: 1. Basel, 2. Argá, 3. Skafhásen, 4. Türgá, 5. Zúrich, 6. St. Gallen, 7. Appenzel, 8. Glarus, 9. Grábunden, 10. Uri, 11. Sveitz, 12. Untervalden, 13. Zug, 14. Luzern, 15. Solótúrn, 16. Bern, 17. Friborg, 18. Nýskastala, 19. Vadst, 20. Genf, 21. Vallis, 22. Tessin. Af fylkjum þessum gengur Uri, Sveitz og Untervalden fyrst í Sveitzarsamband. Nýskastali (Neuchâtel) er í raun rétttri furstadæmi eitt, er liggur undir Prússakonung.

B o r g i r.

Skafhásen, við Rín, er nyrðstur bæir í Helvetíu og kaupstadur; þar nálægt er Rínarsöf, og steypt Rín þar niður af fletti, sem eru allt nær 80 fet á hæð. Sunnan er Zúrick, er liggur í einhverju hinu frjósamasta héraði Helvetíu, við Zúrickarvatn;

þar er dómkirkja. Þá er sunnar Lúzeru, vid Fjögra Skógstada - vatn. Vestar er Bern, vid ána Ar; þar eru 100,000 innbúar. Þadan til útsudurs er Lásanne í Badtsfylki, vid Genfersjó; þar dvelja margir aðkomumenn, sakir fegurðar landsins þar umhverfis.

Basel hefir háskóla og kaupverðslun mikla.

Í St. Gallen eru verksmidjur; í Ará blómgastr einnig handidair, og eru þar verksmidjur miklar.

Höfudbær í Grábunden, austanverðt í Helvetíu, er Rür, er liggur vid upp-
tök Rínar.

Vallis er dalur einn, 17 mílna lángrur, og búa þar 70,000 manns; meðal þeirra eru nokkrir, er Rretínar kallast. Sitt en er þar bær, og ekki fleiri.

Genf er víggirdtur bær vid Ródan-
usár mynni; þar eru 28,500 innbúar; afstada bæarins er fegur mjög; þar eru og verksmidjur miklar, og koma þadan ein-
um úr nettgjörð.

Nýkaftali er bær vel bygður, og eru þar einlum stundadar handidnir.

Frakkland (Konúngsríki).

Takmörk. Stærd.

Umhverfis Frakkland liggur: að nordanverðu Kanallinn, er aðskilur England og Frakkland, að austan Þýðskaland, Helvetia og Balland, að sunnan Midjardarhaf og Spann, að vestan hið Atlantíska haf.

Frakkland var á fyrri tímum jafnan konúngsríki, en meðan stóð á stjórnarbíltingunni, árin 1793 til 1804, var það frístjórnatríki, og að síðustu gjörði Napóleon það að keisaradæmi. Þegar hann var frá völdum tefinn og gjör útlægur (árið 1814), varð það aptur konúngsríki. Í hinni seinustu stjórnarbíltingu, í Júlímán. 1830, var Búrbóna konúngsætt rekin frá völdum, og hertuginn frá Orleanð, Lodvík Philippus hinn 1ti kofinn til konúngs. Takmörk landsins eru nú hin sömu sem

þau voru árið 1790, og hefir ríkið mátt selja fjóra kastala í hendur hinum sameinuðu ríkjum, er áttu í stríði við það. Stærð konungsríkisins er 10,000 □ M. og fólksfjöldinn 32½ millíón. Þar er tafmörktud einvaldsríkið, er gengur í erfeir. Fánubúar landsins hafa allflestir Katólíka trú; en samt eru þeim, sem aðra trú játa ætluð jöfn réttindi.

Landslag. Aðveitir.

Umhverfis Frakkland liggja fjallgarðar miklir: frá Helvetíu aðskilja það Júrafjöll, frá Ballandi Mundiufjöll, frá Spáni Pýreneafjöll. Þar eru ár margar og miklar, af þeim eru þessar stærstar: Signa (Seine), er rennur í gegnum Parísarborg, og til útnordurs í Kanalinn; Lóra (Loire), er hefir upptöf sín sunnanverdt á Frakklandi, og rennur til nordurs framhjá Orleani, og þaðan til vesturs í hið Atlantíska haf; Garóna kemur úr Pýreneafjöllum og rennur til útnordurs í hið Atlantíska haf; Ródanus kemur frá Helvetíu og rennur til suðurs í gegnum Frakkland í Miðjardar-

haf; Rín er merkjafljót að austanverðu á milli Frakklands og Þýðskalandis.

Sínir helstu ávextir landsins eru: vín af ýmsum tegundum, sudurlanda ávextir og vidarolía. Þar er og mjög aflað hørð, ullar, silkis, kopars og járnð, sem ekki er fyrr flutt til útlanda, en það er unnid í vefstodum og verksmidjum.

B o r g i r.

Frærum var Frakklandi skipt í 17 fylki (Gouvernement), en nú er því skipt í 86 hérað (Departement). Borgir eru þar stærstar; Dunkirkia, sjáfarlaupstadur. Kalais; þaðan er ferja til Dovers á Englandi.

A vesturströnd landsins er Brest, sem hefir höfn ágætá, og liggur þar mestur hluti af herskipum Frakka. Nantes við Bóta-fljót; þar eru verksmidjur og kaupverðslun. Rochelle og Rochefort eru sjáfarborgir; Rochelle var merkileg í trúarbragðastríðum Frakka. Bordeaux er borg mikil við Garónusfljót; þar er kaupverðslun mikil einlum á vínsaungum. Borg þessi liggur í Gironderhéraði, er Girondistar

drógu nafn af. Bayonne er kaupstaður á landamærum Spáns; þar eru fundnir upp byssustíngir. Toulon liggur við Miðjardarhaf; þar er höfn ramlega víggirðt, og liggur í henni uofkur hluti herskipanna. Massilia er borg afargemul við Miðjardarhaf, og er þar kaupverðslun mikil. Lyon við Ródanussfljót er borg önnur stærst á Frakklandi, og eru þar 150,000 innbúar; þar eru verksmíðjur miklar, þar er og ofid silk og búid til margskonar glíngur; borg þessi varð fyrir áfalli miklu í stjórnarbíltingu Frakka, er Róbespierre lét drepa mikinn hluta bæarmanna. Strasborg í Elsatz er stór borg og sterklega víggirðt; þar er dómkirkja mikil með turni 449 feta háum, er vottar betur enn margt annað hversu menn funnu til bygginga á miðöldum.

Innar í landinu eru: Parísarborg við Signu, hin fræga og frautlega höfudborg Frakklands, er hefir rúmar 800,000 innbúa. Í útsudur þadan er Versailles; þar er höfgardur frautlegur, er þeir bjuggu í

Lodvisskarnir, hinn 14di 15di og 16di. Orleans; sú borg er fræg ordin af Jeonne d'Ark, er lifdi þar á 15du öld. Í landnordur hluta Frakklands eru fastalar nokkrir, t. a. m. Metz, Lille, Douai, Valenciennes og aðrir fleiri.

Auf þessa liggur undir Frakkland eyan Korsíka, sem er ílandsubur frá Frakklandi. Genúesar seldu Frökkum hana á dögum Lodvís hins 15da. Þar er Naccio; þar fæddist Napoléon Bonaparte árið 1769.

Í öðrum álfum heims eiga Frakkar: Martiník og Gvadelúp og fleiri eyar í Vestur-Indíum og Góre og Búrbon hjá Sudurálfu.

Í Austur-Indíum eiga þeir Pondichery á Kórómandel = strönd, og nú einnig Algiers ríki í Barbaríi.

B a l l a n d.

Tafmork. Stærd.

Baaland (ad öðru nafni Italia, er nes

eitt furðu mikid, er gengur milli Geneyabotns og Midjardarhafs; að vestan og nordan skilja Mundiusfjöll það frá Graklandi, Helvetíu og Þýðskalandi. Stærð landsins er 5,800 □ M.; innbúar eru þar 22 millíonir. Katólsk trúarbrögð eru þar drottandi.

Landslag. Aðveitir.

Balland er fjöllótt mjög. Nordanverdt eru hin háu Mundiusfjöll (á þeim er Montblanc í Savoya, sem er fjalla hærst í Nordurálfu, 14,676 fet á hæð); úr þeim gengur fjallgardur lángetis eptir öllu Ballandi, er kallast Appennínafjöll. Stór fljót eru þar ekki; stærst eru Eist, er kemur frá Þýðskalandi og rennur í landsudur, og Pó, er rennur frá vestri til austurs, og falla þær báðar í Geneyabotn; Tiberá rennur í gegnum Rómaborg í Midjardarhaf. Balland er af frjósssemi sinni kallað „alþingardur Nordurálfu“. Þar fæst fornmikid, vín, sudurlanda aðveitir, vidarolía og silki. Þar er og tvísfjárrækt góð, og marmari hinn fegursti, auk málma.

Skipting. Borgir.

Valland innibindur ríki ýmisleg, er ekki standa í sambandi hvert við annað; því er skipt í þrjá höfudhluti: Efra = Valland, Mid = Valland og Nedra = Valland.

A Efra = Vallandi eru merkileg: Långbarda = og Seneyaríki, er stofnad var árid 1815, af löndum þeim, er Austurríkis keisari fékk á Vínarsundi, og áður voru kölluð „Konungsríkið Ítalía“. Þar er Milansborg (eður Mailand) höfudborg, eru þar 140,000 innbúar, og dómkirkja stórtleg; þar eru og silkivefstaðir miklir. Mantúa er kaftali stærkur, er Grakkar sátu um árin 1796 og 1797 og neyddi bæarmenn til að gefast upp. Seneyar (Benedig), með 100,000 innbúum, er kaupstaður gamall og frægur, er liggur við Seneyabotn, á hólum 72 að tölum, er tengdir eru saman með 450 brúum; það var höfudborg frísjórnarríkisins Seneya. Seneyar eru víðfrægar af speiglum þeim, er þar eru búnir til, af stríðsfordabúri sínu og hinni stórtlegu Markúsarkirkju; þar er og höfn frjálfs.

Veróna er fyrrum lá undir Geneyar, liggur við ána Etsf og hefir 60,000 innbúa; þar eru fornmenjar margar frá Rómverjum; þar eru og fæddir margir merkismenn. Í borg þessari komu saman nokkrir hinna völdugustu stjórnmenda Norderálfu og fulltrúar sumra, við seinni hluta ársins 1822 og voru þar frammá árid 1823.

Stórhertugadæmin Parma og Piacenza hafa höfudborgir samnefndar, og á þau María Lovísa frá Austurríki, er var kona Napóleons.

Land Sardiníu. Konúngs. Höfudborg einvaldsdæmis þessa er Túrín, við ána Pó; þar situr konúngur og 130,000 innbúar. Þadon í austur eru fastalarnir Alexandria og Tortóna, og þá sunnar Uizza við Miðjardarhaf, er hefir fjálsa höfn. Genúa var fyrrum höfudborg frístjórnaríkis þess, er Genúa hét; það er kaupstaður mikill og viggirdalur, er liggur við Miðjardarhaf. Konúngur á einnig ena mikla, er Sardinía heitir og liggur í útnordur frá Sítiley;

þar búa 500,000 manns. Höfudborgin er Bagliari, kaupstadur góður.

Á Mid-Vallandi eru: Stórhertugadæmið Toscana (fyrrum konungsríkið Etrúría); þar er höfudborg Flórens, mjög þrautlega byggð. Vestast, við Miðjardarhaf, liggur kaupstadur mikill, er Livornó heitir, og hefir 55,000 innbúa og eru þarðmeðal 14,000 Gyðinga. Ríkjulönd svokölluð eður Páfaríki, voru árið 1810 lögð undir einvaldsdæmi Frakka, en nú hefir páfi fengið þau aftur; þar er höfudborg Rómaborg, gömul borg og víðfræg, er liggur við Tíberá og hefir 150,000 innbúa; þetta var höfudborg hins gamla Rómarríkis, og eru þar margir konstgripir frá fornöld. St. Péturskirkja er hin þrautlegasta í öllum heimi. Vatíkanid er hofgaurdur páfa, sem ræður yfir katólskri kirkju allri, og er löðinn af kardinálum, sem eru æðstir menn andlegrar stéttar hjá katólskum. Lórettó er víðfræg af pálmurum þeim hinum katólsku, er þáנגad fara margir. Í Ankónu er höfn mikil og 20,000 innbúar. Í kirkju-

lendum liggur frísthjórnarríki eitt lítið, er stadið hefir í 1,300 ár, og heitir St. Marínó.

Nedra = Valland innibindur konúngsríkið Neapel, og rædur því ásamt með eyrunni Sikiley, er þar liggur flámmat frá, einn konúngur; ríki þetta kallast því opt konúngsríkið báðar Sikileyar; þar er $7\frac{1}{2}$ millíón manns í báðum.

Höfudborgin Neapel er stærst borg á Vallandi, og hefir 370,000 innbyggendur, og er sjöttúngur þeirra Lázaronar. Ná- lægt borginni er hið hættulega eldgjósandi fjall Vesúvius; þegar hann gauð, 79 árs- um e. Kr., urðu bæirnir Herkúlanum, Pom- peji og Stabíæ sandi orpnir. Af leyfum þessarra bæa er margt grafið upp. Aust- arlega í landinu er bærinn Brúndisíum og syðst bærinn Reggíó, við fund eitt mjótt, er aðskilur Neapel og Sikiley.

Á Sikiley eru þessar borgir: á land- nordurhluta eyrinnar Messína og þadan í suður Sýrakúsa. Miðja vega á milli borga þessarra er Etna, eldgjósandi fjall. Vest- antil á eyinni er Palermó, höfudborg eyar-

innar, er hefir 170,000 innbúa. Ríki þetta er frjóssamt mjög, en ópt undirorpið jarðskjálftum.

Undir Balland liggja, auk Sardiníu, þessar eyar: Malta, fyrir sunnan Sikiley, sem er klettur einn; þessa eyu hafa Enskir átt síðan árið 1800. Þar er Valetta, víggirdtur bær. Elba, 4 □ M. á stærð, liggur í Toskana-hafi; eya þessi var fengin Napóleoni til eignar, og sat hann þar um hris, eptirad honum var víkð frá völdum, árið 1814. Þar er Portó Ferraio, víggirdtur bær, með 20,000 manns. Eya þessi liggur nú undir stórhertugadæmið Toskana; þar eru járnnaumur miklar.

Tyrkjaveldi í Norðurálfu.

Stjórnarskipan.

Hid tyrkneska eður Dömanníska ríki, er innibindur skattlönd í Norður-, Austur- og Sudurálfu, er kallað keisaradæmi. Keisarinn ísem einnig kallaft Stórherra og

Soldán) ræður einn öllu og hefir hardstjórn við; en lengi varð hann að gjöra það eitt, er Janitskíkarar (lífvörður hans) vildu að væri, þágangtil Mahmúd hinn Zar gat undirskráð þá, árið 1826. Hinn æðsti ráðgjafi hans kallast Stórvísir og ríkisráðið kallast Divan. Múhameds trú er þar drotandi.

Takmörk. Stærd.

Tyrkjaveldi í Norðurálfu nær til norðurs að Ungaralandi og Rússlandi, til austurs að Svarta hafi, Marmarahafi og fundum þeim er að því liggja, Dardanellafundi og Miklagarðs = fundi (Sjávíðarfundir) og Grikklands = hafi, til suðurs að Grikklandi og til vesturs að Geneyabotni. Stærd landsins er 8,500 □ M., og búa þar frekar 8 milliónir manns.

Landslag. Afbætur.

Landið er fjölsótt, en samt einna frjóffamast allra landa í Norðurálfu; leptslagið er heilnæmt og þægilegt. Drepsótt

gengur þar opt, og er það ekki loptslagi
 að kenna heldur ónýtum tilskipunum og
 hleypidómum Tyrkja. Hin stærstu fljót
 eru: Dóná, er rennur í gegnum landið, og
 Þrút er aðfyllur Tyrkjaveldi og Rússland,
 og renna báðar í Svarta haf. Ávextir
 eru þar helstir: korn, hvítfjárrækt, vín, sud-
 urlanda ávextir, víðarolía, víðarull og silki.

S k i p t í n g.

1. Rómanía, 2. Búlgaría, 3. Ser-
 vía, 4. Bosnía, 5. Moldá, 6. Vallakí, 7.
 Makedónía, 8. Albanía, 9. Thessalía, og
 10. Einar nokkrar.

B o r g i r.

Mikligardur (Konstantínópel, Stam-
 búl) við Miklagardsfund (er Norðmenn
 kölludu Ellipalta); það er höfudborg ríkis-
 ins, hefir höfn ágjæta, og 630,000 inn-
 búa. Serailid, edur höfgardur keisarans
 er þar, og búa í honum 10,000 manús.
 Í Miklagardi sátu Grikklands = keisarar allt
 að árinu 1453, er Tyrkjar unnu borgina.

Í útnordur frá Miklagarði er Adríanópól, sem er önnur höfuðborg ríkis þessa í Norðurálfu og hefir 100,000 innbúa; þar eru silkiveffstadir miklir og kaupverðslun töluverð. Þar var saminn friður milli Rússakeisara og Soldáns árið 1829, og varð þá endir á stríði þvi, er Tyrkjar mistu mikils við.

Í friðarsamningi þessum var það ákveðið, að Moldá, Vallakí og Servía, er Tyrkjar áttu áður, skyldu vera laus undanvaldi Tyrkja, en njóta verndar hjá Rússum, og gjalda Soldáni skatt á ári hverju. Í Moldá er Jassy, er hefir 30,000 innbúa; í Vallakí er Búkarést með 50,000 manns, í Servíu Belgrad með 30,000; þar er fastali mikill og merkilegur af umsátrum mörgum, er hann hefir þolad; þar er og kaupverðslun mikil. Allt eru þetta höfuðborgir. Innbúar þessarra þriggja furstadæma jöta að mestuleiti Grískra trú; einn fursti ræður hvorju þeirra sérilagi.

Hin stærsta af hinum frjóssömu eyum, er Tyrkjar eiga, er Rándía (edur Krít)

í Miðjardarhafi; þar eru 300,000 manns og eru það flest Grikkir, en Tyrkjar fáir. Af eyum þeim, er í Grikklandshafi eru, er Lemnos stærst.

Grikkland (Konungsríki).

Land það er menn nú á dögum kalla Grikkland (híð nafnfræga gamla Hellas), er 800 □ M. að stærð; fyrir norðan það eru Albanía og Thesálsía í Tyrkjavæði, en fyrir sunnan, austan og vestan Miðjardarhaf og Grikklandshaf. Í Grikklandi telja menn til að nú búi nálægt 1 millión manns, og eru flestir þeirra Grískrar trúar. Avertir eru þar einkum hveiti, bygg, maiskorn, vidarolía og kórennur.

Grikkland var lengi státtland Tyrkja. En frá árinu 1821 reindu Grikkir til að brjótaf undan ánaud þeirra; kom þá stríð langt og blóðugt við Tyrkja, og unnu þeir lokð frelsi sitt. Árið 1829 var þetta samþykkt af Rússum, Frökkum og Englum,

og varð Soldán að jötu þvi. Það var þá og ákveðið hvor lönd Grikkir ættu bæði á meginlandi og í Grikklands eyum, og Ottó konungsson frá Bæaralandi var af hinum ædstu stjórnendum Nórdurálfu kosinn til konungs yfir Grikklandi árið 1832. Grikkland innibindur nú: 1. Livadiu, 2. nesid Móreu og 3. eyar nokkrar. Í Livadiu er hin nafnfræga Athenuborg, sem nú er höfuðborg og aðsetursstaður konungs. Í Móreu edur Pelópónesi er Místra, er liggur tóær mílur í burt frá rústum hinnar nafnfrægu Spórtu; þar er og Náplíon, kaupstaður mikill. Af eyum í Grikklandsþafi er Negropont stærst, og liggur hún, ásamt eyum þeim, er Eýkladur og Sporadur kallast, undir Grikkland.

Sinar sameinuðu Jónisku eyar.

Fyrir vestan Grikkland liggur frístjórnarríki hinna Jónisku edur hinna sjö eya. Eyar þessar voru þegar á 11tu öld undir

vernd Feneva. Þegar ríki þessu var fund-
 ad (árid 1797), voru þær lagðar undir
 Frakkland, og árid 1800 urðu þær að frí-
 stjórnaarríki undir Þyrskjaveldi; Þyrskar fengu
 Frökkum þær aptur árid 1807, en Enska
 unnu þær árid 1810, og voru þá árid
 1815 gjörðar að frístjórnaarríki undir vernd
 Enska. Sérhver eya þessarra hefir stjórn
 sérslagi. Innbyggendurnir eru 200,000 að
 tölu, og jata flestir þeirra Gríska trú. Ey-
 arnar eru 47 ☐ M. að stærð, og eru hin-
 ir helstu ávextir þeirra: sudurlanda ávextir,
 vín, rósinur og fórennur. Bæir eru þar
 stærstir Korsú (þar situr stjórnaarráð eyanna)
 og Zante, og liggja þeir á eyum samnefnd-
 um. Eyran Zante hefir loptslag svo þægi-
 legt, að hún er kölluð „blóm austurlanda“.
 Enskur landsstjórnaari ræður þar mestu, og
 er hann kallaður „Lord Vísirkommisaríaús“.

Austurálfa (Asía).

Umhverfis Austurálfa liggur að norðan Ís-
hafid, austan Kyrra haf, sunnan Indía haf
og vestan Hafid reuda, Sudurálfa, Mid-
jarðarhaf, Svarta haf og Norðurálfa. Stærð
heimsálfu þessarrar er 700,000 □ M.;
innbúar eru þar 500 millíónir. Allan
norðurhluta Austurálfa hafa Rússar lagt
undir sig; hinn eystri hluta og miðbil álf-
unnar þekkja Norðurálfumenn ennþá mjög
lítt.

Landslag. Avertir.

Í Austurálfa eru fjallgarðar margir og
miklir. Uralshöll ganga í gegnum Rúss-
land, þar sem skilur Norður- og Austur-
álfa; Kákasushjall liggur á milli Svarta
hafs og hins Kaspiíska hafs, sem er flöðu-
vatn stærst í heimi, 6,800 □ M. að stærð.
Davalögiri er hæfst fjall í heimi, 27,000
fet á hæð; það liggur á Símalaya, sem er
hæfstur fjallgarður í Austurálfa.

Þin stærstu fljót verða talin í landi

hverju sérilagi. Hafskur eru stærstar: hin Arabíska víð (hafid Randa), Persíu = flói, Bengals = flói og hid Öfótsta haf.

Hinir helstu ávextir Austurálfu eru: fjár-
rækt, vidarull, silki, kaffe, the, kryddvætur,
málmar, trjátegundir fagarar, gimsteinar,
perlur og skinnavara dýrmæt.

Þaræð Austurálfa er svo víðlend, er
loptslag mjög ólíft og frjóssæmi jarðar mjög
miðjöfn. Sudurhluti álfunnar er audugri
af dýrmætum ávæxtum enn nokkurt land
annad. Þó eru í hinum frjóssomustu hér-
æðum víða sandar fléttir og fléttar berir.
Sandendimerkur eru þar svo miklar, að þær
eru margar dagleidir yfirferðar, en þar sem
uppsprettur koma upp, þar grætr stræð út
hólmi grænn, er Austurálfumenn kalla Oase.

Þenkingarháttur Austurálfu-búa er að
því leiti auðlénnilegut, að þeir eru mjög
hneigðir til skatts; þeir sætjast og mjög
eplir ótakmærkðu valdi, og eru súfir á að
gángast undir það.

Frammeð Íshafi í norðurhluta Austur-
álfu bua þjóðir nokkrar, er lífa á dýraveið-

um einum og fíftiábla og eru ennþá mjög lítt síðadar. Miðja vega í álfunni búa hirtara = þjóðir, er stunda kviksjárrækt eina, og hafa enga fasta bústadi. Sýðst búa síðadar þjóðir og þar eru handidnir mest stundaðar í Austurálfu.

Skipting. Borgir.

Austurálfu, er einnig kallað Asia, er skipt í þrjá hluti: Norður = Asíu, Mið = Asíu og Sudur = Asíu.

Norður = Asía innviðindur land það hið mikla, er Síbería heitir, er liggur undir Rússland. Því er áður lýst.

Mið = Asía edur hin hálenda Asía er nú ekki eitt ríki, heldur er hún lögð undir veldi þjóða þeirra, er í grend búa. Henni er þannig skipt: 1. Georgía edur Cirkasía, á milli Svarta og Róspíssa hafð, er nú sameinud við Rússland. Þar er Tíflis kaupstadur mikill, Derbeut, Kástali, Erivan, er liggur undir Ararat-fjall, sem er 16,000 fet á hæð, og Baku, sem hefir naphtagryssjur audugar. 2. Síð = fría Tartaraland,

fyrrir austan hid Kaspíska haf, er land mjög stórt, og hefir 4 millíónir innbúa, er játa Múhammeds trú. Þeim er skipt í marga ættleggi, t. a. m. Usbekka, Túrksmana og Kirgísa, sem eru hirtarar; Búkkarar hafa fasta bústöði. Stjórnendur þeirra nefnast Kanar. Stærstar borgir eru þar: Samarkand (þar bjó Lamerlan forðum), Búkkara og Kíva. 3. Mongólaland nær til sudurs að Kína; í gegnum land þetta gengur sandeydimörk háland, er Kóbí kallast, og er hún stærst eydimarka í Austurálfu, 400 mílur á lengd og 100 mílur á breidd. Mongólum er skipt í þjóðflokk tvo, er kallast Mongólar og Kalmúkkar; þeir voru lengi völdugust þjóð í Austurálfu, en Kanar þeirra eru nú undirgæfnir Kínverjum; þeir búa nær því allir í tjöldum, og játa Lamaíska trú. 4. Túngúsaland nær til austurs að Kyrra hafi; kuldar miklir banna afurðir í landi þessu, og lifa því innbúar þess á fólksjarrækt, fískiabla og dýraveidum. Þeir búa í tjöldum og játa Lamaíska trú.

Sudur-Asía er skipt í lönd þessi 7:

1. Tyrkjalönd í Austurálfu eru lönd mikil, tvöföld á stærð við Tyrkjaveldi í Norðurálfu; að eynum öllum stöldum eru þau 24,000 $\square$ M. og hafa 10 milljónir innbúa, og eru sumir þeirra Tyrkjar, sumir Grikkir, Armeníar, Arabar edur Syðsingar. Hin stærstu fljót eru þar Euphrat og Tígris, er bæði renna til sudurs í Persíuflóa. Neð, er gengur til vesturs fyrir sunnan Svarta haf og austan Grikklands haf, er kallað Anadolí edur Natólía og einnig almennt „Levant“; í fornöld var það alskunnugt með nafninu Litla Asía. Borgir eru þar: Smýrna, sem er kaupstaður mestur í Levanti, og hefir 140,000 innbúa; þar á meðal eru 14,000 kristinna. Í borg þessari eru fulltrúar (konsúlur) allra þjóða í Norðurálfu, er kaupverðslun flunda. Angóra hefir 120,000 innbúa; sú borg er alskunn af kamelgeitum þeim er þar eru, og kamelgarni því, er þaðan flytst. Skútari er gagnvart Miklagarði; þar eru margar legstadir Tyrkja skrautlegir. Þar koma og saman kaupmanna-lestir.

A Sýrlandi, er innibindur Sýrland hið forna, Phœnicíu og Syðíngaland, eru þess-
ar borgir: Aleppó, bær mikill, er verðslar
mjög Indverstum og Persísum vörum.
Í Damaskus eru verksmíðjur miklar; þar
er og samkomustadur kaupmannaþesta. Jór-
sálix og Betlehem, er fundar eru af frásög-
um ritningarinnar, eru nú lítilfjörlegir bæir.
Í Trað-Arabí (er fyrrum hét Babbílónía
og Kaldea) er hin gamla víðfræga borg
Bagdad, er hefir 9000 innbúa, og Balsóra,
og eru hverttveggi kaupstaðir miklir; í Bal-
sóra eru kaupmenn frá öllum þjóðum; bær-
inn liggur miðja vega í pálmavíðarslógi
nokkrum. Í Armeníu, er kristnir menn
byggja, er Erzerúm, víð upptök Euphrats.

Enarnar Kýpur og Rhódus í Miðjard-
ar hafi liggja einnig undir Tyrkjaveldi.

2. Arabía, er liggur fyrir sunnan Tyrkja-
land í Austurálfu, er 47,000 □ M. að
stærð og hefir 12 millíónir innbúa. Þar
eru sandeyðimerkur miklar, en einnig frjóf-
som hérað, þar sem ekki er stórtur á vatni.
Í útnordurhluta Arabíu er Sínáísfjall. Kaffe,

frændvörur, útsalðar og hestor fagrir eru hinir helstu ávextir landsins. Merkilegastar borgir eru þar: Mokka, er alþekkt er af kaffebaumum þeim, er þaðan fluttjast; Mekka, fæðingarborg Múhameds, er grundvalladi trúarbrögð Múhamedana; hann fæddist þar árið 570. Þaðan í norður er Medína, grestrunarstaður hans. Í báðar borgir þessar koma á ári hverju nokkur hundrud þúsund pálmara, því Múhameds trúarbrögð drottna bæði í Arabíu og löndum þeim, er í grennd eru. Yfir Arabíu ráða þjóðsflokkaforsingjar, er Emírar edur Sleikar eru kallaðir. Þar er og hirdarapjód ein, er Bedúinar kallaðst.

3. Persía, fyrir austan Arabíu og Tyrkjalönd, er einfar frjófssem af vínunum, kóitfjárrækt og silkí; þar fást og lætnisvörur ýmsar og dýrindið ávextir og málmar. Í Persíu flóa fást perlut hinar fegurstu. Höfnuborgir eru: Bandahar, er liggur austarlega í landinu við Indusfljót, og Isphahan, hérumbil í midju landi. Persíu rædur fursti sá, er Schach er titladur; Múhameds trú er

þar brottnandi. Menn telja svo til, að í landi þessu búi 24 milliónir manns, og stærð þess sé nálægt 45.000 □ M.

4. Indíaland, sem einnig er kallað Austur-Indíur, til aðgreiningar frá Vestur-Indíum í Vesturálflu. Land þetta er afar frjófsamt og audugt af hinum fegurstu ávörtum, gimsteinum dýrmætustu, silki, vidarull sérlega góðri og kryddvörum, sem þar fæst nægt af. Indverjar vesa kattún og muðselín mæta vel, og er þessi vefnaður þeirra fluttur um gjörvalla Norðurálflu. Adalfljót eru þar: Indus, og nokkrum austur Ganges, og renna bæði í sudur til sjávar. Stærð landsins er 125,000 □ M. og búa þar 200 milliónir manns.

a. Indíalandi vestanmegin Gangesfljóts er skipt á milli margra þjóða. Af ríkjum þeim, er innlendir eiga, og ekki eru ennþá undirokud, er Seika-ríki stærst.

Strendur allar eru byggðar af Norðurálsubúum. Gða á vesturströndinni, edur Malabarströnd, er höfubborg í ítökum þeim, er Þortugísar eiga í Austur-Indíum.

Tranquebar ásamt með fastalanum Dansborg á Kórómandelströnd við Bengalsflóa eiga Danir; borg þessi, með 15 þorpum, er liggja undir hana. hefir 60,000 innbúa. Hin Danska trúarþjónustustíptun, sem er í Tranquebar, og stofnud er árid 1707, er hin eldsta í Austur-Indíum. Pondiché, fyrir norðan Tranquebar, eiga Frakkar, og er það höfuðborg í löndum þeirra þar.

Kalkútta í Bengalslandi, er liggur norðar enn þau lönd sem hér eru talin, við ál einn af Gangesfljóti, hefir 800,000 innbúa; borg þessa eiga Enskir, og er hún höfuðborg ríkis þeirra í Austur-Indíum. Ríki þetta hefir mjög aukist í stríðum á seinna tímum, og eru nú í því 90 millíónir manns. Auk þessa eru þar í löndum Enstra borgirnar Madras, er hefir 350,000 og Bombay, er hefir 165,000 innbúa.

b. Indíaland austanmegin Gangesfljóts og Bengalsflóa er fjaldan heimsókt af Norðurlálfumönnum. Auk Keisaradæmisins Birma, konungsríkisins Síam og annara ríkja, er þar og nesid Malakka, og kallast

innbúar þess Malabar; þeir játa Múhammeds trú og lifa á sjóferdum.

c) Indíalands-eyar, er einnig eru talðar með Austur-Indíum, eru margar mjög. Beint í sudur frá Tranquebar er nýland mikil, er Ceilon heitir, og er þar meira enn 1 millión manns; eyu þessa áttu fyrrum Hollendingar, en Ensfir tóku hana árið 1797. Í borginni Rólobó, er þesir 50,000 innbúa, sitja stjórnendur eyarinnar. Fjögur eyland mikil, er heita Súmatra, Java, Borneó, og Celebes, kallast Súndaeyar, eptir fundi því, er liggur á milli Java og Súmatra, og Súnda fund heitir. Á eyum þessum eiga Hollendingar ítef mörk. Á Java er borgin Batavía, og er mjög gjort orð á hversu loptslag sé þar óheilnæmt; það er höfudborg í londum Hollendinga í Indíalandi. Fyrir norðan Borneó eru hinar Philippisku eyar; á þeim er Manilla, höfudborg í ítefum Spánverja. Hinar Molúkkisku eyar eiga Hollendingar; þar ver mjög negull, mústat og adrat kryddjurtir.

5. Tíbet, fyrir norðan Indíalaland, er hálandt, fjölliðtt og kaldt land, og mjög áþekkt Helvetíu. Þar sæst gull mikil bæði úr námum og áni. Þinn æðsti stjórnanðifallaft Dalai-Lama og er hann tignaður sem god.

6. Kína nær í austur að fyrsta hafi. Það er frekar 250,000 □ M. á stærð; fólksfjöldinn ætla menn sé 230 millíónir. Stjórnanðinn heitir hordsstjórn, og kllum vér hann keisara. Í Kína eru fjöll mör og elfur miklar. Innbúar landsins eru idjusamir, og er þeim mjög farid fram í margskonar íþróttum; dramblátir eru þeir og egingjarnir. Landid ber ávexti marga hina segurstu; þaðan eru silkíormar fyrst komnir; thegras kómur og nær því ein-gaungu þaðan; porcellín hafa Kínverjar fundid upp. Borgir eru þar stærstar:

Peíking, nálægt norðurtaísmörkum ríðisins, er höfudborg og aðsetursstaður keisara; þar eru innbúar nálægt 2 millíónum. Naníking, fyrir sunnan Peíking; þar er turn frægur af porcellíni. Banton er

þar sunnar; það er kaupstaður einhverr hinn mesti í Austurálfu, og í þá eina höfn Kínaríkis er skipum frá Norðurálfu leyft að koma.

Fyrir austan Kína er nes mikil, er Kórea heitir; þar ræður fyrir konungur, en stendur þó undir veldi Kína keisara.

7. Japan er kallað keisaradæmi, og liggur það í eyum mörgum fyrir austan Kína. Nípon er stærst eyanna. Í eina höfn þar og ekki fleiri meiga Norðurálfumenn sigla, og er þeim leyfd þar kaupverðslun með ófrelsi miklu. Þar sæst gull, silfur, porcellæn og fágadar vörur.

Sudurálf (Afrika).

Tafmörk. Stærd.

Sudurálf er nes stærst í heimi; fyrir norðan hana er Midjardarhaf, fyrir austan Austurálf, hafid Rauda og Indíahaf, fyrir sunnan og vestan hid Ethíópíssa haf. Stærd álfunnar er sögd 530,000 □ M.,

og er mælt að þar búi 150 milljónir manna.

Landslag. Aðvætti.

Í Sudurálfu eru fjallgarðar ýmsir, og eru Atlantisfjöll, er liggja að hinu Atlantíska hafi, þeirra stærst. Höfðar eru þar merkilegastir: Græni höfði, vestast og Góðrar vonar höfði syðst í álfunni. Nær því allsýttar er hluti íllþolandi, og eru þar því þeir einir aðvætti, er þola hita mikinn. Mest er þar af korni, einum hveiti og hrisgrjónum; vín eru þar hin ágætustu; þar er og kviksjárrækt; gull fæst þar og fíllabein. Einnig menn voru þar seldir, jafnvel á vorum tímum, er Norðurálfumenn á ári hverju fluttu frá Sudurálfu frekar 100,000 blökkumanna, er færdir voru í nýlendur þeirra í Vesturálfu. Af þeim létust þó margir á leiddinni fyrir illa meðferð; hinir voru kvaldir mjög í ánaub hjá nýbýliðmönnum Norðurálfu. Nú er mansal þetta lagt fyrir óðal, og hafa þjóðirnar gjort um það samninga sín á milli. Danstir og Ensstir urðu fyrstir til þessa.

Skipting. Borgir.

1. Egyptaland er nyrðst í Sudurálfu, og liggur við Midjardar haf og Hafid rauda; það var land harla merkilegt í fornöld. Landid er í raun rétttri þalur einn í buginn, 9000 □ M. að stærð, og rennur Nílfljót þar eptir; flóir það yfir landid einu sinni á ári hverju, og frjófgar það mjög. Land þetta á Tyrkjafeisari, en þó að nafni einu til, þvíad alráður stjórnandi er þar jarl hans (pasha), einsog í sumum stättlendum þeim, er hann á í Austurálfu; nú ríkir Múhamed Ali og er kallaður Undirkonungur í Egyptalandi. Stærstar borgir eru þar: Kairó, hin stærsta borg Sudurálfu, við Nílfljót, og Alexandria, kaupstaður mikill við Midjardar haf. Málægt Alexanderu er Abúkir, sem fræg er af sjóorrustunni miklu árid 1798, er hinn Ensli skipaforingi Nelson eyddi herstipum Frakká.

2. Núbía liggur fyrir sunnan Egyptaland, og er það land lítt kannað. Þar eru ýmsir stjórnendur, sem eru undirgésnir

jarlinum á Egyptalandi. Sennar er sögd þar hin stærsta borg.

3. Abyssínía, fyrir sunnan Rúbíu, er undirgæfin stjórnanða, er kallast Negus hinn mikli, en nú ráða með honum blokkumenn þeir, er Gallar eru kalladir; Negus og mikill hluti þegna hans jata nokkurðlonar kristna trú. Gondar er þar höfudborg. Nílfljótið hefir upptök sín í þessu landi.

4. Barbarí (edur Berberi) kallast land það, er gengur lángetið með Miðjardarhafi. Í því eru þessi ríki:

a. Setz og Marokkó, í útnordurhluta landsins; það er 14,000 □ M. á stærð, og rædur því hardstjóri einn, er keisari er kalladur. Marokkó er þar höfudborg. Setz er og kaupstaður mikill, og Mekines er aðsetursstaður keisara.

b. Algier (framboð: Alzír), Túnis og Trípólís, er allt til þessa voru kallað „rænslingjaríki“, eru fyrir austan Marokkó; þar eru höfudborgir samnefndar ríkjunum. Frakkar unnu Algier, sumarid 1830, og steyptu frá völdum stjórnanðanum, er Dey var kall-

adur, og ráfu hann í útlegð. Stjórnandi Túnískris er kallaður Dey, en stjórnandi Trípólískris Dey. Ríki þessi láu að undanfærnu í sífeldum ófriði við allar kristnar þjóðir, og urðu flestar þeirra að kaupa á sig frið með gjöfum. Síðan Frakkar unnu Algier hefir þessum svívirðilegum sjórán-um línnt.

5. Sahara = eydimørk liggur fyrir sunnan-Barbarí, og er hin stærsta sandeydimørk í heimi, en á stöku stad eru þó hólmar frjóssamir (Oásir). Land þetta byggja hirtarapjóðir margar. Þaðan í sudur er landið Nígritía og í því hið mikla fljót Níger. Þaðan voru að undanfærnu fluttir þrælar margir.

6. Senegambía er landálsa ein vestarlega í Sudurálfu, hjá fljótunum Senegal og Gambía; þetta er land heitast og óheilnæmast í Sudurálfu. Frakkar eiga eyuna Góre hjá Senegal, og Enstir eyuna James hjá Gambíu. Vesturoddi landsins er kallaður Græni hofdi.

7. Gvinea liggur nokkru sunnar um-

hverfis víð þá, er víð hana er kénnd; landi þessu er skipt í Efri og Nedri Gvineu, og eru þar ýmisleg ríki. Nordurálfumenn eiga á ströndunum ýmisleg ríki; Enskir eiga þar Sjerra Leóna, sem er nýlenda byggd af blökkumönnum frjálsum, og auk annarra fastalann Rabó = Korsó; Danir eiga þar Krístjánshorg og nokkra fastala adra. Í Nedri Gvineu er Kongó stærst ríki.

8. Kassa edur Góttentottaland er syðst í Sudurálfu. Í syðsta hluta lands þessa, hafa Hollendingar byggt Kapstad víð Góðratvónar = hofda; borg þessa unnu Enskir í stríði því, er þeir áttu seinast víð Hollendinga. Gúm er einkum kunn af víni því, er víð hana er kénnt, og af því, að sjóferðamenn úr Nordurálfu taka þar vífir á siglingum sínum til Indíalands og Kína.

9. Ríkin Monomótapa og Zangebár liggja á austurströnd Sudurálfu. Portúgísar eiga þar ítel nokkur; Mósambík er þar kaupstadur þeirra hinn stærsti.

10. Hinar stærstu eyar umhverfis Sudurálfu eru:

Madagaskar, austanverdt við álfuna; hana aðskilur Mósambík-sund frá meginlandi, og er hún ekki byggd af Norðurlálfumönnum. Þessi er eyn stærst hjá Sudurláfu, 1000 □ M. á stærð.

Fyrir austan Madagaskar er Mórítzsey, er fyrrum var kóllud Frakklandsæy (Isle de France); hana fengu Frakkar í hendur Ensrum árid 1814. Tóbak, síkur og kaffe eru ávextir eyarinnar.

St. Helena er flettaey ein í Eðríópsíu, hafi fyrir vestan Sudurláfu; hún er $2\frac{1}{2}$ míla á breidd og jöfn á lengd, og eiga Ensir hana. Þáangad var Napóleón Bónaparte fluttur í útlegd árid 1815. Þar lifði hann í varðhaldi straungu til þess er hann dó, 5ta dag Maímán. 1821; var hann þá gráfinn þar, en nú er líf hans flutt til Frakklands.

Þadan í útnordur er Ascension (Himinfararey), er Ensir eiga.

Fyrir vestan Senegambíu eru Grænhasæyar, er Portúgísar eiga; af þeim er St. Jago stærst.

Fyrir vestan Marokkó eru hinar Kanarísku eyar, er liggja undir Spán; þadan flytst vín ágætt. Kanaríufuglar eru og þadan komnir. Hin stærsta af eyum þessum er Teneriffa; þar er fjall eldgjósandi, 12,000 fet á hæð, er Píró de Teyde heitir.

Med eyum þessum er og talin eya Madera, er hefir 100,000 innbúa; hún liggur fyrir opnu Njörfasundi, og eiga Portúglsar hana; þadan flytst vína nafntogad.

Besturálfa (Ameríska).

Takmörk. Stærd.

Menn vita ekki gjörla hvert Besturálfa er eya edur nes eitt; til austurs nær hún að hinu Atlantíska og hinu Eþíópíska hafi, til suðurs að Íshafinu syðra, til vesturs að Kyrra hafi; að nordan eru takmörk hennar ólönnud. Berings- edur Kóls- suud, 8 mílur á breidd, skilur hana að út- nordanverdu frá Austurálfa.

Menn eru nokkurndeginn vissir um að Vesturálfa er góðum mun stærri enn Austurálfa. En strendur hennar einar eru ræftadar; hinn mesti hluti upplandsins er skóg-
lendi óruðt. Stærð álfa þessarrar er talin 750,000 □ M., en fólksfjöldinn hmið á milli 30 og 70 millíóna, og eru af þeim 9 millíónir Indiana, er upphaflega bjuggu þar, 16 mill. Nordurálfumanna, 6 mill. Blökkumanna, og 6 mill. Múlatta og Mestiza. Múlattar eru afkömi Nordurálfumanna og Blökkumanna; Mestizar eru komnir af Nordurálfumönnum og Indí-
ónum.

Landslag. Aðvextir.

Í Vesturálfu eru fjöll stærst og hærst í heimi. Frá sudurodda hennar beint í norður liggur fjallgarður, er Rordilleras er kallaður. Í Vesturálfu eru og fljót hin stærstu. Af hinu Atlantíska hafi ganga og víkur miklar inni álfuna. Myrdst-
ur er Baffins-flói, og þefir hann tvö mynni, Davíðs- og Baffínsfund. Þyrir

funnan hann er Gúðsona = flói og heitir mynni hans Gúðsonsfund. Ennþá fundar er Mexíkó-botn, og er eydi eitt mjótt á milli hans og Kyrra-hafs.

Í Vesturálfu eru jandeydimerkur engar, heldur ýmist fléttlendi friðssöm, fjöll edur dalir. Þar eru því ávextir miklir og atvinnuvegir margbreittir. Af ávextum álfunnar má einkum telja: málma, einkánlega gull og silfur, gimsteina, tré, sem gott er til húsaþida, búsgagna og litunar, t. a. m. mahagónitré og fernambúfvidur, tóbak, kaffi, kaffi og sikur, vidarull, dýrindis skinnar, vorur, loifsjárrækt, hvala- og þorsfaveidar. Adurenn Skólúmbus fann Vesturálfu (árid 1492) þekktu Norðurálfumenn ekki tóbak, jarðepli edur kolenillu, því þessir hlutir eru fyrst þadan komnir.

Skipting. Borgir.

Vesturálfu, er kallað Amerika, er eptir landslaginu skipt í þrjá hluti: 1. Norður-Ameríku, er nær til suðurs að eydi því er Panama heitir, 2. Suður = Ameríku,

og 3. Vestur-Indíur edur eyar þær, er liggja á milli Sudur- og Norður-Ameríku.

Norður- og Vestur ströndur Norður-Ameríku eru allt að þessu mjög lítt kannaðar. Í þessum hluta álfunnar eru fljót 2 mikil, Missisippi, er kémur úr nordri, og rennur í sudur í Mexíkó-born, og St. Lárentíus-fljót, er kémur úr Ontaríó-vatni og rennur í landnordur í hid Atlantísta haf. Á milli Grie- og Ontaríó-vatna er Niagara-foss, hinu stærsti er menn þekkja. Hid stærsta flöðuvatn í álfunni, Estíshót, er í Norður-Ameríku; það er 1800 □ M. á stærð.

Í Norður-Ameríku eru lönd þessi:

I. Grænland, er Danir köstudu á eign sinni árið 1721; að því leiti er nærst verður komist ætla menn að það sé eyland. Á vesturströndinni edur Nýja-Grænlandi búa hérumbil 6 eða 7,000 innlendra manna og 300 Norðurálfumenn. Hvalir og selir eru einka ávextir landsins, er notadir eru í kaupverðslun Norðurálfumanna. Á aust-

urströndina edur Gamla : Grænland verður ekki siglt vegna ís þess, er þar er umhverfis. Árið 1829 kannaði flípáforingi Graah landid, og fann hann ekki fleiri enn 5 eða 600 manns á 100 mílna vegi.

II. Kúsalönd í Norður : Ameríku liggja útí nordanverðt við Beringsfund; þau eru 2,400 □ M. á stærð, og hafa 50,000 innbúa. Þar er nesid Alastka og eyan Kodjak; á enu þessorri er bærinn Alexandria, er landsstjórnarinn situr í.

III. Enskra lönd eru 120,000 □ M. á stærð og hafa rúmlega 1 millión innbúa.

a. Nýja : Skotland; þar er borgin Salisfax með 20,000 innbúum.

b. Löndin við Gúðsons : flóa : Labrador og Sudur : Vales eru einn fúldasöm og Grænland. Þar hafa Enskir smáastala nokkra safir fískiabla sín og skinnavöru, er þeir verðsla þar.

c. Kanada liggur sunnar, og er mælt að land það sé 10,000 □ M. að stærð.

Austurhluta þess hafa Enskir byggt. Ræð-
beð við Laurentiusfljót er þar bær mestur.

Fyrir austan Kanada er enland mikil,
er Nýja-Sundland heitir; þar eru fiskiveit-
ar miklar og kémur þar fjöldi skipa frá
Englandi, Frakklandi og Vesturalfu á
þorskaveidar.

IV. Sin sameinudu fristjórnarríki Nord-
ur-Ameríku liggja í landsudur frá Kanada,
lángseris með hinu Atlantíska hafi og ná í
vestur allt að Kyrrahafi. Fönd þessi voru
áður nýlendur Enskra, en landsmenn sögðu
þeim upp trú og höllustu árid 1773, og
var samþykkt að þeir skyldu frjálst vera
árid 1783, að loknu stríði því er þeir
unnu á móti Enstum. Stærð ríkja þess-
arra er sögd hérumbil 100,000 □ M.
Tannbúar, et árid 1790 voru tæpar 4 mill-
iónir, eru nú 13 milliónir. Öllu er landi
þessu skipt í 26 frjálst ríki, sem eru sam-
einud sín á milli og stýrir þeim alþing
(Kongres), er greinist í ráðherradæmi og

fulltrúarab, og forseti einn, er kosinn er fjórða hvert ár. Ríki þessi vara ódum að tölu, því þegar í héraði eru 33,000 manns, verður það ríki sérilagi. Á seinni tímum hafa margar þúsundir manna flutt þángað frá Norðurálfu. Álskonar trúarbrögð eru þar umborin, því engin eru öðrum fremur drottandi.

Boston, fyrir sunnan Kvebel, er kaupstadur mikill. Þaðan í suður er Philadelphia, er hefir 170,000 innbúa; þar var alþing haldid, þar til er bygður var bærsinn Washington, er liggur í héraði því er Kólumbía heitir, og ákveðid var að þar skyldi þing haldid vera. Bær þessi var nær því gjörsamlega brenndur af Enslum árið 1814, en er nú þegar bygður aptur. Karls-tún er kaupstadur allmikill; Nýja Þróvík, er árið 1756 hafði einar 13,000 innbúa, en nú hefir 250,000, er alitin kaupstadur mestur í heimi, þegar Lundúnaborg er frátelín.

Louisiana er land mikil, sem Rísi-

sippisljót aðskilur frá Flórídu; það keyptu Fríðstjórnarríkin af Frökkum árið 1803. Nýja Orleans, við Missisíppí, er þar höfuðborg. Nes það er Flórída heitir, hafa Spánverjar felt í hendur Fríðstjórnarríkjunum árið 1821.

Land þau er lágu undir Spán hafa með öllu slitid sig undan veldi Spánverja og tekið sér frælsi. Land þessi eru:

V. Sin sameinudu Mexíkónsku ríki; í þeim búa nærfeldt 7 milljónir manns, og stýrir þeim þing eitt; til þess er kosinn nýr forseti fjórða hvert ár. Mexíkó er bær mikill, er hefir 160,000 innbúa; þar var ummíð sílfur afar mikil áðurenn uppreisnin hófst. Akapulékó hefir höfn besta á vesturströndinni, en lopt er þar óheilnæmt mjög. Vera-Krútz er kaupstaður mikill við Mexíkóbotn. Nesid Kalifornía liggur undir ríki þessi.

VI. Goatimala (sameinud fláttland í miðhluta álfunnar) hefir 2 milljónir inn-

búa. Þar er og kofinn forseti fjórða hvert ár.

VII. Land hinna Innlandu edur Villiþjóðanna eru flæmi mikil í útnordurhluta álfunnar, og eru þau ennþá lítt könnud.

Sudur-Ameríka innibindur þessi land:

I. Hin frjálsa Sambandsríki áttu fyrrum Spánverjar, en þau hafa nú risið sig undan völdum þeirra, og jafnað sig vera frísjórnarríki. Land þessi liggja lángetis með vesturströnd álfunnar frá Panama-eyði allt að Magellansfundi. 1. Kólumbía, er hefir $3\frac{1}{2}$ millíón innbúa, hefir skipt sér í 3 frísjórnarríki: Nýgranada, Veneþuela og Ekvator. 3 Bogóta er háskóli. Nær því beint undir miðjardarlínu liggur Kvító, er liggur borga hæst í heimi (9000 fet yfir sjóarmál). Þar er loptslag óblíðara eptir jordskjálftann árid 1797. Þar nálægt er fjallid Kimborassó, er mælt er að sé meira enn 20,000 fet á hæð. 2. Perú hefir frekar 2 millíónir innbúa; þar eru guánámur miklar; þar er á alþýðustjórn. Hofud-

borgin er Lúma. 3. Bólvía (er allt að árinu 1826 var köllud Efri-Perú); þar búa 1,100,000 manns. Í Potósi eru gull- og sílfurnámur audugar. Sórata, 23,000 fet á hæð, er hæfst fjalla í hinum nýja heimi. 4. Ríle hefir 1 millíón innbúa. Höfudborgin er St. Jago de Ríle, og sitja þar stjórnendur landsins. Af eyrum þeim, er liggja undir Ríle er Júan Fernandes merkilegust; þar bjó Alexander Selkirk í nokkur ár. Einsæta hans á eyu þessarri hefir gefið tilefni til hinnar alþekktu sögu af Róbinson Krúsen. 5. Tinn sameinudu ríki hjá La Platafljóti (híð argentíska frístjórnaarríki) hafa 1½ millíón innbúa. Þing er þar hálbið (og kosinn til forseti þriðja hvert ár) í Buenos-Ayres, sem er kaupstaður allmikill, og einkum verdsfar flinnavöru. Þærinna liggur við mynni La Platafljóts, er rennur úr nordri í híð atlantíska haf. Frístjórnaarríki þessi liggja jafnan í innbyrdis óeyrðum hvert við annað, og gengur jafnan á borgarastríði í flestum þeirra.

Paragvay (er hefir 600,000 innbúa)

ræðar Jesúíta = múnkur einn, Dr. Francía, og hafa landsmenn kosið hann fyrir einvalda (Dictator), meðan stóð á stjórnarbiltíngu Sudur-Ameríku; hann beitir þar hardskjórn. Þhegroð það er kénnt er við landið, er hinn hellsli ávæxtur þess.

Syðst liggur Patagónía edur Magellansfund, er Spánverjar eigna sér, en gæta þó ekki unnid á þeim er byggja land þetta, því þeir eru hardsfengir mjög; þeir lifa frjálstir hirðaralífi; landið frjófsamt mjög.

Fyrir sunnan Patagonía liggur Eldlandið, ena kold og gróðurlítil; hana byggir þjóð sú er Þeskerear kallast; eru þeir síðadit lítt, en góðlyndir mjög.

II. Brasília hefir 5 millíónir innbúenda. Land þetta var að undanfærnu kónungsríki, er lá undir Portúgal, og sóktu Portúgísar þángað gull, edalsteina, vidarull og Brasília við. Ríki þetta sleit sig undan Portúgísum árið 1822 og varð lofs keisara-

dæmi. Hinn fyrsti keisari, er var bundinn við ráð þjóðarfulltrúanna, var Pétur hinn 1ti, kóngs-son frá Portúgal; en árið 1831 hófst uppreisn á móti honum, og var hann neyddur til að fara úr landi, og fá völdin í hendur syni sínum kóngungum, Pétri hinum 2um, og er hans vald einnig tafmarkað. Höfudborgin er Ríó Janeiro; þar bjó lengi hird Portúgísa, er flúid hafði fyrir Napóleóni. Þadan í norður er St. Salvador edur Bahía, er fyrrum var höfudborg.

III. Hin innri löndin, er almennt eru kölluð Skjaldmeyaland (Amazónland), eru ekki undirgæfin Norðurlálfumönnum; innbúar þeirra hafa flúid á flóga og fjöllu, og lifa þar frjálsu hirdaralífi. Í gegnum land þetta rennur hið stærsta fljót í heimi, Marañnon - edur Skjaldmeya fljót; það rennur til austurs til sjáfar og er að minnsta kosti 800 mílur á lengd.

IV. Í Guiana, fyrir nordan fljót þetta,

eiga Enskir, Frakkar og Hollendingar í-
töf. Vesturhluta landsins eiga Hollend-
ingar; þar er nýlendan Súrinam og höf-
udborg er þar Paramaribó. Í itökum
Frakka er Kajenne höfudborg, og í eignum
Enskra Stabrokk. Sikur, kaffe, vidarull
og indigó eru ávextir landsins. Guiana
og einn Vestur-Indíur yrkja þrælar.

V. Vestur-Indíur kallast almennt ey-
ar þær allar, er liggja í Mexikóbotni; þær
byggja allar Nordurálfumenn og láta þræla
frá Sudurálfu yrkja þær; þaðan er á ári
hverju flutt afarmikid af sikri, kaffe, rommi,
vidarull, indigói og tóbaki. Hinar nyrðstu
eyarnar kallast Bahama-eyar, og eiga
Enskir þær; af þeim er Gvanahamí merkli-
leg, þar er mælt er að Kólúmbus hafi fundið
hana fyrst, þá er hana uppgotvadi
Vesturálfu. Antillar sjórar hinar miklu,
syrir sunnan Bahama-eyar, eru þessat:
Kúba, hin stærsta þeirra, er Spánverjar
eiga. Þar búa 800,000 manns og eru
300,000 þeirra þrælar svartir. Höfud-

borg eyarinnar er Savanna, er hefir 125,000 innbúendur; það er höfn víggirdt ramlega, og kaupstaður mikill. Þaðan í suður er Jamaíka, og þar borgin Kingston; þá eyn eiga Enstir. Austur er Sayti (fyrrum köllud St. Domingo), eyn mikil og frjófföm, og áttu Frakkar áður lítin hluta hennar, en Spánverjar mestan. En meðan stóð á stjórnarbiltíngu Frakka, gjördu blökkumenn uppreisn, og drápu nær því alla hina hvítu. Sayti var þá skipt í blökkumanna- ríki tvö, og var hid minna frístjórnarríki, er forseti einn réði, en hitt varð konungsríki, og leid það undir lof þegar konungur þess, Hinrik hinn 1ti, dó, árid 1820. Síðan árid 1822 ræður forseti einn, Boyers að nafni (Múlatti nokkur) gjörvallri eynni, og játtu Frakkar, árid 1825, að fá hluti hennar, er þeir höfdu áttan, stýlbi laus vera. A eynni býr frek 1 millión manns. Höfudborgin er Port au Prince. Fyrir austan Sayti er hin frjóffama eyn Portoríkó, rúmlega 180 M. á stærð; þar rækta menn einlum tóbak.

Antillur hinar litlu, edur hinar Karai-
bisku eyar, liggja í landsudur frá Antillum
hinum miklu. Enskir eiga flestar þeirra,
t. a. m. Tabagó, Barbados, Trinidad.
Frakkar eiga Martinik, Guadeloupe, og
fleiri eyar. Hollendingar eiga St. Eustace
og nokkrar smáeyar. Danir eiga St.
Croix, St. Thomas og St. Jey, og flýst
þadan einkum sykur. Svíar eiga eyu eina
lilla, er St. Barthelémy heitir.

Á öllum eyum Vestur-Indía telja
menn að búi hérumbil 3 millíónir manna;
af þeim er hérumbil $\frac{1}{2}$ millíón hvítir,
8 til 9000 Karaibar, er fyrst bjuggu á ey-
unum, og hinir blökkumenn.

Evaálfa (Australía edur Polyneśía).

Þannig kalla menn lönd þau, er liggja í Kyrrahafi; það er meginland eitt miðid, og fjöldi eya stærri og smærri, er allar liggja í Kyrra hafi og Indía hafi. Stærð álfa þessarar er sögd 180,000 □ M. og fólksfjöldinn ýmist talian 3 eða 4 milliónir. Lönd þessi eru smámsaman úppgötuð, og hafa það einkum gjort Enskir. Landbúarnir eru af tvennu kynferði, blokkumenn og Malajar, og eru þeir mjög ólíkir, þaræð sumir eru Blokkumenn, en sumir einna fegurstir og best varnir menn í heimi, sumir eru edallýndir, stærffamir og vel viti bornir, sumir illir viðureignar, latir og heimstir. Af eyunum eru þessar stærstar:

Nýa = Golland, sem stærst er allra ey-

anna, 140,000 □ M. Enskir hafa bygt nýlendu á austurströndinni við Bótanýfjörð, er Nýa : Sudur : Vales heitir ; þá ganga eru á ári hverju sendir óbótamenn margir. Fyrir norðan eyu þessa liggur Nýa : Gvín : ea ; þar búa menn stríðgjarnir, er banna Norðuralfumönnum landgaungu. Þadan í austur er Nýa : Bretland og Nýa : Írland.

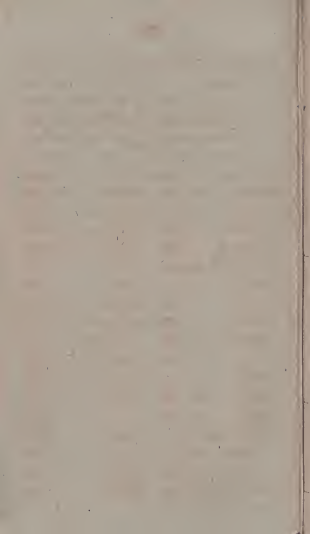
Pelev : eyar, fyrir norðan Nýu : Gvín : eu, byggja menn fróðir, vel viti börnir og góðlyndir.

Nýa : Sæland liggur fyrir austan Nýa : Holland ; þar búa manncætur er lífa í sífeldri styrjöld hverjir við aðra.

Þá eru austar Vináttu : og Félags : eyar, og er Staheiti þeirra stærst ; þær eru yrktar vel og frjófsamar. Á Staheiti hafa Enskir trúarboðendur kristnad konung og innbyggjendur allflest.

Fyrir norðan þær eru Sandvíkseyar ;

af þeim er Ovaibi stærst. Þar drápu eyarsféggjar hinn nafnfræga Roof frá Englandi, er hann var á hinni þriðju ferð sinni umhverfis jörðina. Nú er fríðni almenn á eyum þessum og mentun útbreidd, og hafa því til leiddar komid trúarbodur frá Englandi og Norður - Ameríku. Ovaibsmenn byggja sér skíp sjálfir, og sigla þeim til útnordur stranda Vesturálfu.

Registur.

	Bif.		Bif.
Akó,	103.	Alheidi,	42.
Akúfir,	145.	Alifante,	78.
Abysínta,	146.	Alandseyar,	104.
Adrianopel,	128.	Alpar sjá Mundúsfjall.	
Afríka sjá Sudurálfa.		Alsey,	49.
Aggerhús,	57.	Altóna,	50.
Ajaccio,	119.	Amager,	35.
Akapúlfo,	157.	Amazónaland sjá Skjaldar	
Akirkjubær,	39.	meðaland.	
Akfeu,	87.	Ameríka sjá Vesturálfa.	
Alaborg,	43.	Amsterdamur,	108.
Alaska,	106. 154.	Anabólí (Natólía),	136.
Aleppó,	137.	St. Andrews,	71.
Alextísku eyar,	106.	Angóra,	136.
Alexandría,	122. 145.	Anhalt,	93.
	154.	Anholt,	46.
Algier,	119. 146.	Antóna,	123.

Antillur, . . .	162.	Austborg (Augsborg),	
Antwerpen, . .	110.		88.
Apennínafjöll, .	120.	Austendi, . . .	110.
Apentade, . . .	48.	Australlía sjá Eyraálfa.	
Ar,	112.	Austurálfa, 24.	132.
Ará,	114.	Austurfrísland, .	91.
Arabía,	137.	Austur ; Indíur, .	139.
Ararat,	134.	Austurríki, . . .	83.
Arandalur, . . .	58.	Austur ; Hríseyar, .	58.
Arkangel, . . .	104.	Austursjór sjá Eystra	
Armenía,	137.	Salt.	
Arós,	46.	Azórísku eyar, . .	75.
Ascensión, . . .	149.	Baagen,	42.
Asía sjá Austurálfa.		Baden,	92.
Aséens,	40.	Baffínsflói, . . .	151.
Asóv,	104.	Bagdad,	137.
Asóvsska haf, .	104.	Bahamaeyar, . . .	162.
Asterlitz,	85.	Bahía,	161.
Astrakan,	105.	Baikal,	102.
Athenborg, . . .	130.	Bakú,	134.
Atlantísfjöll, . .	144.	Balearísku eyar, .	79.
Atlantífska haf, .	25.	Balsóra,	137.
Augústensborg, .	49.	Barbados,	164.

Barbari (Verberi),	146.	Bogense,	40.
Barcellona,	79.	Bogóta,	158.
St. Barthelemy,	66.	Bóltvíá,	159.
	164.	Bombay,	140.
Basel,	114.	Bonn,	87.
Batavía,	141.	Bordeaux,	117.
Bayonne,	118.	Borg,	49.
Belgjaland (Belgía),		Borgundarhólmur,	39.
	109.	Borneó,	141.
Belgrad,	128.	Boston,	70. 156.
Belti (Stóra og Litla),		Bótanýssjardur,	166.
	27. 32.	Braga,	75.
Berlin,	86.	Braganza,	75.
Bern,	114.	Bragarnes,	57.
St. Bernhardsfjall,		Brasília,	160.
	112.	Breslá,	88.
Betlehem,	137.	Brest,	117.
Bílarvatn,	112.	Bretland hid mikla,	66.
Birma,	140.	Brevík,	58.
Birmingheimur,	69.	Brimar,	94.
Björgvín,	59.	Bristól,	69.
Bloksbjarg sjá Brokken,		Brodh,	99.
Bodensjór,	82. 112.	Brnoffen,	82.
Bodey,	60.	Brúndisium,	124.

Brunnar,	85.	Dofrafsjall,	54.
Brúnbúlf,	93.	Dóná,	82.
Brússel,	110.	Douai,	119.
Buenos Ayres,	159.	Dóvet,	69.
Búkkara,	135.	Drá,	97.
Búkkarest,	128.	Drammen,	57.
Búrbon,	119.	Dresden,	90.
Bæraland,	88.	Dunfirfja,	117.
Bæheimur,	84.	Dúró,	74. 76.
Celebes,	141.	Dufcélförp,	87.
Celle,	91.	Dvína sjá Víná.	
Ceylon,	141.	Dýflin,	72.
St. Croix,	53. 164.	Dýnúa,	101.
Dalírnir,	65.	Ebeltoftir,	46.
Damaskus,	137.	Ebró,	76.
Danmörk,	31.	Edinborg,	71.
Dansborg,	140.	Efrifjór,	153.
Dansvík,	96.	Eger,	85.
Darmstadur,	91.	Eggersund,	59.
Daugbjerg,	45.	Egyptaland,	145.
Davalagiri,	132.	Eisleben,	86.
Derbent,	134.	Efkernfærde,	48.
Desá,	93.	Elba,	125.
Dáipur,	101.	Elbín,	96.

Eldland,	. 160.	Faney,	. 47.
Elvas,	. 75.	Faró,	. 75.
Emden,	. 91.	Farey,	. 38.
England,	. 68.	Félagss . eyar	. 166.
Erivan,	. 134.	Femern,	. 49.
Erzerum,	. 137.	Feneyabotn,	. 120.
Erzsjöll,	. 84.	Feneyar,	. 121.
Essexum,	. 36.	Fetz,	. 146.
Etna,	28. 124.	Fiktelsjöll,	. 82.
Etst,	. . 120.	Fílasjöll,	. 54.
Euphrat,	. 136.	Finnland,	. 103.
Evrópa sjá Nordurálfa.		Finnmork,	. 60.
Et. Eustace,	. 164.	Fjón,	. 40.
Evtín,	. 92.	Fjöggra : Etkógstada:	
Eyaálfa,	24. 165.	vatn,	. 112.
Eyavatn,	. 55	Flatstrond sjá Fride:	
Eyderá,	. 33.	riksþofn.	
Eyland,	. 64.	Flekkey,	. 59.
Eyrarsund,	27. 32.	Flekkusfjörður,	. 59.
Eystland,	. 103.	Glensborg,	. 48.
Eystra Salt,	. 26.	Glíseing,	. 109.
Fáborg,	. 41.	Glórentz,	. 123.
Falkur,	. 42.	Glórida,	. 157.
Falún,	. 65.	Formentera,	. 79.

Grakkafurda	vid	Gambía,	. 147.
Græn,	. 94.	Ganges,	. 139.
Grakkafurda	vid	Garóna,	. 116.
Oderá,	. 86.	Gautaborg,	. 63.
Grakkland,	. 115.	Gautelsa,	. 62.
Fredensborg,	. 53.	Gautland (Gautla	
Fridriksborg,	. 36.	riki),	. 63.
Fridriksbald,	. 57.	Geisle,	. 65.
Fridriksbólmut,	. 59.	Geisir,	. 52.
Fridriksbósa,	. 44.	Gens,	. 114.
Fridriksoddi,	. 47.	Gensersjór,	. 112.
Fridriksstadur,	49. 57.	Gent,	. 110.
Fridrikssteln,	. 57.	Genua,	. 122.
Fridriksund,	. 37.	Georgía,	. 134.
Fridriksverk,	. 36.	Gernsey,	. 70.
Fridriksvöru,	. 58.	Gibraltar,	72. 78.
Fogey,	. 42.	Gibraltarhofdi,	28.
Famey,	. 42.	Gibraltarsund sjá	
Famundessjór,	. 55.	Njörfasund.	
Fareyar,	. 51.	Gillebek,	. 58.
Föhr,	. 50.	Glazgö,	. 71.
St. Gallen,	. 114.	Glatz,	. 88.
Gallizía,	. 99.	Glaumá,	. 55.
Galvay,	. 72.	Gleðgá mikla,	88.

Gluffstadir, . . .	50.	Gvatemala, . . .	157.
Góa, . . .	75. 139.	Gviana, . . .	161.
Góðrar ; vonar ; höfði,		Gvínea, . . .	147.
	144.	Gyðingaland, . .	137.
Gondar, . . .	146.	Göttingen, . . .	91.
Góre, . . .	119. 147.	Hábrú, . . .	46.
Góta, . . .	93.	Haderslev, . . .	48.
St. Gottthardsfjall,		Hag, . . .	109.
	112.	Halifax, . . .	154.
Gottland, . . .	64.	Halle, . . .	86.
Grábunden, . . .	114.	Háls, . . .	43.
Grená, . . .	46.	Hamarsfest, . . .	61.
Gretz, . . .	84.	Hamborg, . . .	94.
Griffland, . . .	129.	Hamborgarelsa, .	82.
Grænasund, . . .	38.	Hannöfra, . . .	91.
Græni höfði, . . .	144.	Harlem, . . .	108.
Græningur, . . .	109.	Harzsfjall, . . .	81.
Grænland. . .	53. 153.	Hasse, . . .	39.
Gúdená, . . .	32.	Havanna, . . .	163.
Gústavia, . . .	66.	Hayti (Domingo),	
Gvadalfpsvír, . . .	76.		163.
Gvadelúp, . . .	119. 164.	Heidelberg, . . .	92.
Gvadfana, . . .	76.	Heilbrunnur, . .	89.
Gvanahamí, . . .	162,	Hefla, . . .	28. 52.

St. Helena, .	149.	Hohenzollern, .	93.
Helgoland, .	72.	Holbeck, .	37.
Helsingborg, .	63.	Holland, .	106.
Helsingjaeyri, .	36.	Hólmaströnd, .	57.
Helsingfors, .	103.	Holsetuland, .	50.
Helvetia, .	111.	Holstebrü, .	47.
Herfurða, .	86.	Hottentottaland, .	148.
Herfúlanum, .	124.	Hríngestadur, .	38.
Herlúfshólmur, .	38.	Hróarskelda, .	37.
Hermannstadur, .	99.	Hrossanes, .	46.
Hernhút, .	90.	Húðsonefloí, .	152.
Hessen : Darmstadur, .	91.	Húll, .	70.
	91.	Humbra fjá Trent, .	
Hessen:Kassel, .	91.	Húsum, .	49.
Het : V, .	107.	Hvedn, .	64.
Hildiðheimur, .	91.	Ilinensfjór, .	102.
Hillerød, .	36.	Indiahaf, .	25.
Himalaya, .	132.	Indíaland, .	139.
Hirðhólmur, .	37.	Indus, .	139.
Hitterey, .	60.	Innesbryggja, .	84.
Hjaltland, .	71.	Irkútzk, .	106.
Hjaltlandseyar, .	71.	Írland, .	72.
Hjörting, .	44.	Isafjordur, .	32.
Hlésey, .	45.	Íshaf, .	25.

Jóland,	. 52.	Jótlandshaf,	27. 32.
Isle de France,	149.	Júan Fernandes,	159.
Isparhan,	. 138.	Júrafjall,	112. 116.
Italia sjá Balland.		Jagerspris,	. 37.
Itzehó,	. 50.	Kabó:Korsó,	. 148.
Iviza,	. 79.	Kadir,	. 78.
St. Jago,	. 149.	Kaffaland sjá Hott:	
St. Jago de Rile,	159.	entottaland.	
Jamaika,	. 163.	Kagliari,	. 123.
James,	. 147.	Kairó,	. 145.
Japan,	. 143.	Kajenne,	. 162.
Jarlsberg,	. 58.	Kákasus,	. 132.
Járnarnóda,	. 70.	Kalais,	. 117.
Jassey,	. 128.	Kalifornía,	. 157.
Java,	. 141.	Kalkutta,	. 140.
St. Jean,	53. 164.	Kalmar,	. 64.
Jena,	. 93.	Kallúndborg,	. 37.
Jentsei,	. 101.	Kambryggja,	. 70.
Jernsey,	. 70.	Kamslatka,	. 106.
Jóniðu eyar,	. 130.	Kanada,	. 154.
Jórsalir (Jerúsál		Kanallinn,	. 67.
em),	. 137.	Kanarískurepar,	79.150.
Jörvik,	. 70.	Kandahar,	. 138.
Jótland,	. 42.	Kandía sjá Krít.	

Kanton, . . .	142.	Kjøge, . . .	37.
Kapstadur, . .	148.	Kjølurinn, 27.	54.
Karlsbad, . . .	85.	Klásdalur, . .	91.
Karlskróna, . .	64.	Koblentz, . . .	87.
Karléró, . . .	91.	Kóbúrg, . . .	93.
Karlesteinn, . .	63.	Kodjak, . . .	154.
Karlstún, . . .	156.	Koimbra, . . .	75.
Karpatasjöll, 28.	97.	Kolberg, . . .	88.
Kartagena, . . .	78.	Koldíng, . . .	47.
Kasan, . . .	105.	Kólumbía, . 156.	158.
Kaepiska haf, . .	132.	Kólombó, . . .	141.
Kasael, . . .	91.	Kongó, . . .	148.
Kattegat hjá Jótlands		Kongsberg, . .	58.
haf.		Kóngsvínger, .	57.
Kaupmannahöfn, 35.		Konstantínópel hjá	
Kemnitz, . . .	99.	Wifligardur.	
Kile, . . .	159.	Konúngsberg, .	96.
Kill, . . .	50.	Kordilléras, . .	151.
Kimbórasó, . . .	158.	Kórea, . . .	143.
Kína. . . .	142.	Korsfú, . . .	131.
Kíngeston, . . .	163.	Kork, . . .	72.
Kickjuland, . .	123.	Korsíka, . . .	119.
Kíva, . . .	135.	Kragerey, . . .	58.
Kjerteminde, . .	40.	Kraká, . . .	105.

Kremnitz,	99.	Lagoë,	75.
Kristjánía,	57.	Landsendahöfði,	28.
Kristjánéborg,	53. 148.	Landvarnar landa:	
Kristjánsey,	39.	mæri,	99.
Kristjánéfeldt,	49.	Lángafjall,	54.
Kristjánésandur,	58.	Lángaland,	41.
Kristjánésjund,	60.	Lángasund,	58.
Krit.	128.	Lángbardarífi,	121.
Krónborg,	36.	La Plata,	159.
Króustadur,	102.	Lappland,	65.
Krosseyri,	38.	St. Lárentiusfjót,	153.
Kúba,	79. 162.	Lárvík,	58.
Kúr,	114.	Lásanne,	114.
Kúrúlistu eyar,	106.	Lástiz,	86. 90.
Kustín,	86.	Leiden,	108.
Kvebel,	155.	Leipzig,	90.
Kvíró,	158.	Lemberg,	99.
Kýpur,	137.	Lemnos,	129.
Kýrra haf,	25.	Lemvík,	47.
Kgín,	87.	Lena,	101.
Labradór,	154.	Lidandisnes,	54.
Ladóga,	102.	Lífland,	103.
Láenborg,	51.	Líffenstein,	94.
Lágaland,	41.	Lille,	119.

Lima,	. 159.	Madras,	. 140.
Limaßjörður,	. 32.	Madrid,	. 78.
Lisabon,	. 74.	Magdeborg,	. 86.
Liverpól,	. 70.	Magingborg,	. 91.
Lipernó,	. 123.	Mailand sjá Milans,	
Lóðhús,	. 71.	borg.	
Lóra,	. 116.	Makao,	. 75.
Lórectó,	. 123.	Malabarstrand,	139.
Leugen,	. 55.	Malakka,	. 140.
Loven,	. 55.	Mallaga,	. 78.
Lóvíslaua,	. 156.	Malta,	72. 125.
Lundúnaþorg,	69.	Manchestur,	. 69.
Lundúnderri,	. 72.	Mandalur,	. 59.
Lundur,	. 64.	Manilla,	. 141.
Luttif,	. 111.	Mannheimur,	. 92.
Lúxemborg,	. 93.	Mantúa,	. 121.
Lúzeru,	. 114.	Manserk,	. 79.
Löbeckur,	. 94.	Marannon sjá Ekjalb,	
Lýneborg,	. 91.	meysljót.	
Lýon,	. 118.	Marborg,	. 91.
Lytzen,	. 90.	St. Marínó,	124.
Lögurinn,	. 63.	Mariuaður,	. 46.
Madagaskar,	. 149.	Mariuborg,	. 96.
Madera,	. 75. 150.	Mariubú,	. 41.

Marokkó,	. 146.	Minhó,	. 76.
Mársey,	. 44.	Minsrk,	. 79.
Marstrand,	. 63.	Mississippi,	. 153.
Martíník,	119. 164.	Mistra,	. 130.
Mas,	. 107.	Mjöró,	. 55.
Masília,	. 118.	Mokka,	. 138.
Mastríkt,	. 109.	Moldá,	84. 128.
Mataponhöfði,	28.	Molde,	. 60.
Maynland sjá Hjalt:		Mólútklísku eyar,	141.
land.		Mongólaland,	135.
Medalför,	. 40.	Monomótapa,	148.
Medína,	. 138.	Montblanf,	120.
Mefines,	. 146.	Mórea,	. 130.
Mokka,	. 138.	Mócambí,	148.
Meklenborg,	93.	Moskev,	. 61.
Memel,	95. 96.	Moskva,	. 104.
Messína,	. 124.	Mose,	. 57.
Metz,	. 119.	Mulháfen,	. 87.
Mexíkó,	. 157.	Mundiasjoll,	28. 82.
Mexikóbotn,	152.		112. 116.
Midjardarhaf,	26.	Munken,	. 88.
Miklagardsfund,	126.	Múntthólmur,	60.
Mikligardur,	127.	Munster,	. 87.
Milansborg,	. 121.	Myl,	. 71.

Myrkvi fógur,	82.	Nordkaupángur.	64.
Mæri,	. 85.	Nordurálfa,	23. 26.
Mæn,	38. 72.	Nordur: Ameríku frí:	
Mønsted.	. 45.	Stjórnarríki,	155.
Nafsfógur,	. 41.	Nordurhásen,	87.
Nankíng,	. 142.	Nordurhófdi,	28. 55.
Nantes,	. 117.	Nordurland,	. 65.
Náplion,	. 130.	Nordurlond,	60.
Nassá,	. 93.	Nordurffjór,	. 27.
Natólía sjá Auabólí.		Nordurströnd,	50.
Neapel,	. 124.	Noregur,	. 53.
Negrópont,	. 130.	Núbía,	. 145.
Nestved,	. 38.	Nurnberg,	. 89.
Neva,	. 101.	Nýborg,	. 40.
Nerey,	. 39.	Nýa : Bretland,	166.
Niagara,	. 153.	Nýa : Fundland,	155.
Nidurland,	. 106.	Nýa : Granada,	158.
Níger,	. 147.	Nýa : Svína,	166.
Nígrítía,	. 147.	Nýa : Holland,	165.
Nikobaßku eyar,	53.	Nýa : Írland,	166.
Níßfjót,	. 145.	Nýa : Íor víß,	156.
Nípon,	. 143.	Nýa : Orleans,	157.
Nizza,	. 122.	Nýa : Sæland,	166.
Njorfasund,	. 27.	Nýa : Skotland,	154.

Nýa : Strelitz,	93.	Panama,	152.
Nýa: Sudurvaes,	166.	Paraguay,	159.
Nýkastalavatn,	112.	Paramaribo,	162.
Nýkastali,	70. 115.	Parísarborg,	118.
Nýkaupángur,	37. 42.	Parma,	122.
	44.	Patagonía,	160.
Nýmarkadur,	70.	Peipus,	102.
Nýstadur,	41.	Peking,	142.
Ný : Zembla,	106.	Peleveyar,	166.
Ob,	101.	Pelopónes sjá Móra.	
Oderá,	82.	Pembrok,	70.
Odinsey,	40.	Persía,	138.
Odinseyarfiordur,	32.	Perú,	158.
Ofen,	99.	Pest,	99.
Oldenborg,	92.	St. Pétursborg,	102.
Olmütz,	85.	Philadelphia,	156.
Onega,	102.	Philippínstu eyar,	79.
Opólo,	57.		141.
Orkneyar,	71.	Píacenza,	122.
Orleans,	119.	Pískó de Teyde,	150.
Osnabryggja,	91.	Pillá,	96.
Otaheiti,	166.	Plýmót,	69.
Ovathi,	167.	Plon,	50.
Palermó,	124.	Pó,	120.

Pólnaland, .	104.	Pyreneasjöll, 28.	76.
Pommeru, .	87.		116.
Pómóna, .	71.	Pyrmont, .	93.
Pompeji, .	124.	Þotthiúsiðu eyar	79.
Pondichery, 119.	140.	Standarós, .	46.
Portégrund, .	58.	Stastadur, .	92.
Port au Prince, 163.		Standibær, .	41.
Porto, . .	74.	Stegenaborg, .	89.
Portó Ferrajó, 125.		Steggio, .	124.
Portórifó, . 79.	163.	Steirás, .	60.
Portsmót, .	69.	Stendaborg, .	50.
Portúgal, .	73.	Stens, .	112.
Pósen, .	97.	Steval, .	103.
Pótófi, .	159.	Steykjavík, .	52.
Potsdammur, .	86.	Stjóðus, .	137.
Prag, .	85.	Stiga, .	103.
Praga, .	105.	Stin, .	82. 112.
Pregel, .	95.	Stingkaupáangur, .	47.
Presborg, .	99.	Stingkaupáangurésfjörður, .	
Prestep, .	38.		32.
Prindsenstein, .	53.	Stío Janeiro, .	161.
Prússaveldi, .	94.	Stípar, .	47.
Prússaland, .	85.	Stisassjöll, .	82.
Prút, .	127.	Stochesfort, .	117.

Rochelle, .	117.	Sara = Veimar, .	92.
Róðanusá, .	112.	Sarland, .	87. 89.
Rómaborg, .	123.	Semlin, .	99.
Rómeý, .	47.	Senegal, .	147.
Rostokkur, .	93.	Senegambía, .	147.
Rotterdammur, .	109.	Sennar, .	146.
Rúðkaupángur, .	41.	Servía, . .	128.
Rússland, .	100.	Setúval, .	75.
Rygen, .	88.	Sevebjörg, .	54.
Ronne, .	39.	Severn, .	68.
Sá, .	97.	Sevilla, .	78.
Sahra, .	147.	Síam, .	140.
Sala, .	65.	Sibería, .	106. 134.
Salthólmur, .	36.	Sjaland, .	35.
St. Salvadór, .	161.	Sjerra Leóna, .	148.
Samarland, .	135.	Signa, .	116.
Sámsey, .	46.	Sifiley, .	124.
Sandoiðseyar, .	166.	Sínaißjall, .	137.
Sannon, .	68.	Sitten, .	114.
Saragosá, .	79.	Skafhásen, .	113.
Sardinía, .	122.	Skaginn, .	44.
Sarakaupángur, .	41.	Skanderborg, .	46.
Sara : Róbúrg : Góta, .	93.	Skelde, .	107.
		Skelfiðæyri, .	38.

Ekjaldmeyasljót,	161.	Stafángur,	59.
Eken,	85.	Stadur,	55.
Ekjaldmeyeraland,	161.	Staffa,	71.
Ekid,	71.	Stege,	39.
Eklive,	45.	Stettin,	88.
Ektoborgará,	33.	Stoffhólmur,	64.
Ektotland,	71.	Stórahedinge,	38.
Ekúitari,	136.	Stórelsa,	55.
Elagelse,	38.	Stroaborg,	118.
Elangerup,	37.	Straumsey,	51. 57.
Elesia,	88.	Strælusund,	88.
Elesvif,	48.	Strábbekupángur,	42.
Emýrna,	136.	Stuttgardur,	89.
Eóhó,	69.	Sudurálfa,	24. 143.
Eórata,	159.	Sudurborg,	49.
Eórey,	38.	Sudurey,	52.
Epandá,	86.	Endureyar,	71.
Epánn,	75.	Sudursjór,	107.
Eparta,	130.	Sudur : Bales,	154.
Epithed,	69.	Súmatra,	141.
Epitsbergen,	61.	Súnda eyar,	141.
Eprogen,	41.	Sundbær,	43.
Etabia,	124.	Súrinam,	162.
Etabroff,	162.	Svanife,	39.

Svarta haf,	27.	Tog,	73 76.
Sveitz sj. Helvetia.		Tókay,	. 99.
Svendborg,	40.	Tóledo,	. 78.
Svíþjóð,	61.	Torneá,	. 103.
Sylt,	50.	Tortóna,	. 122.
Syrakúsa,	124.	Tortósa,	. 78.
Sýrland,	137.	Toskana,	. 123.
Sæbýr,	44.	Toulon,	. 118.
Tabagó,	164.	Trafalgar,	. 78.
Tartaraland,	134.	Franquebar,	53. 140.
Tavíra,	75.	Trent,	. 68.
Tay,	68.	Trient,	. 84.
Temasá,	68.	Triest,	. 84.
Teneriffa,	150.	Trinidad,	. 164.
Thiðadur,	44.	Trípolís,	. 146.
St. Thómas,	53. 164.	Trollhetta,	. 62.
Thorn,	96.	Túngúsaland,	135.
Thsland,	44.	Túnís,	. 146.
Tiberá,	120.	Túnésberg,	. 57.
Tíbet,	142.	Túrcín,	. 122.
Tístís,	134.	Tybíngen,	. 89.
Tigrís,	136.	Tyefsaveldi í Nord,	
Tilsit,	96.	urálsu.	. 125.
Tóbolst,	106.	Tyról,	. 84.

Tont ern,	49.	Vaterl6	110.
Tonningen,	49.	Washington,	156.
Töplitz,	85.	Webj6rg,	44.
Uls6fund,	38.	Weifjel,	95.
Ulm,	89.	Weile,	47.
Ungaraland,	97.	Weimar,	93.
Uppsala,	64.	Weitur,	63.
Uralfj6ll,	101. 132.	Wemmeltoftir,	38.
Utrecht,	109.	Venezuela,	158.
Valdeff,	93.	Vera Krütz,	157.
Valencia,	78.	Ver6na,	122.
Valenciennes,	119.	Versailles,	118.
Valetta,	125.	Vestfjordur,	55.
Valkern,	109.	Vestpal,	85.
Vallack,	128.	Vesturálfa,	24. 150.
Valland,	70. 119.	Vesturhaf,	27.
Vallby,	38. 57.	Vestur-Indiur,	162.
Vallis,	114.	Vestvins,	28. 124.
Vandsbeckur,	51.	Viborg,	103.
Varde,	47.	Vilhjálmsgh6d,	91.
Vardey,	61.	Vilizka,	99.
Vardeyarhús,	61.	Vín,	84.
Varma,	55.	Víná,	101.
Varfjá,	105.	Vinattu eyar,	166.

Wiesbaden, .	95.	Zuriff, . .	113.
Wismar, .	93.	Þórðengi, .	40.
Wittenberg, .	87.	Þórðhofn, .	51.
Wolfsenbittel, .	93.	Þrándheimur, .	60.
Volga, .	101.	Þrumsey, .	61.
Wordingborg, .	38.	Þýðskaland, .	79.
Wurtemberg, .	89.	Þrey, .	49.
Wurtzborg, .	89.	Þreyarkaupang:	
Wenit, .	63.	ur, .	49.
Zangebar, .	148.	Þynasurda, .	70.
Zante, . .	131.		

Stjórnendur hinna stærstu ríkja í
Nordurálfu.

- Í Danmörku: konungur Kristján *VIII.* fæddur ár 1786, tók við völdum ár 1839.
- Í Austurríki: keisari Ferdínand hinn *I.* fæddur ár 1793, tók við völdum ár 1835.
- Í Rússlandi: keisari Níkulás hinn *I.* fæddur ár 1796, tók við völdum ár 1825.
- Í Tyrkjaveldi: keisari (soldán) Abdúl Meschid, fæddur ár 1823, tók við völdum ár 1839.
- Í Ríksjálöndum: páfi Gregoríus *XVI.* fæddur ár 1765, tókinn páfi ár 1831.
- Í Grækklandi: konungur Lodvík Philippus hinn *I.* fæddur ár 1773, tókinn til konungs ár 1830.
- Í Bretlandi hinn mífli: drottning Víktoría hin *I.* fædd ár, 1819, tók við völdum ár 1837.
- Í Prússaveldi: konungur Frídrík Vilhjálmur hinn *IV.* fæddur ár 1795, tók við völdum ár 1840.
- Í Spáni: drottning María Isabella hin *II.* fædd ár 1830, kom til ríkis ár 1833. Fyrir hana stóur ríkinu hershöfðingi Espartero.
- Í Portúgal: drottning María hin *II. da Glória,* fædd ár 1819, varð drottning ár 1828.
- Í Svíþjóð og Noregi: konungur Karl hinn *XIV.* Jóhannu, fæddur ár 1764, tók við völdum ár 1818.

- I Neapel og Sikiley:** konungur Ferdínand hinn
 11. fæddur ár 1810, tók við veldum ár 1830.
I Vidurlöndum: konungur Vilhjálmur hinn II.
 fæddur ár 1792, tók við veldum ár 1840.
I Sardiníu: konungur Karl Albert Amadeus, fæddur
 ár 1798, kom til ríkis ár 1831.
I Saxlandi: konungur Fridrik Augustus, fæddur
 ár 1797, tók við veldum ár 1836.
I Bæaralandi: konungur Lodvík hinn I. fæddur
 ár 1786, tók við veldum ár 1825.
I Durttemberg: konungur Vilhjálmur hinn I.
 fæddur ár 1781, tók við veldum ár 1816.
I Sannofrarski: konungur Ernst Augustus, fæddur
 ár 1771, tók við veldum ár 1837.
I Grikklandi: konungur Otto hinn I. fæddur ár
 1815, kom til ríkis ár 1833.
I Belgjalandi: konungur Leópold, fæddur ár 1790,
 tók við veldum ár 1831.
-

P r e n t v i l l u r.

Bls. 9 línu 16 sólin les jörðin. Bls. 29 l. 10 as-
 pargus l. asparges. Bls. 34 l. 7 8 l. 7. Bls. 34 l. 8.
 4 þeirra l. 3 þeirra. Bls. 47 l. 22 fellist úr: þá.
 Bls. 51 l. 3 Vandabeffar l. Vandabeffur. Bls.
 56 l. 3 greinivíður l. grenivíður. Bls. 60 l. 14
 verðsla mjög l. verðsla mjög trjávíð. Bls. 62 l. 3
 leggja l. leggja á. Bls. 63 l. 8 landmenn l. lands-
 menn. Bls. 65 l. 20 Norðurálfu l. Norðurland. Bls.
 65 l. 23 eru l. er. Bls. 71 l. 3 Týslöndin l. Týs-
 löndin. Bls. 72 l. 23 eyar l. Jónisku eyar. Bls.
 79 l. 1 er l. eru. Bls. 82 l. 17 Saltlands l. Sar-
 lands. Bls. 85 l. 4 Föllstali l. Föllstól. Bls. 85
 l. 21 Rússalönd l. Rússa = lönd. Bls. 88 l. 3.
 Rölborg l. Rölberg. Bls. 88 l. 23 Ísora l. Ísora.
 Bls. 92 l. 22 á l. í. Bls. 96 l. 12 Vætsfela l.
 Vætsfela. Bls. 101 l. 4 og l. og er. Bls. 102 l.
 14 Pétresborg l. St. Pétresborg. Bls. 106 l.
 11 landfins l. landveg. Bls. 107 l. 23 Setey l.
 Set = N. Bls. 121 l. 15 neyddi l. neyddu. Bls.
 134 l. 21 fjall l. fjalli. Bls. 141 l. 5 nýland l.
 eyland. Bls. 141 l. 16 Jafa l. Jafa. Bls. 160 l.
 8 fund l. land. Bls. 160 l. 11 landið l. landið er.
 Bls. 162 l. 19 Antillar l. Antillur.

